7560

దీ ప స భ

బో యి భీ మ న్న

ప్రథమ ముద్రణ 1955

వెల మూడు రూపాయలు.

ప్రతులు :
రచయిత వద్దగాని, విజయవాడలోని
దేశకవితామండలి వారివద్దగాని
దొరకుతవి.

స్వాగతము

నేటి తెలుగునాటిలో రాజకీయ సాంఘిక సారస్వతాది సకల వ్యవస్థలయందును విప్లవకల్పమయిన మహాపరిణామము సాగుచున్నది. ముఖ్యముగా భాషాసాహితీరంగములలో గ్రాంథిక వ్యవహార భాషాసమస్య-ప్రాచీన నవీన సంప్రదాయ పథకముల సంఘర్షణ - గ్రంథకర్తల యార్థిక దుర్భరావస్థ తాండవించుచు సంక్షోభము గలుగజేయుచున్నవి. దీనికి తోడు, రసమయము, దయనీయము, కమనీయము నైన సాహితీరంగమున రాజకీయనర్తకి నాట్యము చేయుచున్నది. వాఙ్మయజగత్తు దారియు, తెన్నును లేక, అంధతమస్సుచే నావృతమైనది. స్వాతంత్ర్యోదయ మైన వెనుక పరభావదాస్య భారమున క్రుంగియున్న సాహితీ సంస్కృతులను జాతీయతా స్ఫోరకముగ పునర్నిర్మాణము గావించుటకు సాహిత్యమే యాధారమైనది. ఆంధ్రమొక ప్రత్యేక రాష్ట్రముగా నేర్పడిన యీ తరుణమున సంస్కృతి పునర్నిర్మాణావశ్యకత మఱియు ప్రధానత వహించినది. ఇట్టి పరిస్థితులలో నాంధ్ర సాహిత్యము శక్తిమంతముగా, చైతన్యవంతముగా, సర్వోదయ సిద్ధాంత సూత్రానుసారముగ దిద్ది తీర్చుటకు, సాహితీ దివ్యామృతగుళికారూపములగు కావ్యదీపకళికలే వెలుగుబాటలు చూపగల యాధారములు - పునర్నిర్మాణ సౌధమునకు పునాదులు.

నే డాంధ్రవాఙ్మయ ప్రపంచమున నిట్టి కావ్య దీప కళికాజ్యోతి- 'దీప సభ' యను పేరుతో మనకు దివ్యదర్శన మొసగుచున్నది. ఆనాడు మయుఁడు మహనీయమును, మనోహరమునునగు మయసభా శిల్ప నిర్మాణము గావించిన ట్లీనాడు కృతికర్త భీమనకవి 'దీపసభా' కావ్య శిల్ప

నిర్మాణముగావించి, నవ్యాంధ్ర సరస్వతీదేవి నందు నాసీన గావించినాడు. మయ శిల్పము సంస్కృత ముద్రగలది - 'దీప సభా' శిల్పము అచ్చముగా ఆంధ్రతాముద్రగలది. ఈ కావ్యశిల్పము క్రొత్తపాతల మేలుకలయికల క్రొమ్మెఱుంగులు వాఙ్మయాకాశమున వర్తింపజేసినది. ఆ మేలికలయికయే యాకృతి కాక ప్రత్యేక - వ్యక్తిత్వము - విశిష్టత - ప్రసాదించినది. అనువాదపథకమున యంత్రవిముక్త నిర్జీవఖండములవలె నేకరూపముగ నుండు కావ్యకృతులవలెగాక, దీపసభ - దివ్యస్వాతంత్ర్యపథక కావ్య జ్యోతియై దీపించుచున్నది.

ఆంధ్ర వాఙ్మయమున స్వతంత్రతాముద్ర గలది దేశిసాహిత్యము- స్వతంత్రకావ్యములయందు జాతీయజీవితము ప్రతిబింబింప జేయుటకు ననువగునట్లుగా ననువాదకృతులయం దనువుగాదు. భట్టారకాది కవుల సాంస్కృతికమగు మార్గ కవితాసంప్రదాయమును ప్రతిఘటించి, దేశి సాహిత్యము నుద్ధరించి, దానికి స్థిరశస్సు కల్పించి, వాఙ్మయ ప్రపంచమున సత్కృతియన నూత్న సంగతియని మొదట సారస్వత విప్లవము రేకెత్తించిన మహాకవి పాల్కురికి సోమనాథుడు - ఆతడు వ్యాప్తి చెందించిన వీరశైవమే ఆకాలమునకు సాంఘిక విప్లవము. కథావస్తువు- కథానాయకుడు - ఛందస్సు - భావములు - భాష - అంతయు నూతనమే. అంతయు నాంధ్ర కవితా సృష్టియే - అందుచేతనే శివకవుల కృతులు స్వతంత్ర కృతులుగా నెన్నఁబడినవి.

తిక్కన మార్గదేశి సంప్రదాయములను సమ్మేళముచేసి, తిరిగి భాషలో మాత్రము దేశితనము నాదేశించి, నన్నయ మార్గకవితా పద్ధతినే ఘంటాపథముగా చేసియున్నాడు. ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ నన్నయ తిక్కనల ననుసరించినాడు - కవిత్రయ మహాభారత మార్గ కవితాపథకము కవుల కుపజీవ్యమైనది. భాషలో, భావములలో, ఛందస్సులలో కవి భారత పథకమునకు, భాషామాత్రమునకు కట్టుపడినాడు. కవులాత్మ స్వాతం

త్ర్యము గోల్పోయి గతానుగతికులైనారు - కవిత్రయము వారి వెనుక నాంధ్రకవితా సింహాసన మలంకరించిన శ్రీనాథ మహాకవి మార్గ దేశి మార్గ ములను సమన్వయముచేయుచు, కవితా స్వాతంత్ర్యజ్యోతియై ప్రకాశించి నాడు.

ఇక ప్రబంధ యుగమునకు నావెనుకను పింగళి సూరన కళాపూర్ణో దయ మొకటియే స్వతంత్రకృతిగా వెలసినది. ఇది నిజముగా కావ్యకళా పూర్ణోదయమే. భాషలోను, భావ విన్యాసములోను ప్రాచీనానుసరణ మున్నను, కథా కల్పనలో, కథా సంవిధానములో, కావ్యనిర్మాణ శిల్ప ములో సూరన యపూర్వ ప్రతిభ వెలయించినాడు. పాశ్చాత్య సాహితీ విమర్శనాపద్ధతులు వ్యాప్తమైనవెనుక నీ కళాపూర్ణోదయము ఖ్యాతి మఱియు నినుమడించినది. నాటికిని నేటికిని దీనిని బోలిన గ్రంథము కానరాలేదు. (ఈనడుమ నీ కావ్యముపై శ్రీ జి. వి. కృష్ణరావుగారు కొన్ని సంవత్సరములు పరిశ్రమచేసి, మహోత్తరమును, మహాప్రతిభావంత మును నగు నొక పెద్ద తత్త్వ వివేచన గ్రంథమును రచియించిరి.)

నవ్యసాహిత్యములో ఖండకావ్యకృతు లఖండముగా మెండు కొన్నవి. ప్రాచీనరచనా సంప్రదాయముల ననుసరించి, నవ్యవైఖరిని రచి తములైన బృహత్కావ్యములు - రాణా ప్రతాపసింహ - శివభారతము - ఆత్మ కథ - ఆంధ్ర పురాణము మున్నగునవి కలవు. - వీనిలో కథాక్రమ రచనా నైపుణ్యమును, కమనీయశైలియు, కవితా రామణీయకతయు చదువరుల నందఱ నాకర్షించును. కాని యివి యించుమించుగా చారిత్ర కము లగుటచే నిందు స్వతంత్రకల్పన కవకాశమే లేదు. మఱియు నీ కావ్యములయందు ప్రయుక్తమగు పలుకుబడి పండిత వ్యవహారమున కుపా దేయమైనది. ప్రజా వ్యవహారమునకు దూరమైనది. భాషాస్వాతంత్ర్యము లేకపోవుటవలన భావములన్నియు సమకాలిక వ్యవస్థలనుండి సంగృహీత ములై కావ్యములలో ప్రతిఫలింపలేదు.

ఇట్టి విమర్శనా దృష్టితో పరిశీలించితిమేని దీపసభ నవ్యసాహిత్యమున వెలసిన కావ్యములలో నైకైకముగ ప్రత్యేక విశిష్టతగల స్వతంత్ర కావ్యమని చెప్పనొప్పును.

వైదిక వాఙ్మయమున, లౌకిక సారస్వతమున, వేదాంత శాస్త్రమున దీపప్రశంస కన్పట్టుచున్నది. "తమసో మా జ్యోతిర్గమయ" అను శ్రుతియు-

"సాజ్యం త్రివర్తి సంయుక్తం వహ్నినా యోజితం మయా
గృహాణ మంగళం దీపం త్రైలోక్య తిమిరాపహమ్ ।
భక్త్యా దీపం ప్రయచ్ఛామి దేవాయ పరమాత్మనే
త్రాహి మామ్ నరకాత్ ఘోరా ద్దివ్యజ్యోతి ర్నమోస్తు తే ॥

అను దీపమంత్రమును నాంధ్రులకు సుపరిచితములు.

బౌద్ధవాఙ్మయమున దీపవంశమును, శాతవాహనులలో దీపకర్ణి రాజును గలరు.

ప్రవర్తితో దీప ఇవ ప్రదీపాత్ (రఘువంశము)

ఇద మంధతమః కృత్స్నం జాయతే భువనత్రయమ్ ।
యది శబ్దాహ్వయం జ్యోతి రాసంసారం న దీప్యతే ॥
(దండి కావ్యాదర్శము)

ప్రదీపజ్వాలాభి ర్దివసకరనీరాజనవిధిః (సౌందర్యలహరి)

అద్వైత వేదాంతమున వేదాంత పంచదశిలో విద్యారణ్యులవారు చిత్ర దీపము, తృప్తి దీపము, కూటస్థ దీపము, ధ్యాన దీపము, నాటక దీపము, అను నైదు ప్రకరణములు రచియించియున్నారు.

దీపజ్యోతులను తెలుగుసాహిత్యవీధిలో తొలుత వెలుగజేసినవాడు నన్నెచోడ కవిరాజ శిఖామణి - పరంజ్యోతి స్వరూపమును జ్ఞానజ్యోతిగా నిరూపించియున్నాడు. ఆ కవి రాజర్షి అమలజ్ఞాన సుదీపవర్తియై (1-15) గుఱుతెఱిఁగి వస్తుచయమున గొఱగాడు నా దీపవర్తి (1-26) గాని రవికి దీపమున నవ్వలిచ్చ గదివోలె (1-48) దీపిగ విమలజ్ఞాన సుదీపిత సుఖ దళిత మోహ తిమిరాపహర వ్యాపారుఁడై (4-20) జ్ఞానదీపమ్ము హృత్స

దనములోఁ దాన దీవియగా నిల్పి (12-23) తన కావ్యమును లోకా
లోక శైలావళీ ప్రతిలోకాఖ్య మహీధరస్ఫురిత కుంభ స్తంభ దీపోజ్జ్వలా
యత తేజస్థితి ' బర్వనట్లు రచియించియున్నాడు. దీప స్తంభమునేగాక
గృహదీపమును, దీపకళికలను నుట్టంకించియే యున్నాడు. గృహ దీపముల
వర్ణన చూడుఁడు.

క. తఱితఱి నినుతో నడవక
పిఱుదెక్కిన రుచులు తమము బిట్టరుగుచు ని
వ్వెఱ నిండ్లలోన డాగిన
తెలుఁగున నుద్దీపదీప దీప్తులు వెలిగెన్. (8-95)

పైవానిలో "రవికి దీపమున నర్చలిచ్చు పగిదిపోలె" అను భావము శంకరా
చార్య రచిత సౌందర్యలహరి నుంచి గ్రహింపబడినది. (ప్రదీపజ్వాలాభిర్ది
వసకర నీరాజన విధిః.)

శివలింగ పూజాసమయమున దీపమొక ప్రధానాంగము కాబట్టి
పాల్కురికికి సోమనాథుని గ్రంథములలో దీపప్రాముఖ్యము కన్పట్టుచునే
యుండును. ఒక భక్తుడు యీశ్వరుని దీపారాధనకై, తన సర్వస్వ
మును వెచ్చించి, తుదకు దీపము వెలిగించుటకు చమురు లేకపోగా
తన తల వెంట్రుక లన్నింటిని వత్తిగాచేసి దీపము వెలిగించినాడు. కావు
ననే యాతనికి దీపదకళియా రని పేరు వచ్చినది. మఱియు దీపవృక్షములను
దీపగంధములను సోమనాథుని గ్రంథములలో గాననగును.

తెలుఁగు నాట వెలసిన శాసన వాఙ్మయమున దీపదానమునకున్న
ప్రాముఖ్యము మఱి యేదానమునకు లేదని చెప్పవచ్చును. మన దేవాలయ
ములో నిత్య దీపారాధన యేర్పడుటకు నిదియే కారణము. పూజా సమయ
ములలో దీపముతో నర్చించుట నేటికిని గలదు. దేవాలయములయందు
నిత్యపూజ జరుగును గాన దీపమెప్పుడు నఖండముగా నచట వెలుగవలెను.
మన శాసనములలో అఖండదీప మనగా నిదియే - అది చలనము లేకుండ
నొకే స్థానమున వెలుగును గాన దానికి స్థానదీపిక అని పేరుగల్గినది.
స్థానదీపిక తెలుగున తానదీవియ యైనది. దీపంబువెట్టె - దీపరత్నంబు

రచించె - దీపంబిడె - ఇత్యాదిగా తెనుగున పద్య శాసనములలో తఱచుగా కన్పట్టును. తిక్కన సోమయాజి యీ దీపదాన ప్రాశస్త్యముగూర్చి భారతము అనుశాసనికపర్వములో నిట్లు చెప్పియున్నాడు:

ఆ. వె. దైవతార్చలపుడు తామసభూత ర
క్షోముఖంబులైన కుత్సితంపు
జాతులెల్ల దీప సన్నిధి నడఁగు న
ట్లగుట దీపదాన మధిక ఫలము. (4-17)

క. జ్యోతిస్సాలోక్య కులో
ద్ద్యోతన మహితప్రకాశ భోగంబులు పు
త్రా తెచ్చు దీపదానము
దాత కొసగు నమర పూజిత సుఖిత్వంబున్. (4-23)

సుమనో ధూపదీప నైవేద్యంబు లుత్తమ పూజాసాధనంబులని ధర్మజ భీష్మ సంవాదమున తిక్కన తొలుతనే దీప ప్రాముఖ్యము దెలిపినాడు. పైవాని మూల శ్లోకము లివి:—

దేవా స్తేజస్వినో యస్మా త్ప్రభావంతః ప్రకాశకాః
తామసా రాక్షసాశ్చైవ తస్మా ద్దీపః ప్రదీయతే।
కులోద్యోతో విశుద్ధాత్మా ప్రకాశత్వం చ గచ్ఛతి
జ్యోతిషాం చైవ సాలోక్యం దీపదాతా భవేన్నరః।

దక్షిణాయన మంధతమోన్వితము, పాపకాలము కాబట్టి సాధారణముగా పుణ్యకాలమగు నుత్తరాయణమున నీ దీపదానము చేయుట నియతమైనది. తిక్కన భారతమున గిరిదీపము నిట్లు వర్ణించియున్నాడు.

క. ఒరులిచ్చిన దీపం బప
హరించి తత్పాతకమున నంధుండగు భూ
వర! రథ్యాసభ గుడిపై
గిరిదీపం బిడి విభూతికిం బాత్రమగున్. (అనుశాసనికపర్వము 4-21

గిరిదీప మనగా గుడి శిఖరములపై నిలిపెడి దీపము.

కాకతీయుల కాలమున కేవలము దీపపు సెమ్మెలకు బదులు దీపము స్త్రీ రూపమున ప్రవర్తిల్లునట్లుగా 'దీపలక్ష్మి' విగ్రహములను దేవాలయముల నెలకొల్పిరి.

శ్రీనాథుని కాలమునకు విద్యుద్దీపములే వెలసినవి. శృంగార నైషధమున "ఒక దీప మార్పిన నున్న దీపంబులు." అని తత్ ప్రస్తావన గలదు. క్రమ క్రమముగా దీపము కావ్యగృహములలో మన్మథరాగోద్దీపముగా వెలసినది. సాంఘికముగా దీపావళీ పండుగలు, కార్తిక దీపములు, గడ దీపములు, దీపకళికలు వెలుగుచున్నను నవి సాహిత్య వీధిని సన్నగిల్లినవి. మత సంప్రదాయిక గ్రంథములలో మినుకు మినుకు మనుచున్నవి. నవ్యాంధ్ర పద్య కృతులలో వేదులవారి 'దీపావళి' నాణ్యమైనది. అందొక ఖండము మాత్రమే దీపావళినిగూర్చి తెలుపునది.

నన్నయనుండి నిన్నటివఱకు "దీపసభ"వలె దీపమే ప్రధాన కథా వస్తువుగా గ్రహీతమై సంతరింపబడినది కావ్యమేదియు కానరాదు. కావున నవ్యాంధ్ర వాఙ్మయమున నిది యొక యపూర్వసృష్టి - అద్భుత సృష్టి. దీపములో కథ చెప్పుట యనగా దీపమునకు రూపము నారోపించుట. ఇంతవఱకును వాఙ్మయమున దీప మొక జ్యోతి - ఇప్పుడది మానవ స్వరూపము దాల్చి దీపసభా సమావేశమునందు ప్రముఖపాత్ర వహించినది. పగలు జగజ్జ్యోతి యగు సూర్యుడు కర్మసాక్షి - రాత్రి దీప జ్యోతి కర్మసాక్షి. నిశీథమున సమస్త జగద్వ్యాపారములకు నిలుకడయగు నిత్యసాక్షి - దీపమే. కావుననే భీమనకవి కావ్యమును దీపముల మూలమున సమస్త విషయములను నుద్దీప్తము గావించినాడు.

"దీపసభా" కావ్యమున ప్రాచీన నవీన సాహితీ పథకములు రెండును గంగా యమునలవలె సమైక్యమును చెందినవి. కవిత్వము, చిత్రలేఖనము శిల్పము, గీతి సాహితీరీతులును నిందు చక్కగా ప్రదర్శితములై పై సమైక్య

మును ప్రస్ఫుటీకరించుచున్నవి. వాల్మీకి, వ్యాసుఁడు, కాళిదాసు, ఈ సంస్కృత కవిత్రయ మిందుదాహృతులైనారు. వాల్మీకి మొదటి కావ్యము, వ్యాస భారతము, కాళిదాసుని 'మబ్బుకబురు' కవికి నమస్కారపాత్రము లైనవి. తెలుగు కావ్యములలో 'అల సరస్వతీ చతురాననుల మనోజ్ఞ మణితకథ తోడ సూరన్న ప్రత్యక్షమైనాఁడు. 'జీవితార్థములు శ్లేష కావ్యపుం బద్దము లట్లు క్లిష్టములు బహు అసమమ్ము'లని కవి వ్యక్తపఱచినాఁడు.

ప్రాచీనకావ్యములే కాక ఆంధ్ర నవీన వాఙ్మయాలంకారములగు జగన్నాథుని రథచక్రాలు, కిన్నెరసాని పాటలు మొదలగు రచనలు సూచింపఁబడినవి. గ్రామికులు పాడుకొను:పలనాటి వీరకథలు, గొల్ల కథలు, బాలనాగమ్మ కథలు, బొబ్బిలి కథలు, చెన్నపరెడ్డి కథలు, తందానపాటలు 'రమ్యగేయ స్వరూప సారస్వతముగా' కవి ప్రదర్శించినాఁడు. పద్యరచన యందువలెనే గేయ రచనయందును భీమనకవి సిద్ధహస్తుఁడు. అతని గేయ కృతి 'రాగోదయం' ఈకావ్యమున రెండుమూడు మారులు మెఱసినది. రసో చితముగా ప్రియురాలి ప్రేమభావములను మోహనగీతిగా కవి సంతరించి నాఁడు. రాగోదయము ఇతఃపూర్వమే రచితమగుటచే నందులో నొక గేయమున 'దీపకథ''గా నీ కావ్యము సూచితమైనది.

లలిత కళలలో ప్రధానములగు కవిత్వము, శిల్పము, చిత్రలేఖనము, నాట్యము, సంగీతము మొదలగువానిని కవియుదాత్త భావములలో ప్రపం చించినాఁడు. విశ్వశ్రేయస్సునకు, సర్వోదయ పథకమునకు, కవితా కళయే సాధనము కాగలదని నిరూపించినాఁడు. 'ప్రమిదె దీప'మను శీర్షికలో కవితాకళనుగూర్చి, కవినిగూర్చి, గుడిదీపమున శిల్పకళను గురించి, మైనపు దీపమున చిత్రలేఖనము, చిత్రకారునిగూర్చి విపులముగా విమర్శనాదృష్టిలో వివరణగలదు. బండిదీపము మొదలుకొని బ్రహ్మ స్వరూపమగు పరంజ్యోతి వఱకుగల సర్వ ప్రపంచమును ఈ కావ్య

పరిధిలో ప్రదర్శింపచేసిన ఈ కవి లోకానుభవము, ప్రతిభ, వ్యుత్పన్నత ప్రశంసాతీతములు. జగత్సత్యములను, గంభీరోదాత్తభావములను ఎట్లు ప్రవచించినాఁడో యీ క్రింది కొన్ని యుదాహరణములనుబట్టి గ్రహింప వగును.

"విపుల జలపాతమట్లు వ్యాపించినాను
సత్తు చిత్తుల చెలువంపు సందులందు"

"క్షణములో నేదొ పరమాణుశక్తి నాకు
కోటి యుగముల బరువుతో గుండె జొచ్చె"

"అవని సమతకుదెచ్చు విప్లవమునుండి
అభ్యుదయమందు నరుని శ్రేయస్సువోలె"

"గీతగీతపు రసపాకమేతమెత్తి
అందు తానును ప్రవహించు"

"ఇహపరంబుల రెంటిని నెంతకైన
ధనము వెచ్చించి కొనగల ధనికుఁడు"

"నరుఁడు కట్టిన కుటిలవర్ణప్రభేద ఘోరకారాగృహమ్ము."

"వెలుఁగు మట్టముపై నెంత వేదమున్న
క్రింది లోతులలేదు కోరికల కంతు"

"రేపటికి పూర్తిసత్త్వమార్జించు కొనగ
ప్రణయ దేవత బొమ్మపై పవ్వళించు"

"బ్రహ్మచేసిన బొమ్మ చిత్రముగ తిరిగి
బ్రహ్మనే బొమ్మచేసిన పడకటింటు"

"అంతదనుక లోన నజ్ఞాతమైయున్న
కాంతులెల్ల నన్నుఁ గౌఁగలించె"

"ప్రకృతి సిద్ధములైన ధర్మములతోడ
సంఘ ధర్మాల కేనాఁడు సంధిలేదు"

"వలపు తలఁపుల జాబిల్లి వచ్చినపుడె
చీకటుల బాపుకొనుమమ్మ జీవితమున"

"రసజగత్తున కేకైక రాజ్ఞిపదవి
కడగి ధ్రువమయ్యె నపుడు శృంగారమునకు"

"చీకటిని బట్టుకొనగల్గు సిద్ధియున్న
వెలుఁగునకు శాశ్వతత్వమ్మ వెలయు దాన"

"రవిగాననిచో కవి గాంచునేకదా" అను నానుడిని యథార్థమొనర్చిన యీ రచయిత రవీంద్రునివలె నవ్యసాహితీపథకమున యదార్థపుటంచులనుండి ఆదర్శజ్యోతిని వెలిగించినాఁడు. సర్వమానవ సౌభ్రాతృత్వమును, సార్వకాలికమగు శాంతి సందేశమును జాతీయ జీవనమునకు జీవజ్యోతులని, దీపసభా మూలమున నిర్దేశించి ఈ కృతికర్త భీమనకవి ఉన్నత సాహిత్యాదర్శనమును ఆంధ్రవాఙ్మయ ప్రపంచమున ఆచంద్రార్కముగా నిల్పినాఁడు.

ఛందస్సు:—ఈ కావ్యమంతయు ప్రాచీన సంప్రదాయముల ననుసరించిన వృత్తములలో నున్నది. నవ్యసాహిత్యమున ప్రచారమున నున్న కంద, గీత, సీసములు, చంపకోత్పలమాలికలు నిందు ప్రయుక్తములైనవి. కాని మధ్యమధ్య కవి నూతన ఛందస్సులను ప్రవేశపెట్టినాఁడు.

పరివృత్తు	పుట 15	మంజరి - 12 పంక్తులు-3 పద్యములవలె నున్నవి.	
కొబ్బరితోంట	పుట 73	—	6 ముత్యాల సరములు
సెజ్జదివ్వె	పుట 121,	మోహానగీతి	12 చరణములు
	123, 124	గేయములు	4 చరణములు, 12 చరణములు

ప్రాచీనులచే పరిగణితమై, అప్పకవినాటినుండి తప్పుగా నెన్నబడిన ఋ - ర యతి నీ కవి వాడి తన స్వాతంత్ర్యమును వ్యక్తపఱచినాడు.

"ఋషి బ్రదికియున్న భాష్యకారుని విధాన"
"సృష్టి వ్యక్తిత్వమందునఁ జూడఁగలము-"
"పూర్ణవైరుధ్యములతోడ పృథ్వి"

ఇది దేశి సంప్రదాయము (ఈ యతినిగూర్చిన సంపూర్ణ వివరములు నేను రచించిన 'భాషాపరిశోధన ప్రయోగ విశేషములు' అను గ్రంథమునఁ జూడనగును.)

ఇట్లే వందకాయలు, వొందకాయ యని యతి స్థానములో "వొంద కాయ చూఱవోయెనంచు" (పుట-46) అని ప్రయోగించినాఁడు. దీనికి ప్రయోగములు గలవు:—

వొక్కొక రాత్రివేళ శశి వొచ్చుచు- (పరతత్త్వరసాయనము)
"రాశిదొంగలు దోచినారన్న కబురు"
"అశామయ దృక్కులన్ బఱపుచాదతి దాపుల"
మొదలగు నఖండ యతు లిందు ధారాళముగ వాడియున్నాడు. ఇది పూర్వకవి సమ్మతమే.

భాషా ప్రయోగములు

ఆనాడు పాల్కురికి సోమన జానుతెనుగు ననుసరించి వీరశైవ ప్రచారముగావించిన ట్లీనాడు జోయి భీమన ప్రజావ్యవహారములోనున్న అన్యదేశ పద జాలమును సమీచీనముగా ప్రయోగించి, చైతన్యదీపికలైన శబ్దజాలమునకు కావ్యత్వసిద్ధిని సమకూర్చినాడు. కవులే భాషానుశాసకులు-కవి ప్రయుక్తమగు శిష్ట భాషయే మహోత్తమకావ్య సాహితీ రచన కాధారము. తెనుగువారి వ్యవహారములలో తత్సమాన్య దేశ్య భాషాపదములు తెనుగువారి సొమ్మయినవి. అర్థభేదము గలిగినను, "ఆదర్శము" "విప్లవము" మొదలగు కేవల సంస్కృత పదములు వాడినగాని అర్థస్ఫూర్తి గలుగదు. వ్యావహారిక భాషారూపములు వాడినగాని రసస్ఫూర్తి గలుగదు. ఆంగ్లేయ భాషాపదములు రెండు శతాబ్దులనుండి కవులు వాడుచున్నారు- ఈనాడు తిరుపతి వేంకట కవులు - భోగరాజు నారాయణమూర్తి మున్నగు కవు లింగ్లీషు భాషాపదములను ధారాళముగ ప్రయోగించి రసావృతము గావించియున్నారు. అన్యభాషాపదములు తెనుగు భాషలో నుపయోగించి స్వంతము చేసికొన్నగాని భాష పరిపుష్టముగాదు. ఇట్లే తెనుగు కవులు - స్థానికములగు మాండలీయకములను సార్వకాలికములుగా నొనరించి తెలుగు భాషను సర్వాంగసంపన్నముగా నొనర్చినారు.

భాషా ప్రయోగదృష్టితోడను, భాషాపరిణామదృష్టితోడను పరిశీలించిన దీపసభ యీనాటి కావ్యములన్నింటికన్న ప్రత్యేక విశిష్టతగలిగి భాషాపరిణామతత్త్వ పరిశీలనాపథకమునకు దివ్యజ్యోతియగుచున్నది.

దీపసభయం దీ భాషా ప్రయోగము లెట్లు పొందుపడినవో చూపుచున్నాను.

లాంతరు - (పుట 4) "అద్దమూడిన లాంతరునందె నిల్చి"

అద్యతనులలో ప్రసిద్ధు లీ పదమును వాడిరి :

లాంతరులోన దీపము వెలుంగుచు నుండెను — ప్రభాకరశాస్త్రి.

లాండిలాంతరు వెలిగించి వెడలె రజని — రాయప్రోలు.

తనకునై బట్టు చేతిలాంతరున వెలుంగు }
దీప మెరుపులకు మార్గమ్ము జూపినట్లు } కృష్ణదాసు.

ప్లీడరు - (పుట 30) "ప్లీడరులోని గొప్పేమి టంచు" - ప్లీడరు న్యాయవాది యని పెద్దతెళంబున పేరఁ గాంచుటన్ లీడరనంబడున్.— విశ్వేశ్వర శతకము - వెంకటరత్నం పంతులు.

కాఫీ (పొడుము) పుట 37 - బింద బిందెడు కాఫీకి పిడుగుతునక - సాంఖ్యాయన శర్మ - కాఫీత్రాగి - శివశంకరులు.

పచ్చనోట్లు-పుట 79 — నోటితో నూద వెగిరెడి నోటువచ్చె (మించుపల్లె)

సోడాకొట్టు - పుట 96 — సోడావాటరులు - రామావధూటి తారావళి - అభినవ పండితరాయలు.

సిగరెట్టు-పుట 107 — నోట సిగరెట్టు జేబులో నోటుబుక్కు - ఆచంట సాంఖ్యాయనశర్మ

ప్రోగ్రాము—పుట 109—నిగ్రహాలమైన మమ్ముల ప్రోగ్రాం కాని తము లోన పొరిఁజేర్చితివా కుగ్రామవాస. (పానుగంటి-కంఠాభరణము.)

రూలుదారిది రూలుది—పుట 112—ఉన్న హక్కులగూడ నూడఁ గొట్టెడు బ్లాకు బిల్లును రూల్సు గావించునపుడు - పురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థులు కస్తూరి రంగయ్యంగారి షష్టిపూర్తి సందర్భమున చెప్పిన పద్యములు.

సూత్రార్థమున 'రూల్సు' అని, రేఖార్థమున 'రూళ్లు' అని వ్యవహారము.

ఉదా :—రూళ్ళ కాగితములు 6 సీతాపతిగారి భారతీ శతకము

ఇచట సూత్రార్థమునసే వ్యవహారము.

సాలోపు జాతిపదుచుపుట 100 - ఇది ఇంగ్లీషులో గణితశాస్త్ర సాంకేతికమైనపథము - త్రికోణమితి (Trignometry) లో వచ్చును ఈ పదము ప్రతి పల్లెటూరివానికి తెలియును. సామాన్య వ్యవహారములలో నున్నది. అయితే ఆంధ్ర విశ్వకళా పరిషత్తువారు ప్రకటించిన త్రికోణమితి గణిత తంత్రములో నీ పదమునకు 'ప్రాతణ్యము' అని ప్రయోగించినారు. ఆంధ్ర నిఘంటువుల మాట అటుండనీయండి - కేవల శాస్త్రసాంకేతిక పదముచే సంస్కృత నిఘంటువులలోకూడా కనబడదు. ప్రజావ్యవహార ములలో ఉన్న పదమును తొలగించినట్లయితే శాస్త్ర మెంతమాత్రమును అర్థముకాదు, అవగతము కాదు. వ్యావహారిక పదము వాడినప్పుడే మాతృభాషలో శాస్త్రము రచించిన ప్రయోజనము సిద్ధించును.

ఇట్లే యీక్రింది యాంగ్లపదములను వాడి మన భీమన కవి వానికి కావ్యత్వసిద్ధి గల్గించియున్నాడు.

ఆఫీసు - ఓవరులోడు - కారు - క్యూ - కేసు - చెవర్లెట్టుకారు - జీపు కాతా - పార్టీలు - ట్యూరింగు సినీమా - ట్రే - టి. ఏ - డ్రైవరు - పటల్లాము ఫైళ్లు - బాంబర్లు - బాక్సాఫీసు - పిటిషను - ఫిలుము - ప్రొఫెసరు - పోస్టర్లు - బస్సు - బనియను - బైసికిలు - మార్కులు - రికమెండు - సిగరెట్ - రౌడీ - లాకు - లాఠీ - వర్కరు - వోటు - సబ్బు - సీటు - సైజు కాల్వ - స్విచ్చి - సాపు - హాటికెనులైటు.

వీనిలో చాలపదము లింతకుపూర్వము శబ్దరత్నాకర నిఘంటువులో నున్నవి. ప్రయోగములుకూడ కొన్నింటికి గలవు. గ్రంథవిస్తర భీతిచే విరమించితిని.

ఇంకను అన్యదేశీయములై ప్రజా వ్యవహారములోనున్న జటకా, రిక్షా, తమాషా, జవాను, సరదా, గభాలున, మున్నగు పదముల నీ కవి యుపయోగించియున్నాడు. వీనిలో కొన్నింటికి ప్రయోగములను చూపుచున్నాను :

జెండాపై కపిరాజు అన్నట్లుగా రిక్షాపై కవిరాజు.

తమాషా-పుట 62 నిబ్బరంబుగఁజూడు నేడిదె తాతమాషా యంచు చెలరేఁగి చాలనలసి (బలికలేటి వేల్పు శతకము) తమాసు - అని గణపవరపు వెంకటకవి ప్రయోగించినాడు.

జవాను - ఎవరి జవానులు మీరూ, మీరెవరు పంపగవచ్చినారు- భద్రాచల రామదాసు కథ. పప్పు పచ్చళ్లు ఫారా జవాన్లు-పానుగంటి.

సరదా - తనయుని కోసమంచు సరదాపడి కుంతి- గొట్టుముక్కల రామకృష్ణ శాస్త్రి

గుభాలున - 'గుభేలున' అని వాడుక. కవి దీనిని యతిస్థానములో వాడినాడు. భంగములై నభంబులు గుభాలునఁ ద్రెళ్ళగ - వరాహ పురాణము 8-86.

ఇంకను తిల్లిక - రాజీపడి - విస్తరాకు- అటకాయించు- సామాను సిరా - సవాలు - మొదలైన పదములు ప్రయుక్తములైనవి. ఇందులో తిల్లికపదమునుగూర్చి - 1930-31 లో వాద ప్రతివాదములు జరిగినవి.

ఈ గ్రంథమున ప్రయుక్తమైన మాండలికములు - స్థానికములును నగు పదముల కొన్నింటిని చూపుచున్నాను.

చిల్లీలు — ఆటలో గుండ్రముగా తిరుగుట

తుల్లముగ — ఎక్కువగా

గంగా బొండాలు — ఎలనీటి కుపయోగించు లేత కొబ్బరికాయలు

పెరుగు మామిడిపండ్లు — రసము పెరుగువలెనుండు మామిడిపండ్లు.

కట్టువలు — చెట్ల వరసలు

పుచ్చె — కొబ్బరిపిండె

తుంట — ఆకులతో కట్టిన కాగడా.

ఇంకను పోదామని, ఒసగే బాధ్యతలు, అగుపించగుపించని, సేవించినాను, పాడినాను - మున్నగు వ్యావహారిక ప్రయోగములన్నియు నిందు రసవత్తరముగా పొందుపడినవి.

నిత్య వ్యవహారమునుండి నిర్భరానంద రసపారవశ్యమును గలిగించు కావ్యము వలెను ప్రదీప్తమగునది దీపము. అదియే ఆత్మదీపిక - మనుగడ దివ్వె - అది నిద్రాణమై నిస్తేజమై యున్నపుడు :

" మినుకు మినుకుర్కురంచు, కొండి మిక్కిలి గట్టుచు మేని గూటిలో
కునుకు చెడంద కుందియను గూర్చిన నూనియనూలు బొట్టులన్
మనుగడదివ్వె డాలెగసనంజన ద్రోసిరి నిండువెల్గగా
మనుగడ పొత్తమెల్ల పలుమాఱులు విప్పిరి తెల్లమై సరుల్."

(మించుపల్లి)

చైతన్యవంతము, తేజస్వంతము గ దీపసభా కావ్యమును సృష్టించిన జాతీయకవి, గేయకవి, మహాకవియు నగు భీమనకవి విశ్వకవి యైనాడు. అతడింకను నితోధికముగ నిట్టి కావ్యములు వ్రాసి తెలుగు సాహిత్య ప్రపంచమును దీపసభా విరాజితముగ జేయుగావుతమని యాశీర్వదించుచు, నాంధ్ర విద్వల్లోకము దీనికి సుస్వాగతమొసగునని విశ్వసించుచున్నాను.

ఒక్కశబ్దమే దీపమై పెక్కగతుల
హృదయ కుహరంబునది వెలిగించుచున్న
'దీప సభ' యాంధ్రలోక హృద్దీపకమయి
వెలుగ జేయదె వాఙ్మయ విశ్వజగతి.

భూపసభ మున్ను కవితా
శ్రీ పరిణతి జెందినట్టి చిహ్నంబయ్యెన్
'దీపసభ' నేడు కవితా
శ్రీపరిణతి చెందినట్టి చిహ్నంబయ్యెన్.

నిడుదవోలు వేంకటరావు.

మద్రాసు.

అభివందనాలు

"ఆనందాద్ధ్యేవ ఖల్విమాని భూతాని జాయంతే" అనిమతం. ఇక్కడ ప్రస్తావించబడింది నివృత్తి రూపమైన బ్రహ్మానందం కాక, ప్రవృత్తి రూపమైన రసానందం. ఈ ఆనందం రస నిష్ఠం. రసం సౌందర్య నిష్ఠం. సౌందర్యం వస్తు నిష్ఠం. కాగా, వాస్తవ సౌందర్యోపాసనమే రససృష్టికి, ఆనందానుభూతికి సాధనం. ఈ సాధనమే నాయీ "దీపసభ" కావ్యం.

"అమ్మా! ఈ దీపాలన్నీ ఆరిపోయి, ఏమవుతాయి?" ఐదారేండ్ల ప్రాయమప్పుడు నేను మాయమ్మను అడిగిన ప్రశ్నయిది. దీనికి ఆమె ఆనాడిచ్చిన సమాధానమే నేటి యీ కావ్యలతకు అంకురం.

దీపం ఎక్కడనుంచి వెలుగుతుంది? ఎందుకు ఆరిపోతుంది? ఎక్కడికి పోతుంది? వెలుగుకు శాశ్వతత్వం ఎందుకులేదు? ఈ విచారం నన్ను దీపసభా ముఖంగా నడిపించి, తదపరోక్ష సాక్షాత్కృతితో బ్రహ్మానందంలో ముంచి, రసానందంలో తేల్చింది.

పూర్ణ వికాసంకోసం, సంపూర్ణ సాఫల్యం కోసం అజరామరత్వాన్ని కోరి చీకటిపై వెలుగు, చావుపై బ్రతుకు జరుపుతున్న నిరంతర సమర యాత్రే ప్రకృతి. ఈ చైత్రయాత్ర పురోగతిలో ప్రతి యడుగూ నవనవోన్మేష సౌందర్య విలసితమే, ప్రతి విజయమూ నవజీవన సమావిర్భావ పులకితమే.

ఈ లక్ష్యాన్ని కోరి మానవుడు పురోగమించడానికి ప్రాథమికంగా అతడికి కావలసింది స్వేచ్ఛ, సమృద్ధి. ఈ రెంటికోసం "దీపసభ"లో సర్వోదయ సమాజనిర్మాణం ప్రతిపాదించబడింది. సమాజం దీపాధారం వలె స్నేహాపూరమైనప్పుడు మానవుడు అఖండజ్యోతివలె జగజ్జేగీయ మానుడు కాగలడని సూత్రీకరించబడింది. విశ్వేశ్వరి అయిన పరంజ్యోతి అధ్యక్షతను జరిగిన విశ్వదీపికా పరిషత్తు (పార్లమెంటు) సమావేశంలో వివిధ పరిస్థితులకు, పరిసరాలకు చెందిన రకరకాల దీపాలు తమ ప్రత్యక్షానుభవాల దృష్ట్యా ఈ సర్వోదయ సమాజ నిర్మాణావశ్యకతను ఉద్ఘాటిస్తాయి.

సర్వశక్తులు, సర్వకాంతులు మానవునిలోనే కలవని, ఆనందరూప మగు రసబ్రహ్మ మానవుడేనని ప్రకటిస్తూ, రమ్యము, పారమ్యము అయిన ఆ మహోదయ మధుర రుచులలో ఈ కావ్యం పర్యవసిస్తుంది.

ఈ కావ్యంలో—వాడుకలోవుండి, ఛందస్సుకు లొంగివచ్చిన అనేక పరభాషా పదాలను యధేచ్ఛగా వాడాను. భావం, అలంకారం, వర్ణన మొదలైన కావ్యసామగ్రినంతా - ఇతివృత్తం వలెనే—సరాసరిని ప్రకృతి నుంచే సరిక్రొత్తగా, తాజాగా గ్రహించాను. అందువల్ల ఎన్నైనా లోపాలుండవచ్చును. సహృదయుల సానుభూతిపై ఆధారపడి దీనిని ప్రకటిస్తున్నాను.

ఎన్నో సంవత్సరాలుగా ప్రాతపెట్టెలో అడుగునపడివున్న ఈ కావ్యం నేడు ఈ రూపంలో బైటికి రావడానికి అనేక విధాలుగా తోడ్పడిన మిత్రులందరికీ—ముఖ్యంగా అమూల్యమైన "స్వాగతం" వ్రాసిన విద్యారత్న శ్రీ నిడుదవోలు వెంకట్రావుగారికి, ముఖచిత్రం గీచిన శ్రీ మైలవరపు సూర్యనారాయణమూర్తి గారికి, శ్రీ నార్లవారికి,: విద్వాన్ విశ్వం గారికి, శ్రీమతి బి. ఆదిలక్ష్మి గారికి కృతజ్ఞుణ్ణి.

శ్రీయుతులు వడ్లమూడి సత్యనారాయణ, పి. వీరభద్రరావు, వేముల కూర్మయ్య, వై. ఎస్. శాస్త్రి, ఆర్వేల సుబ్బారావు, బాబుఅంజనేయులు, రుద్రరాజు రామలింగరాజు, నున్న కన్నారావు, గోపరాజు సుందరరావు, ఎఱ్ఱాప్రగడ సత్యం, రాయుడు గంగయ్య, వడ్డాది వెంకటరావు గార్లకు, తదితర సాహితీ పోషకులకు వందనాలు చెల్లిస్తున్నాను.

మా జననీ జనకులైన నాగమ్మ, షల్లయ్య దాసుగార్ల పేరుతో తిరుపతికొండల దివ్య సౌందర్యశక్తికి ఈ "దీపసభను" అంకితము చేస్తున్నాను.

మామిడికుదురు
కోనసీమ

భీమన్న
1–1–55

దీపసభ

వెలుఁగు

ఏ పరంజ్యోతినో వెల్గి, యీ ప్రపంచ
విధులు నెరవేర్చుచున్న దివ్వెలము మనము ;
దీపికా ! నిన్ను నన్నొక్క వాపి ముంచు
నంధకారముపై దండయాత్ర మనది !

నీవు తరిగిన కొలఁది నీ నీడ పెరిగి
చిమ్మ చీకటిగా మమ్ము క్రమ్మివేయు,
నీడను విదల్చి నిండుగ నిల్చి వెలిఁగి
దారి చూపుము శాశ్వతత్వమున కీవ !

నగ్నరూపిణివై నీవు నాట్య మాడ
సృష్టి నీచుట్టు తిరుగు చక్రీకృతముగ,
తెరలు మార్చుచు, రంగులు దిద్దుకొనుచు
రక్తి కట్టింతు మేము నీ రంగ మందు.

భూమికి సూర్యబింబమును,
ప్రొద్దుకు ప్రాణము నీవె, మా ప్రియా
రామకుటీర జీవన స
రస్సున పూచితి వెట్లో నేఁడు ; మా

ప్రేమసుధామధూళి మధు
రిల్లిన మోహనరాగ రశ్మివై
తామసమున్ హరించి, మము
ధన్యులఁజేయుము, దీపికామణీ!

వాస్తవము వీవు, నేనును వాస్తవమ్మె,
పరమశక్తికి రెండురూపముల మగుట ;
లేదు పొగయుట ముగియుట లేదు మనకు,
నీ విదేమిటి చికిలింతు వింతలోన ?

లోకము నొక్క-రీతి జతి
లో పులకించెడి దివ్యతారలే
యాకుల కప్పు వెల్తులకు
నచ్చెరువంది, ద్రవించివచ్చి, మా
పాకను జొచ్చి, మా యిరుల
పజ్జకుఁ బచ్చఁదనమ్ము నిచ్చు, ప్ర
త్యేకము నిన్నుగొల్చు మము
నేలక పోవుట నీకు భావ్యమే!

మానెయును దెచ్చికొనలేని దీనచరిత
నంతలో కాల గర్భాన నార్పివైచి
ఒకరు కంటికిఁ గాన్పింప కొకర మేద్వ
నీవు మిన్నంటఁ దలపోసె దేల లీల ?

నీ వున్నయింట లక్ష్మీ
దేవి వసించున్, దరిద్రదేవత మాతో
నీవున్న నోర్వకున్నది,
నీవు రమాసఖివి, గెల్వనేరవె తమసిన్ ?

తగులఁ బెట్టఁగలవు ధాత్రీతల మ్మెల్ల,
ఏలఁగలవు మమ్ముఁ బోలు వారి,
దారి చూపఁగలవు, దరిలేని యిరులలో
ముంచఁగలవు, నీకు ముదల లేదు !

మా దరిద్రముఁజూచి కృపాదరిద్ర
వై తరలి పోవనున్న నిన్నరసి, మాకు
జాలి గొనివచ్చి, యీ గోడమూల మిణుఁకు
చిఱు మిణుంగుఱుఁ బుర్వు చూచితివో, లేదో ?

అది కొంతకుఁగొంతకు మా
గది నిండుగ వెలుఁగ కున్నగాని, కృపన్ న
మ్మదిమించి మిణుఁకు చున్నది,
హృదయము గద వాంఛితార్థ మిల నెవ్వరికిన్ !

వెన్నెలల కోస మింటింట వెదకుచున్న
వంకతో నెలవంక నీ వంకఁజూచు,
నీ వొకించుక లోకువ నిత్తువేని
నవ్వుఁ బాటాను నా చెలి నవసుషుప్తి !

కాంతా లోకములో నా
కాంతామణి నీకు సాటి కాఁగలదని లో
నెంతును, కొంచెము నీవీ
చెంతను వెలుఁగొంది నిజము చెప్పంగదవే!

కాంచు మదిగో, గోదావరి కాల్వలోన
పర్వులెత్తెడు రహదారి పడవ యొకటి ;
అద్దమూడిన లాంతరు నందె నిల్చి
తెరువుఁజూపుచు నున్నది దీపి యొకతె !

గాలిఁ గదలాడు కదళీదళాల మీఁద
మధుకణమ్ములె తారలై మసల సాఁగె,
పూతమామిడికొలను కాఁపురములోన
సూర్యరశ్మియె చంద్రికా శోభనొందె!

మూఁడుక్రోసులు సంతకుపోయి, తిరిగి
యింటికిం బోవుచున్న దా యెడ్లబండి
తిమిరమున వెల్గు, నిద్రలో తెలివి లేక
కువలయము లక్ష్యముం జేరుకొనదు సూవె!

ఒంటిపాటున మన పొరుగింటి పంచ
పాళి నిద్రించు బాలెంతరాలి నులక
మంచముంజేరి పాప నాడించుచున్న
దివ్వెఁ గనియైన కరుణను దెచ్చికొమ్ము!

నీ రూపంబున సాక్షా
త్కారంబై పరమశక్తి కాలాబ్జములో
సారంగములగు మాకున్
ధీరతఁ గల్పించి, ద్వారదేశము కాదే ?

ఎండ కోర్వని పెనుకాఱు టెనుమువోలె
కువలయము చీకటిం జొచ్చి కునుక సాఁగె
గంగిగోవుగ నది మేలు కాంచు వఱకు
కాంతి సుధఁ జిల్కి దానిని కడుగ వలదె ?

తెమలక, మెట్టెటో, బ్రతుకుఁ
దెరువులకుం బడి, యేదో విస్ఫులిం
గము నొకదాని నమ్ముకొని
కాలిడు పేదల మేము ; మా దరి
ద్రమునకుఁ దోడు మమ్ము నిటు
దారియుఁ దెన్నును లేని యంధకా
రమునన కూలఁద్రోసి, యవు
రా ! పఱపెత్తెద వే సుఖాలకో !

కలిమి లేముల తేడాలు కలవు ధనమె
మానవుని విల్వగట్టు సమాజమందు ;
ఆత్మరూపిణి వీవుగదా ? ఇదేమి
చీఁదఱింతువు తైలము లేదటంచు !

తైలము లేదు, మేము నొక
దమ్మిడి యైనను చేత లేక, నీ
వేళకు పండు కొందమని
వచ్చని నీటిని గ్రోలి, మేనులన్
వాలిచినాము ; నీవు కరు
ణాత్మక, వీ నిశమాత్ర మింత ని
స్తైలముగా వెలుంగుము, ప్ర
సన్నవు గమ్ము, ప్రసన్న తేజమా !

ఆరామమ్ముల, ద్యూతమందిరములన్
ఆహార సద్మమ్ములన్,
కారాగారములన్ ప్రజాళి బహు ల
క్ష్యాధీనులై చేరి ని
న్నారాధింతురు, శంక చేయ వెపుడున్ ;
ఆధ్యాత్మికుల్ తప్ప ము
న్నెరున్ జూడని స్వచ్ఛశీలములు మా
హృద్దీపికల్, దీపికా !

నింగికి చుక్కబొట్టు నిడి
నేలకు దీపముఁబెట్టి, డక్కపై
ఖంగునఁగొట్టు విశ్వకథ
కాగ్రణి వీధికి మాకు దారి చూ

పంగల నీకునున్ భయము,
బాధయుఁ గల్గునె? నమ్మఁబెట్లు! ది
వ్యాంగన కన్ను మూయఁగల
దా? పరమాత్మకు మృత్యువున్నదా!

లేని చోటనుండి లేచి వచ్చిన దివ్వె
ఉన్నచోట నేల యుండిపోదు?
లేని చోటులేని, లేచిపోవుట లేని
జ్యోతికేము పూజ చేతు మెపుడు.

చీకటి

ప్రబల గాఢాంధకార గర్భమున మమ్ము
త్రోచి దీపము మాయమై తొలఁగ, లోని
జఠరవహ్నులు మాపైకి చౌకళించి
బాహ్య జగమును రసముతో బావుకొనియె.

మా యెఱుంగని పసిపాప మాతృదేవి
ప్రక్కలోవలె, నాప్రక్కఁ బరవశిల్లి
గాఢనిద్రకు సతి యలంకార మయ్యె,
లేదు చీకటి, వెలుతురు లేదు తనకు!

మందమారుత మొక దొంగమాడ్కిఁ జొచ్చి
తడుమసాఁగిన దేదొ నా తనువు మీఁద,

నింగిఁ జను చుక్కయొక్కటి తొంగిచూచి
తనకుఁ గానట్లు ప్రక్కకు తప్పుకొనియె !

చూఱవోయి నేనారీతి, శూన్యము నయి,
చిమ్మచీకటి లోయల చెదరిపడిన
విమల జలపాత మట్లు వ్యాపించినాను
సత్తు చిత్తుల చెలువంపు సందులందు !

ఒక హఠాన్నవ్య నైశ్చల్య ముండియుండి
బుద్ధు నొక్కని నాలోన నుద్ధరించె !
ఏ నజంతా గుహాంతర ధ్యానముద్ర
బండవాఱిన విశ్వకరండ మైతి !

లేదు స్మృతినాకు, కదలించ దేది నన్ను,
పరమపరిపూర్ణ నిర్గుణబ్రహ్మనేను ;
నేన స్మృతి, నేన చేతన, నేన సగుణ
ప్రకృతి ; ఇదియేమొ నా కపూర్వ ప్రతీతి !

ఏతదవ్యక్త మధురానుభూతి నన్ను
ఎంతకాలము పాలించె నెఱుఁగరాదు ;
క్షణములో నేదొ పరమాణుశక్తి నాకు
కోటియుగముల బరువుతో గుండెఁ జొచ్చె !

పగటి వెలుఁగెల్ల మేసి, తృప్తిగ పరుండి,
నెమరు వేయఁగసాఁగె సంతమసమహిషి ;

కరఁగి పసుచుండె నిందందు నుఱుఁగు ముద్ద
తారకలుపైని, క్రింద కల్హారములుగ !

తారకలనుండి కాంతి చైతన్య బలము,
కలువలందుండి వాసనా బలము వీచి
తనువు మార్చి ధరించిన తపసి వోలె
క్రొత్త బలమేదో నాలోన కుట్మలించె !

వెలుఁగేమిటి కుదయించును ?
వెలుఁగేమిటి కాఱిపోవు ? వెలుఁగునకును వే
వెలుఁగునకు నడుమ నింతటి
ఖలమేమిటి ? దానిలో నఖల మేమిటికో !

వెలిఁగింప వెలిఁగి, తైలము
కలిగిన కాసంతసేపు కాంతి నొసఁగి, యా
వల మాసిపోవు దివ్వెకు
ఫల మేమిటి ? వెలుఁగు కిట్టి బ్రతు కేమిటికో !

ప్రగతి

రెప్పపాటున దీప మారినదో లేదో
కాంతి కణమొండు లేచె నాకాశమునకు !
అవని సమతకుఁ దెచ్చు విప్లవమునుండి
అభ్యుదయ మందు నరుని శ్రేయస్సువోలె !

కన్నును మన్ను నేకముగఁ
గల్పిన చీకటి నుండి లేచి, య
భ్యున్నత దివ్యమార్గమున
బోవఁగడంగిన దారదీప! మే
మున్నదొ పైని మా యెదల
నుండని రమ్యత, చూత మంచు, నే
కన్నులు మూసికొంటె, నొక
కాంతి లవమ్ముగ మేలుకాంచితిన్!

పై కెగసెను నా దీపము,
పై కెగసితి నేను నొక్క పర్వేందుకళా
శీకరమై, సకలాశా
శ్రీకరమై, సిద్ధిరూప సీమాకరమై!

వనకాంత చరణ నూపుర
మణిమంజరివోలె చాల మహితంబై, నా
దనుకొన్న కొంప చుట్టున్
మిణుఁగురుఁ బుర్వుల శతమ్ము మిలమిలలాడున్!

అగ్నిపర్వత వదన మట్లావులించి
పండుకొన్నది మాయింటి ప్రాఁత కప్పు!
త్రోవఁబోవుచు మాకేసి తొంగిచూచి
ఉల్క యొక్కటి భూమిపై నుల్కిపడియె!

మా రెండు శరీరమ్ముల
కారయగా నే నొకండ నధినాథుఁడ, నా
యారాధన పెంచిన ప్రే
మారామపుఁ బంటనేఁటి కనుభవ మయ్యెన్.

చేవగల యంత సేవును సేవచేసి
పుడమి వాసనలు విదల్చి పోవుచున్న
నాదు పూరింటి చిఱుదివ్వె పాదములకు
భాగ్యసౌధాల దీపాలు ప్రాంజలించు!

ముందు ప్రమిదెలు, మణిదీపములు, ననంత
రము తటిద్దీపికలును దూరమున మున్గి
మాటు మణఁగెను; చీకటి మాత్ర మేదొ
కుమ్మరావము రీతిగా కుములసాఁగె!

పోవు కొలఁదిగ క్రొంగ్రొత్త పూవులట్లు
శతసహస్ర మనోజ్ఞ విశ్వములు విరిసె!
దూరమై పోవుకొలఁది నుదారమగుచు
భూమి యొక తారమై ప్రభాపూరమయ్యె!

నా వెనువెన్క జిమ్ము మను
నాదము తోడ పరిభ్రమించు ధా
త్రీవలయమ్ముఁ జూచెదు గ
తిన్ గనుఁగొంటిని —నీడలేని నా

త్రోవ ప్రకాశమానమయి
తోఁచెను ! నాకు స్వయంప్రకాశ మి
చ్ఛా విధి నబ్బె, లోక నయి
జమ్మున కేను సుదూర మాటచే !

"ఓ" యన "కో" యనన్, కుహూకు
హూ నవనాదపుఁ బల్లకీలలో
నూయెల లూఁగు కోయిల న
వోఢల కౌఁగిట, బాలపల్లవ
చ్ఛాయల లోన ప్రేమ పరి
చర్యలఁ జొక్కు వసంతదేవుఁ "డో
హో" యన జాలు దివ్యసుఖ
మొందితి నేను పురోగమించుచున్ !

మనుజుని గుండె గాయములు
మాన్పక, కారముఁ జల్లునట్టి పెన్
దనుజుల కోర నవ్వులును,
దాపున పీడిత కోటిమూల్గులున్
వినఁబడ వింక నాకు ; ఒక
వీధిన మేడలు, పూరి కొంపలున్
కనఁబడ వింక, క్రొత్తపద
కమ్మున నే నిపు డేఁగు దారులన్ !

తారాజువ్వను బోలి లేచి, భువి బం
ధంబెల్లఁ బోనాడి, యా
తారావృత్తము లెన్నియో గడి, చనం
తంబైన పెన్ బైలులో
ఆ రేయో, పగలో యెఱుంగుట కసా
ధ్యంబౌ మహాఽవ్యక్తమం,
దే రేవెల్గుల ముద్దో నాఁగఁ జను నా
దీపంబు దే దీప్యమై !

లంక బీదుల వాఁగుల వంకలందు
చాలు పోసిన చిఱురెల్లు పూలనంగ
బాఱులుగ తీరి దివ్వెలు మెరమీఱె
రజనివీధుల నేదో కేంద్రమును గోరి !

సఖిని వెన్నంటి పయనించు సఖుని వోలె
లీలఁబోవుచు నేను విశాల విశ్వ
నవ్యశోభల కగుపించి నా, నపూర్వ
దివ్య సౌందర్య ఱుచులకుఁ దెలిసినాను !

క్రిందు మీఁదులు లేని యా సుందరాంత
రాళమున నేను పయనించు వేళ, నాకు
ఉడులు మిణుఁగురుఁ బుర్వులై యొరసికొనును
తెఱువు చూపు నినుల్ వీథి దీపములుగ !

తేజో మేఘులవమ్ములు
తేజీలై తేలిపోయి, దివినొక్క శరత్
శ్రీజడధి మున్గిపోతిని,
ఏ జీవికగాని వెలుఁగు నింకితినంతన్ !

అంతవఱకే నెఱుంగని కాంతి నన్ను
కాంచినంతనె తనలోన గలుపుకొనియె,
నే ననున దంతమైపోయి, నిరుప మామృ
తామృ తార్ణవమే సర్వ మలముకొనియె.

అపుడు వికసించినది మనోహర విమోహ
నారు ణారుణ నవ కోకనద మొకండు,
రాగరుచి పద్మరాగ సౌరభ్యమేదొ
నను సమాకృష్టుఁ జేసికొన్నది బిరాన !

పరిషత్తు

అది దేవసభకు దివ్యద్దివ్య దీపాళి ?
స్వర్ణాద్రి కంట కజ్జలము నొరయు,
అది చిత్రకళకు కళ్యాణవేదిక ? బాల
గంగాధరునకు వీరాంగ-మొసఁగు.
అది యుషస్సునకు సంధ్యారాధ నాంజలి ?
రాగోదయమునకు రంగు దిద్దు !
అది స్వయంప్రభకు పర్యంకమ్ము ? పుండరీ
కములకు వెన్న బువ్వములు పెట్టు !

అది శరచ్చంద్రికకు సమాహ్లాద కరవి
లాసలీలా విహారకల్హార వీధి ?
అది జగజ్జాలములకు మహామహేంద్ర
జాల రచనాప్రచేతనోజః పయోధి ?

కార్తికపూర్ణిమా కమనీయకాంతి,
హేమంత తరళ తారామందకాంతి,
గ్రీష్మాపరాహ్ణ వారిజమిత్రకాంతి,
కాంతు లిన్నిఁటి కిందు కలదేదొ విందు !

కాయమ్ములను వల్లకాటిలో త్రుంచి
శుభ్రాత్మ లిటవచ్చి సుఖయించు నేమొ !
మముబోంట్ల నంధకారములోన ముంచి
ఎలమి నాశాజ్యోతు లిం దాడుకొనునొ !

అమరాంగనలఁ గెల్చి సుమసాయకములు
తెచ్చిన విప్లవ తీర్మాన మేదొ
విశ్వరూపము దాల్చ విప్పారె ననఁగ
దీపకాంతల సభ దివ్యమై యొప్పె !

దీపములు రూపములు లేని తేజములుగ,
పాలు పట్టియు పట్టని పాలజొన్న
పొలము వెన్నెలలోవలె, కొలువుతీరె !
మధ్య చెలువారు నొక దేవి మంచె పైని !

అగుపడదు దేవి తన దీప్తియందు తానె,
ఆమె లీలాతనూవల్లికా మనోజ్ఞ
వైఖరుల కాంతిరేఖల వంపులందు
వాడవాడల దీపాలు నీడలయ్యె !

క్షీరసాగరమున పంచదార పిసరు
పోలె నాదివ్వె లీనమైపోయె నందు !
అపుడు సభ మాధురీపూరమై యనంత
పూర్ణిమల శోభతో పరిఫుల్లమయ్యె !

తుల్లముగ పూచు మరుమల్లె తోఁటలోన
ప్రొద్దు తిరుగుడు పూమోవి ముద్దుగొనెడు
సంజకెంజాయరీతి విస్ఫారమయ్యె
దేవి దరహాస వదన కాంతి స్రవంతి !

ఆమె యీ మహాసభకు నధ్యక్షురాలు,
అది జగన్నాటకాభ్యంత రాలయమ్ము ;
తిమిరమును దీసి, కాంతిఫేనమున గడిగి,
దివ్వెలను జేసి పంపించు దేవి యామె !

పొలముల మోటఁగట్టి జల
ముల్ పలుదారుల, పెద్దచిన్న బో
దెలఁ బ్రవహింపఁజేసి, పువు
దీవలు, తోఁటలు పెంచు మాళ్వషీ

వల సతివోలె —ఆమె ముఖ
పద్మము వెల్వడు కాంతి ధారలన్
వెలయఁగఁ జేయు విశ్వమున
వీతి వినూతన చేతనప్రభల్ !

విశ్వహృదయ మామె, విశ్వాంతములు తాఁకి
అలలు వేయుచున్న వాత్మరుచులు ;
ఈఁదు లాడుచున్న వాదిత్యగోళాలు
కాయకష్టమందు కాంతులూర !

ఉద్గమించు నామె యుచ్ఛ్వాస నిశ్వాస
మందమారుతాల మాధురిమలె
బ్రహ్మచేతి బొంగరాల జాలీసులు,
దాఁటరాని మేటి యాట గిరులు !

విమల జీవనకాంతి సూత్రములతోడ
ఉర్విగోళము లల్లుచు నుండి యామె
తళ్కు మన్నట్టి యొక తటిద్భావ మందు
నాకు నాకాంతవలె తోఁచి నవ్వుకొంటి.

పచ్చికుండకు రంగు పట్టించు చున్నది,
అతివ స్వేచ్ఛకు స్వేద మంకురించె
సరమున నల్లపూసలు గ్రుచ్చుచున్నది,
కోరమీసము కట్టుఁ గొయ్యఁజేరె !

గోడకు పసుపుఁ గుంకుమ పెట్టుచున్నది
        పరమేశు పెద్దులు పండుకొనియె
ఆటబొమ్మకు నందియలు గట్టుచున్నది,
        పుడమి బంతికి కంప ముదయమయ్యె !
రేయి పవ లించుకంత తీరికయె లేక
పనులలో మున్గియుండు నా పడఁతి మిన్న
విమల దరహాస కిరణమై విరిసి నేను
విప్లవమ్ముగఁ గైకొంటి విశ్వమయత !

కోటి సప్తాశ్వ రథవేగ ధాటి నేను
ఆమె శతకోటి పూర్ణ చంద్రాతపమ్ము,
లోకములు గెల్చుకొంచు పురోగమింతు
నేను, ఆలన—పాలన నెసఁగు నామె.

నిమిషములోన నట్లు కమ
        నీయత విశ్వమయత్వమొంది, దై
వము నయి, తోఁటలందు తొలి
        వానలకున్ మొలకెత్తు రమ్య పు
ష్పముల విధాన నేను పలు
        చందములన్ విహరించి, నవ్యలా
స్యము నొనరించి నాను సభ
        సర్వము నాకొక హాంగుక త్తెగా

చిల్లీలు తిరిగి మాతో
ఫుల్లాబ్జ సరోవరాలు, పూర్ణేందు సభా,
లుల్లసిత బ్రహ్మాండా
లుల్లమ్మ్నలు పొంగి మనము లూరయుచు నంతన్.

సుందరమ్మైన యీ రసానంద మందు
ఆమె, నే నన్నద్వైవిధ్య మంతరించె ;
హాయిగా నేను కనుమూసి రేయి కాఁగ
విస్ఫురన్నవ దివముగా విరిసె నామె,

ఆ హిమజ్యోతి—వికసితోద్యాన వాటి
చందమున వెలుఁగొందెడి సభను గాంచి
ప్రశ్న చేసెను—" మనుజ ప్రపంచ మందు
వార్త లేమమ్మ, దీపికా వ్రజములార ! "

పచ్చని వరిచేల పసిఁడి గింజల తల్లి
బిడ్డల జోకొట్టు ప్రేమగీతి
మామిడి పూలలో మత్తిల్లి మధుపాయి
పికమును రెట్టించి పిలుచు రవళి
వైశాఖ పూర్ణిమ వాకిట చేరిన
మల్లెపూమొగ్గల మాట మంతి,
కొండలపై నాడుకొనుచుండు సెలయేళ్లు
లేళ్ల ముట్టెలను లాలించు సరళి,

మేళవించిన వామె గంభీర మధుర
గళ విపంచికపై భావగతి చలింప,
లలితమై యామె యధరపల్లవము కదలి
కదలె దీపాల యెదలు పయ్యెదలు నంత.

ఆ రమణీయ దీప సభ
యం దరుణోదయ మట్లు దేవి ప్ర
శ్నారవ మేదొ మేల్కొలుప
సాఁగెను ; చీకటి జాతి, తెల్వికిన్
జేరిన లోక గాధలను
చెప్పగ లేచెను దీపముల్, నమ
స్కారముచేసి తల్లికి, వి
కస్వర కమ్ర పికస్వరమ్ములన్.

స.రి.గ.మ.ప.ద.ని.సలను కి
న్నరపై నొక్కొక్కదాని నే పలికింపన్
దొరకొన్న వాణి లీలన్
బరఁగిన దాదేవి దీపవాక్కులు వినుచున్.

దీపసభ

మైనపు దీపము

మైనపుం జిఱువత్తి నా మేను దాఁకి
కన్ను తెరచితి నొక బాల కంటికొసల,
ముద్దు లొలికెడు దాని కెమ్మోవి నుండి
రాలె నను జూచి నవపద్మరాగ రుచులు!

ఆమె కూర్చున్న దొక్క కృష్ణాజినమున,
చేత నున్నది లేఖిని చేష్ట లుడిగి,
తెల్లకాగితముగ చిత్తమెల్ల పఱచి
సరసభావమ్ము దేనికోసరమొ వెదకు!

శూన్యమున భావ మొకరీతి నున్నకాఁగ,
గీయ దొరకొన్న దామె లేఖినియె నన్ను!
చపలచిత్తము విడిచి నిశ్చల సమాధి
నన్ను నేఁ జూచుకొనుట కానందపడితి!

ఒకనాఁటి సౌఖ్యమేదో తుపానుగ రేఁగి
    కరఁగిన కన్నీటి కణములోన,
అలనాఁటి క్రీడ లేయవో తరంగితముగా
    మీఁటిన కనుపాప మెఱుపులోన

తొలినాఁటి వేవో ముద్దులు జ్ఞప్తికిన్ వచ్చి
తడిసిన చెక్కుటద్దమ్ములోన,
కలనాఁటి విభవంపు తలఁపులేవో చలింప
పులకరించిన ముక్కుపుడకలోన,
అప్పటప్పట నొక్కొక్క యర్ధరాత్రి
కల్గినది నాకు నన్ను నేఁ గాంచు భాగ్య,
మేల నొక్కొ కళారూప మిచ్చినంత
పారవశ్యము నే నెందుఁ బడయనైతి!

మనుజుఁడు సృజించి ప్రకృతి సుమ్మాన నిడిన
యద్దమిది, దీన తనుదాన దిద్దుకొనుచు
ప్రగతి సాఁగించు నెల్ల ప్రపంచకమ్ము,
చిత్రకళ కెంత రసభావ సిద్ధి కలదు!

అంధకారమునుండి యాశలు వికసింప
రేఁగిన చేతనా రేఖ యనఁగ
చైతన్య మందుండి జగతి ప్రవర్తిల్ల
పొటమరించిన బీజమో యనంగ,
బీజ ప్రకృతినుండి పృథ్వ్యంతరములకు
సాఁగించఁ బడిన శ్రీచక్ర మనఁగ,
చక్రాగ్రమందుండి స్వచ్ఛవీణాగాన
కిరణాలు ప్రసరించు కృతియనంగ,

తాను తన నీడకడ నుండి తప్పుకొనఁగ
యత్నమున్ జేయుచున్న విశ్వాత్మ యనఁగ,
వివిధ దశలందు నన్ను రూపింపఁజేసి
చించివేయుచు నున్నదా చిత్రలేఖ!

గజ్జెగట్టిన నటరాజు గద్దె ముందు
గీఁత గీఁతకు రసపాక మేతమెత్తి
అందు తానును బ్రవహించు నామె మ్రోల
గోడపై నంతలో నేదో నీడ తోఁచె!

అతఁడే ప్రసన్నుఁ డయ్యెనో,
అతనుఁడె తనుఁడై ప్రసన్నుఁడయ్యెనో, రతుఁడై
సతిఁజేరి యువకుఁ డొకఁడు
నుతియించెను బొమ్మచాల నూతన మంచున్!

ఎదుటన్ నిల్చిన నన్ను జూడఁ, డెదియో
హేలా మనోవృత్తి సం
పదమై నావలెనున్న గీఁతలను స
మ్మానించు పో మానవుం,
డిది రమ్యమ్ము కళారహస్య మిది, త
ల్లీ! విశ్వకల్యాణ మిం
దుదయమ్మాను రసోర్జమై, మధురమై,
యున్మేషమై, దివ్యమై.

తెరవ రచించిన గీతల
నారవడిగాఁ జేసికొని, వయో రూప గుణా
భరణముల దిద్దుకొంటిని,
గఱచితి లక్షణము దాని కరలక్ష్యమునన్.

వరమిత్రుఁడో, గురుదేవుఁడో,
పరమేశుఁడో—ఆతఁ డామె పజ్జకుఁ జని, ము
వ్వూను మూర్తిగొన్న ప్రతిభా
పరిపక్వతఁ బడఁతి కిట్లు పాఠము చెప్పెన్ :

“ ఉన్నదానిని యున్నట్టు లుంతుఁ మేని
స్వర్ణమునకైన విలువలు సమసిపోవు,
వాస్తవమ్మైన దానికి వాదమేల ?
త్రోసి విడువుము పుడమికందుకము నింత.

“ వ్రాసి, రంగులువేసి, రమణీయ మొనరించి,
నచ్చక కొన్నింటి నలిపి వైచు,
అమృతగానము చేసి, యువనుల రంజించి,
శ్రుతిదప్పె నని వీణఁ జితుకవైచు,
నవకావ్య మూహించి, నాటక మాడించి,
బాగులే దని చించిపాఱవైచు,
రాసులం జెక్కి, తారాచైత్యముల్ కట్టి
ఉలి మొక్కవోవగా నూఁదివైచు,

ప్రాంత యింకెందు కని త్రోచివైచు...
అభిరుచికి తూఁగలేదని తఱఁపివైచు,
విశ్వవిభుతయె యొక్కొక్క వేళ, కాన
వృద్ధిహేతువు నిర్దుష్టకృషియె, చాన!

" అంచున గూరుచుండి, బయ
లందున గోర్కెలు క్రుమ్మరించి, ని
ర్మించుము నూత్నమాధురులు,
ప్రేమ రథమ్ములు, భావసేతువుల్;
మించులఁ బోలు మానవుల
మిందెరలన్ నడిపించుకొమ్ము, నీ
కుంచెకు నడ్డులే, దలము
కొమ్ము చరిత్రను, చిత్రకారిణీ!

" నీతివిదులు నిన్ను నిందించవచ్చును
ప్రభుత నిన్ను కించపరచ వచ్చు,
ప్రగతి చూచి త్రుళ్లిపడువారి లక్ష్యమ్ము
నీకు లేదు, సాఁగనిమ్ము రచన!

" ఇంకను కుట్టుకుంకలె? యి
సీ! పనిపాటులు చేతగాక, ఈ
కొంకిరి గీఁత లేమిటికి?
కూడును గుడ్డ నొసంగ నేర్చునే!

లంకల్లు దున్న బ్రాం డనుచు
లావుగ నే వ్యవహార వాదియో
మంకుతనాన నిన్ను నవ
మానముచేసిన, బెంగటిల్ల కే !

" చేతికి లభించు వస్తు విశేషమందు
మనిషి గుండెను కఱఁగించు మంట లేదు,
మూసలో నవ్యవస్థను ముద్దచేసి
తీర్చిదిద్దుము రమణీయ దివ్యభావి !"

అనుచు నతఁడు ప్రసంగించు నవసరమున
గోడలందుండి యెవో గుసగుసలు రేఁగె !
నాట్యభంగిమ మార్చుచున్న నటరాజు
మోములో నింత చిఱునవ్వు మొలకరించె !

అవనీంద్రనాథుచే నమృతమ్ము గ్రోలిన
ఉమచేతి నాగేంద్రుఁడున్ను రనియె !
సునయనీదేవి కస్తురి దిద్ది పంపిన
గోకుల కృష్ణుండు క్రోవి నందె !
మహికి దామెర్ల రామారావు దింపిన
రాగోదయము పొంగి రవిని ముంచె !
రవికవీంద్రుని కావ్యరసములో కఱఁగిపో
యిన ప్రేయసుల కన్నులెఱ్ఱఁ బడియె.

కచ్ఛపి చలించి తారలో ఖంగు మనియె!
పద్మ పద్మాసనమ్మునఁ బవ్వళించె!
ఎంద రెందరో మఱచిన యెన్నియెన్నొ
సుందర కళాకృతులు వారి చుట్టుచేరె.

చిత్రశాల శాల చైత్ర రథమ్మొక్క-
జైత్రయాత్ర గదలు చందమొప్ప,
ఆ మహోత్సవమ్మునందు తా మొక్కరై
సఖియు సఖుఁడు పూజ సల్పినారు.

చెల్వంపు లేపాక్షి చీరను గట్టి ప్రా
యము దిద్దుకొన్న వయ్యారి బాల,
లలి నజంతా నేత్రముల కాటుకను తీసి
వాల్జడ గైకొన్న వరకుమారి
హంపి వీధి మొగాన నవతరించిన నంది
మూఁపురమ్మున రొమ్ము మోపిన సతి,
నటరాజు గురువుగా నడక నేరుచుకొన్న
లలిత కళార్థ సంకలిత లలిత
అమర నమరావతీ గృహోద్యాన మందు
ప్రణయ నృత్యము సల్పు నప్సరస లోని
పరమ సౌందర్యసార స్రవంతి యామె
మైమఱచి యాడె నా కళామందిరమున.

అల బలి ద్వీప యావన మండల పరీత
ప్రాచ్యపాశ్చాత్యదేశాల ప్రతినిధులుగ .
మందిర మలంకరించిన మహిత చిత్ర
రాజములు కళ కర్థాలు వ్రాసికొనియె.

అందమె మూల మీ ప్రకృతి
కంతకు, దాని ప్రతీ నరమ్మునన్
చిందులు ద్రొక్కు ప్రేమ రస
సింధువు, రమ్యకలార్ద్రభావ నేం
దిందిరమే తదీయ సుమ
నేందిర డెందము విప్పి జీవి కా
నందము పంచు నీ కొలువు
నన్ నిను లోకమెఱుంగఁ జూపుచున్.

నీ మధుర వాక్కు వినఁగా
నీ మోహన మూర్తిఁగనఁగ, నిన్ను మనోజ్ఞ
ప్రేమమున బల్కరింపఁగ
ఏ మున్న దుపాయమొక్క టిల కళ తప్పన్ ?

వీణ వినిపించు నీ గృహోద్యానమునకు
ఘల్లుమని మ్రోయు నీ పాద ఘట్టమునకు
రసము చిప్పిలు నీ యంతరంగమునకు
రమ్య మార్గమ్ము నవకళారాధనమ్మె.

ప్రాఁత గోడల క్రొ త్త చిత్రములు నిల్పి,
అవి నమూనాగ సరిక్రొ త్త యందములను
సృష్టిచేయుచు నున్నదా చివురుఁబోఁణి,
ముద్దు బిడ్డలు తన యొడి మూఁడు కళలు.

భారతిని తీర్చిదిద్దెడు బ్రహ్మవోలె
ఆతఁ డగుపించె నా కంటి కా క్షణాన,
నాఁటి మీ పురాణము కాదె నేఁటివఱకు
త్రిప్పుచున్నది క్రొంబుటల్ తెలిపి లేక

ప్రతి పురుషుఁడు బ్రహ్మయె, ప్రతి
సతియు సరస్వతియె, నాఁటి సారస్వత మీ
గతి వా స్తవ మగు నేఁటికి
క్షితి ముందుకు పోవునిట్లు శ్రీమంతంబై !

దీపసభ

బండి దీపము

లేదు విషయమ్ము, భాషయు రాదటంచు
తిట్టవల దెవ్వరును, బండి దీప మేను ;
పరిసరాలకుఁ గేలెత్తి, శిరసు వంచి,
ఉన్నదున్నట్లు నాగాథ విన్నవింతు.

బండి యది, ఒక్క గుఱ్ఱపు బండి, సాఁగి
రేవునుండి పై రేవుకుఁ బోవుచుండె ;
నాల్గు జేనల తొట్టెలో మూల్గుకొంచు
పురుషు లైదుగు రొట్టెటో యిఱికినారు.

తిరుపతి వేంకటేశ్వరుని దర్శనమయ్యె
తలపైని బరువిష్టు తొలఁగె నంచు,
తప్పుడు సాక్ష్యమ్ము దావాను గెలిపించె
ప్లీడరు లోని గొప్పేమి టంచు,
లంచ మిచ్చినగాని లాభమ్ము లేదయ్యె
దొంగసారా కేసు దొరికె నంచు,
పండంటి పిల్లను పచ్చి రౌడీ కిచ్చి
కొంప మీఁదకుఁ దెచ్చికొంటి నంచు,

ఎవరి గొడవను వారట్టు, లెదుటివారు
విందురో లేదో యనులెక్క విడిచిపెట్టి,
చెప్పుకొన దొడంగిరి మఱజీవు లట్లు
బండి యిరు చక్రములు వంత పట్టుచుండ !

కిఱకిఱ మని నెమవూ్రసలు
విఱిగెడు గతి బండి కుదిపి విడిచిన, నాల్కన్
గఱచుకొనె నొకఁడు, తలపై
పొరచిల్లిన దొకని, కొకని మునిపం డ్లూడెన్ !

ఆఁగదు బండి, తోలు నతఁ
డాఁపఁడు బండి, తనంత గుఱ్ఱమే
లాగును బండి ; లోపలఁగ
లట్టి యభాగ్యులు "అమ్మో ! బాబో" యం
చూఁగిసలాడ——ఛెళ్లు మను
చున్ కొరడా ఝుళిపించి, మధ్యలో
వేగము పెంచి, స్వారి నడి
పించు ! నిషా తలకెక్కి నట్టిఁడో ! !

నల్లకంకఱ రోడ్లపై నడచు నేని
యముని మహిషంపుఁ బెనుడెక్కలైన విఱుగు,
అల జగన్నాథ రథచక్రములును బెనుకు ;
మాతలికి కూడ గుండెలో మంటపుట్టు.

ఎత్తి కుదవేసి నప్పుడు
మొత్తముగా బండి బండి "మొట్టో" యనుచున్
మొత్తుకొను, బోర్డు పనులన్.
గుత్తకుఁ గొనువారి నెంచి గో లెత్తుకొనున్..

కుదిపిన యష్ట మాత్ర మిటు
గోలగ బండిని, బండి వానినిన్
గదుముచు, రోడ్లఁ దిట్టుచు ; కు
ణమ్మున నంతయు విస్మరించి, పా
రదొ తన యెత్తటంచు—దిగి
రాఁడొకొ మున్నబు చూతు నంచు, మా
పెద నీఁక మచ్చునంచు తెగ
ప్రేలుదు ; రాఁపరు, నాఁగ రొక్కరున్ !

అంతయుఁ దామే చెప్పుచు,
నుంతయు పెఱిగోడు చెవికి సోఁకని పెద్దల్
పంతమునకు బండెక్కిరొ ?
గంతలు గట్టుకొనినట్టి గానుగ యెద్లో !

అతని పెద్దత్త మేనల్లుని చిన్నమ్మ
అన్నపూర్ణమె యైన నౌనుగాక
ఆమె యైదవ పుత్రుఁ డాంగ్లదేశము పోయి
తెల్లామెఁ దెచ్చిన దెచ్చుఁగాక,

నెలకు ముప్ఫ్యైదు వందల జీతముం గొంచు
దొరవోలె తన బావ తిరుగుఁగాక,
సురభి కంపెనిలోన సుగ్రీవుఁడై తాను
ఉదధి దాఁటిన దాఁటి యుండుఁగాక,
తనకుఁగల బాధలో తాను మునిఁగియున్న
ఎదుటి వాని కుపాయ మింక దేమి గలదు ?
పరుల కష్టముఁ దీర్పఁ దోడ్పడఁడు కాని
చాటుకొనుచుండు నరుఁ డిట్లు స్వాతిశయము !

ఎచ్చట బండెక్కిరి ? వా
రెచ్చటఁ దిగువారు బండి ? ఏ వెలుఁగునకై
ఇచ్చీకటిఁ బడి పోదురో !
పచ్చీసును బోలు వారి పైనము, తల్లీ !

శ్రీపుర మొక్కరు, రొకరు పిఠాపురమ్ము,
ఒకరు తిరుపతి, గోల్కొండ యొక్క, రిట్లు
పరిచయము లేని వా రొక్కబండి నెక్కి
సొంత గొడవలు వెళ్ళబోసుకొను చుండ్రి !

చాల సేపయ్యె సూర్యుఁ డస్తగిరి చేరి,
నిద్ర మునిఁగెను నిద్ర గన్నేరుచెట్లు,
చెట్ల కంటించఁబడి కొంత చినిఁగియున్న
వేవో పోస్టర్లు చాటింపు వేసి కొంచు.

టూరింగు సినిమాలో,
ఏ రాష్ట్రపు మంత్రి పర్యటించునో, కాంగ్రెస్
వారి ప్రదర్శనమో, ఏ
నారీమణి నాట్యమాడ నరుదెంచినదో !

బంగరు సంధ్యారాగమున
బాడవ లోపలి జొన్న చేలలో
చెంగలి గడ్డి కోసికొని
చెల్వ యొకర్తుక బాట ప్రక్కని
ల్పెం గనుగొంచు దూరమును,
చివ్వున కల్లము లాగి బండి యా
బుంగను లోన బెట్టుకొని
పోవు, నదెక్కడి ప్రక్క బేరమో !

కొంతసేపటిలో చెంత పుంతలోన
నొక్క వృద్ధుడు దిగె, నిద్ద రెక్కినారు !
ప్రక్కనే గల చీకటి పల్లెలోన
ఇరువురే దిగి మరి ముగ్గు రెక్కినారు !

గోనె బస్తాలకన్న త్రొక్కుడుగ నరుల
బండి కెక్కించుచున్నాడు బండివాడు
తన కిరాయికి మించి ప్రధాని కైన
విలువ గలుగ దాతని దృష్టివీధిలోన.

బండి కిటకిట లాడుచు బైలుదేరె,
బైట చీకటి పాటలు పాడఁదొడఁగె,
దిగుట తక్కువ, యెక్కుట దిట్ట మగుట
గుఱ్ఱమును మాటిమాటికి కుంటసాఁగె.

రోడ్డు నడుమను జేరి తీరుబడిగాఁగ
కునుకు కుక్కలు మాబండి కొక సమస్య,
బండి కావచ్చు రావచ్చు బస్సె,దాని
తాత వచ్చినను౯ కుక్క తప్పుకొనదు.

ఎదురు వచ్చిన బండి నెవరుండిరో కాని
సాటి లాంతరు కన్ను గీఁటిపోయె,
వెఁలది నొక్కతె బైసికిలు మీఁదఁ గొంపోవు
యువకుఁ డెవ్వండొ న న్నుఱిమిచూచె,
ఓవరు లోడుతో నోపిక చచ్చిన
బొగ్గు బస్సుకు కళ్లు భగ్గుమనియె,
దూరదేశమునుండి దొంగమూటలు తెచ్చు
లాఱీకి నిలువెల్ల లావు బలిసె,
రెండు గుప్పెళ్లఁ దన యహంకృతిని దీసి
జనుల కన్నులలోఁ గొట్టుకొనుచు వచ్చె
జివ్వునని యెవ్వరిదొ చెవర్లెట్టు కారు,
కొంచెమున జావు తప్పెను గుఱ్ఱమునకు !

కారును జూచి బస్సు, జట
కాను కనుంగొని పాదచారియున్
కారము నూఱుకొంచు పయ
నమ్మయి పోవును రోడ్ల వెంట; సీ
మా రమణీయమా నొక వి
మాన మిదంతయుఁ జూచి నవ్వుచున్
హారతులందు కొన్నది న
వారుణ గోళ గృహాంగణమ్ములన్.

ముందునకుఁ బోవుటే లక్ష్యముగ జనించి
ప్రకృతి తనలోన పోటీలు పడుట యేమొ?
కాస్త ముందున్న తనపైకె కత్తి విసరు,
వెనుక వచ్చెడు తనపైనె విషము గ్రక్కు!

దారి ప్రక్కను గల బావిదగ్గ ఱెవరొ
బిందెలను దింపి, నను జూచి బిడియ పడిరి,
నగరు కంతకు, పసివారి నగవులకును
ప్రాణ మైనట్టి పాల వర్తకులొ వారు?

ఆవు నీటిని చాల త్రావిన దని చెప్పి
పసిబిడ్డకును నీళ్ల పాలె పోయు,
చేను పండిన దేమి చేయుదు మని, మంటి
బెడ్డలు కలబోసి బియ్యమమ్ము,

కడు పథ్య మిది వెన్న కాఁచిన ఘృతమంచు
　　　దుంపనేతిని కొంత తూఁచి యిచ్చు,
నిమ్మకాయలు సుద్ద నీటఁ బిండుటనైన
　　　మజ్జిగ కానీకి మానెఁ డొసఁగు,
బెల్లమున నల్లమన్ను, కాఫీ పొడుమున
చింతగింజల దూళిని జేర్చితూఁచు
ఈ విధమ్మునఁ దనకుఁ దానే విషమ్ము
నంజుకొని గింజుకొనును మానవుఁడు తల్లి!

దిక్కులేక దారి దిగనాడఁ బడినట్టి
మృతకళేబరాల గతిని జనులు
ఆఱుబైట నక్కడక్కడఁ బడియుండి
ఱుండ నిల్లుఁ గట్ట నుదుపు లేక.

దాలి పొక్కిలిపై చిన్న దాక నుంచి
నూక లేఱుచు నున్నదో చీకు బడుఁగు
చెట్టుకొమ్మకు పైబట్ట నుట్టి గట్టి
బిడ్డ నూఁగించు చున్నదో బిచ్చగత్తె.

ప్రక్క చేలలో వేటాడి పామొకండు
పుట్టఁ జేరుచు బండిపై బుస్సుమనియె,
లాకు చేరువఁగల మైలురాయి మీఁద
కుదురుగాఁ బిల్లి యొక్కటి కొలువు తీరె.

త్రోవలో గంగబొండాల తోఁటలోన
ధాటిగా నేదొ బలిగుడి యూట సాఁగె;
నిద్ర నాఁపుటకై ప్రయాణికుఁ డొకండు
చుట్ట ముట్టించె, సిగరెట్టు పట్టె నొకఁడు.

దిగుచుండి రెక్కుచుండిరి
పొగవాసన గొట్టుకొంచు పురుషులు స్త్రీలున్,
తెగ దీ బండికి పైనము,
సగమైతిని నేనుకూడ చము రుడిపోవన్.

ముట్టించి బీడి నొక్కటి,
తొట్టికి పెన్నూని యతఁడు తోలును, బోల్తా
కొట్టించునొ ? దేనికి ఢీ
కొట్టించునొ ? యవధిఁ జేరుకో నిచ్చునో ?

గుట్టమందురొ ? ఇట్టి గుత్తాలు ఇండియా
మొత్తాన లేవు మీ చిత్తమనుచు,
కాంగ్రెసు మజ్జిగ, కమ్యూని ష్టంబలి
ఏది మ్రింగిన నొక్కటే నటంచు,
అమెరికా యేల? రష్యాయేల? మన మంత
కంటె తక్కువ తింటిమా యటంచు,
హెచ్చు బాబుల కంటె హెచ్చు సత్తువ యెంతొ
గాంధి సూత్రాలకే కలదటంచు,

గ్రామ—రాష్ట్ర—దేశ—విదేశ రాజకీయ
రీతి రాహస్యములను దర్కించు కొంచు,
మొండి కొరడాను ఝుళిపించి మోర సాచి
బండి తోలుచు నున్నాడు బండివాడు.

రేవునుండి పై రేవుకుఁ బోవుచున్న
బండి యది, లేవు దానికి పగలు, రాత్రి ;
గుట్ట మలసెను, బెసికెను గూడటన్న
తలఁపులే దాతనికి సమస్తము కిరాయి!

దీపసభ

హాటికేసు లైటు

ఎక్కడో పుట్టి, యక్కడి కేఁగుదెంచి
పల్లెపల్లెను, ప్రతియింటి బ్రతుకులోన
చోటు పొందిన హాటికెను లైటొకండు
నాకుఁ దనువుగా — నేను జన్మంబుఁ గొంటి.

అదొక మామూలు రైతు గృహమ్ము, యిటుక
గోడలకు వెల్ల, చిఱుపాలె గూండ్ల నొదిగి
లక్ష్మి పటమును గలవు; మూలఁగల గాదె
గణపతి హనుమాయి సెలవులు గడుపు చుండె!

పంచలో బండి, నాగళ్లు, పాడిగొడ్లు,
నడవలో డొక్కనార మంచములు, నటక
పైని కొబ్బరికాయ, లప్పడపు దినుసు,
సిరికి పుట్టిల్లు రైతు సోదరుని యిల్లు!

కొట్టవచ్చెడి కుటిలంపుఁ గురులఁబట్టి
ముడువకుండగ గాలికి విడిచిపెట్టి,
మోముపై నవి యళులట్లు ముసురుకొనఁగ
తోలుకొను, చొక్క చెలి నన్ను తోడు పిలిచె!

కూర కోసము మడినుండి కోసి తెచ్చి
తాత యొసఁగిన కాయలు తఱుగునామె,
కొంటెతన ముట్టిపడు నామె కంటి కొసలు
తీవి మప్పిన కత్తి గుండెలకె మెఱుఁగు!

మూఁడు లైటుల, నొక నిప్పుపుల్ల తోన
కోరి వెల్గించి నాఁడొక్క కుఱ్ఱవాఁడు
మూఁడు పుల్లలు గీచియు ముసలి తాత
చుట్ట ముట్టించుకోలేక తిట్టుకొనును.

కిఱ్ఱు చెప్పులు, పొగచుట్ట కేలికఱ్ఱ
తుండు తలపాగ తెన్గు రైతునకు నిండు,
క్షేత్ర లక్ష్మికి విడిది వాకిలి మొగాన
పెండ్లి గొడుగును బట్టు పెత్తండ్రి యతఁడు.

మెరక పొలమునుండి, మెట్టపనుల నుండి,
సరుకు బేర మిచ్చు సంతనుండి,
వచ్చి, గంజి త్రాగి, వడిఁ బోవుచుందురు
కలుగ దింత విరతి కర్షకులకు!

ఒకలైటు పేట కేఁగెను,
ఒకలైటల తోఁట కేఁగె, నొక టావుల దొ
డ్డికి పోయె, నేన యిల్లం
తకుఁ బెత్తనమున్ వహించినా నంతటితో.

ఒకసారి వంటయింటికి పిల్చి పనిపెట్టు,
ఒకసారి వాకిటి కురుక నెట్టు,
ఒకసారి తేపతేపకు వీధిలోఁ ద్రిప్పు,
ఒకసారి గడపపై నుండఁ జెప్పు,
ఒకసారి తేలని యొకమూల ఁగొంపోవు
ఒకసారి చాలని యుంచిపోవు,
ఒకసారి సగాతి వంచకుఁ దెచ్చి పోకార్చు,
ఒకసారి గోలెలో నోలలార్చు,
ఈ విధాన కృషీవలు నింటి దీప
మై యవతరించి, లెక్కలేనన్ని పనుల
నొక్కకంటనె కనిపెట్టుచున్న నన్ను
నిమిషమైనను నొకచోట నిలువ నీరు.

అందరు నేనో తోఁచిన
చందంపుఁ బనుల్ తెమల్చి, చటు—నిటు నన్ ర
మ్మందురు, పొమ్మందురు, బల్
తొందర పెట్టుదురు, ఏమి తోఁచఁగ నీరున్ !

అందుఁ బర్వులిడును, నిందేదొ వెదకుచు
ఏదొచూచి, యేదొ యేమొ చేసి,
చాల యలసి, యంత శ్రమయును సంసార
మునకుఁ దప్పదంచు మూల్గుకొంద్రు.

ఫలితమ్ము కన్న కష్టము
పలు విధములఁ బెద్ద, ఒక్క బ్రతుకుటకొఱకై
పలుచావ్రుల కోరల సం
దులఁ జొత్తురు, మొత్తుకొంద్రు దుర్విధి యంచున్.

ఇంట నెందరున్న, నెన్ని వస్తువు లున్న,
నేను లేక పనులు లేనె లేవు;
ఐన—నింటికెల్ల నే నన్నలోఁకువ,
పిల్లకంటికేని నల్లగలువ!

ఎల్లరును నాతొ సేవ చేయించుకొనుచు,
కొంచెమైనను నన్ను గుర్తించ రార!
తిండియొక్కటి, దాని సాధించు టొకటి,
రెండె ప్రశ్నలు నరునకు రేయి, బవలు.

నలుగురు రైతు లేదొ మఱు
నాఁటిని గూరిచి ముచ్చటించుచున్
మెలమెలవచ్చి, వాకిటను
నిల్చి, సరే యిఁక రేపు ప్రొద్దుటన్
కలియుద మంచుఁబోవ, తమ
కమ్మన బిడ్డలఁ జూచుకొంచు లోఁ
గిలి కరుడెంచె గేస్తు, యిరు
కేలను ముంజెలు మోహారిల్లఁగా.

అన్నకంటె ముందు నాన్న చేతఁగలట్టి
వన్నికూడ తానె యందుకొనఁగ
పరుగుతీసి చిట్టిపాప బోకారెను,
అమ్మ లేవనెత్తి యయ్యకిచ్చె.

పాప నోదార్చు చాతఁడు పాగలోని
పెరుఁగు మామిడి పండును పిండిపెట్టి,
పేచి పెట్టు కుఱ్ఱకు జీళిపిక్క లిచ్చి,
పొలము విషయాల నెయ్యవో తెలుపు చుండ:

లేఁత ముంజెలు విడఁదీసి తాత కిచ్చి,
అమ్మకోసము చక్కని వట్టిపెట్టి,
పాప కసలేమి లేవంచు పాడు కొంచు
ముదురు కనులను బాలుఁడు చిదుప సాఁగె!

పెంకి పిల్లలంచు ఫిర్యాదు చేసెడి
వెలఁది మాట వినియు వినక నతఁడు
వేడి నీళ్ల స్నానమాడి, కొట్టమ్మున
కరిగి, పశుల మేఁత నరసి, వచ్చి:

తండ్రి, తమ్ముఁడు, చెల్లెలు, తక్కుఁగల్గు
వారు భుజియించిరో లేదో వైన మడిగి,
బిడ్డలం బిల్చి, ముక్కాలి పీఁటమీఁది
కంచముం జేరి, భార్య వడ్డింపుచుండ:

గోమాత చేఁపినదియున్,
భూమాత ఫలించినదియు, పుత్రీపుత్ర
శ్రీమాత వండినదియున్
శ్రీమంతుఁడు రైతు ముద్దచేసి భుజించెన్ !

పవలు పవలెల్ల చెమటోడ్చి పడిన శ్రమకు
లభ్యమైనట్టి పూర్ణ ఫలమ్ము గ్రోలు
సమయమున మానవుని యాననమును జూతు
మేని, నీ దివ్య కాంతి కాన్పించు నందు !

పాటుపడకుండ తిండి లభ్యమ్ము కాని
ప్రకృతి యొక్కటి నరున కేర్పడిన కతన
శ్రమము తప్పదు, కాని యాశ్రమను దొంగి
లించు " పనిదొంగ " నుండి రక్షింపు మతని.

అవని శ్రమచౌర్య, మాస్తిచౌర్యమ్ము, భావ
చౌర్యమును నేఁడు పీడించు చాల ప్రజల,
ఏ యనుభవమ్ము నుత్పత్తి చేయలేని
సోమరుల నుండి లోకము నోము మమ్మ !

తిండి ముగియించి, తృప్తితోఁ త్రేఁచి, యతఁడు
కంచమందునె చేతిని కడిగివైచి,
తుండుఁగొని లేచి లేచుటతోనె, తెలిసె
రాశి దొంగలు దోఁచినా రన్న కబురు !

వెంటనె నన్నుం గొని యతఁ
డొంటరిగా బైలుదేరి యూఁపున బోవన్
కంటకములె వైదొలఁగెన్ !
తుంటరి పుర్వులును తెలిసి త్రోవ యొసంగెన్ !

పిడుగువంటి వార్త యడిచిన తనుయష్టి
నీరు గారుచుండ నేఁగు రైతు
ఉక్కుపాదములకు మ్రొక్కెను సరిహద్దు
కంచెలెల్ల, నడ్డుగట్టులెల్ల !

పాలె మంతకు నీవార్త ప్రాఁకిపోయి
కస్సుమని లేచె రైతు లోకమ్మునందు,
కుఱ్ఱకారంత తలకొక్క కఱ్ఱబట్టి
పర్వులెత్తి రాతనికి తోడ్పడుట కొఱకు.

పేట పొలిమేర నొకమావి తోఁటలోన
కమల కిరవైన రైతు మకాము కలదు,
నాఁడె శిస్తుకై దింపిన నారికేళ
రాశి తరిగియుండిన దొకప్రక్క కొంత.

అతఁడు చుట్టుతిరిగి, యానవాళ్లను చూచి,
వొందకాయ చూరవోయె నంచు
పెదవి చప్పరించి, పెద్దగ నిట్టూర్చి,
కొయ్య దుంగపైని కూరుచుండె !

తోడువచ్చిన పేటరైతులు వచించు
సానుభూతికి తా కృతజ్ఞతను చెప్పి,
ఒక్కరొకరుగ వారెల్ల చక్కఁబోవ
రైతు చూచును మరిమరి రాశి కేసి!

రాశిప్రక్కనె యున్నది రమ్యమైన
పూల, పిందెలదానిమ్మ మొక్కయొకటి,
రైతుచూపులు దానిపై వ్రాలినంత
స్వేదమును, కంపమును పట్టి పిడిచె నతని.

చివ్వన లేచి యతండా
పువ్వుల మొక్కకడ కేఁగి భోరున నేడ్చెన్,
ఎవ్వఁడొ రక్కసుఁడా లే
జవ్వనపుం గొమ్మవిఱిచి చనిన కతానన్.

పిందెలును, పూలు చిందరవందరై, మ
లీమసమ్మున బడియుండె; లేఁత బ్రతుకె
ముక్కలై యేడ్చుకొనుచుండె మొక్కమొదలు,
దుఃఖ పడుచుండె తోఁట రైతును దలంచి.

గాలివానల కేనియుఁ గలఁగనన్న
ఖ్యాతినొందిన నేనె దుఃఖమునఁ దూలి
పోతి, ప్రకృతి మానవులట్లు పొగులుచుండ,
జాలి నన్నేఁచె తీవ్ర వాతూల మట్లు.

తులువ యొకండు తోడి సరు
 దోఁచుక పర్విడ, దారి కడ్డమై
నిలిచిన రక్తబీజ మిటు
 నేలకుఁ ద్రెళ్లుట సృష్టి పాలనా
కలనకు సిగ్గుచేటు, చిర
 కాలముగా వికృతమ్ము లిట్టివే
కలుగుట హేతు వీ జగము
 కంతము కాలము గాల మాటకున్ !

కత్తిఁగొని వేయి కుత్తుక లుత్తరించు
రక్కసున కిందు నందు స్వర్గమ్ము కలదు,
ప్రతిమెతుకు కోసమును కష్టపడు కృషీశ్వ
రునకు హాలాహలమ్మె మ్రింగునది యెల్ల.

ఇంత కశ్మలముం గ్రోలి, యేమెఱుంగ
నట్లు ముసుఁగిడి జోగు చున్నది నిశీథి,
పరిమళించుచు నున్నదా ప్రక్కనేదొ
మాలఁగూర్చుండి సంపంగిమొగ్గ యొకండు !

సుమలతలన్ సృజించెదు, ప్ర
 సూనములన్ సుమియించె, దేకరం
గమొ తినిపోవు, నే విసురు
 గాడ్పొ మహీస్థలి రాల్చిపోవు, సం

దములు రచించి జీవ మిడు
దానవు, నీ కనుదోయి ముం దఱా
లమున నశించి పోవ గటు
లం గనుఁగొంచు భరించుచుంటివో !

అఖిలలోకమాత, వాత్మజమా లోక
మెంత చక్కదిద్ది యేల వలయు !
పొట్టకోస మెల్ల భూతమ్ము లొకదాని
నొకటి మ్రింగు కొనుట నో ర్తు వెట్లు ?

కన్ను చెమ్మగిలదు కష్టార్జితమెపోవ,
మొక్కపోవ నదయె మొక్కవోయె !
జాలి నీకు నేర్పఁజాలును వ్యవసాయి,
అతనికున్న గుండె నవని కిమ్ము !

తోఁట కట్టవలును, దారి దొంకలెల్ల
వెదకి నిస్పృహాతో తమ వీడు చేరి
నారు తదితరు, లాతఁడు నందె యాఁగి
కాచుకొన సాఁగె తన కాయకష్ట ఫలము.

ఎండుగడ్డి తెచ్చి,. మెత్తుగ నమరించి,
అదియె పఱుపు కాఁగ నతఁడు పండె ;
పొంతనుండి నేను పొలమెల్లఁ జూచుచు
కొంతసేపు మిణోఁకి కునికినాను.

దీపసభ

ఉల్క

భూమికిని నాకు సంబంధ మున్న దన్న
దృష్టియే లేని గొప్ప గర్విష్ఠి నేను,
దివ్యదాకాశ వీధులఁ దిరుగుచుండి
క్రింది కెన్నఁడు చూడ నేర్చినది లేదు.

భవ్యతర నవగ్రహ కుటుంబ ప్రధాన
నుద్భవించిన నవ్య నీలోత్పలముగ,
తారకా వంశ వృక్షాగ్ర తలమునందు
కన్ను తెరచిన పసరు మొగ్గగ వసింతు!

భూమికిం జూడగా, నేదొ భూత మట్లు
లంధకారము నాకు భయమ్ము గొల్పు;
కాన—పైచూపుతోన నే కదలిపోదు
గాలిమేడలు కలలందె కట్టుకొంచు.

చూపు కారాగృహాలను జొక్కుచుండ
అడుగులం బడుచుండు నే బడుగు రాలో!
దారిప్రక్క పేదల జమీందారు వోలె
ఈసునం ద్రోచుకొంచు నే నేఁగుచుందు.

నేల విడిచిన సామెంతకాల మిట్లు
సాఁగెనో గుర్తులేదు, నా చరణములకు
తగిలి పడునవి రాలో, పేదల కళేబ
రాలో తెలియకుండఁగ నే యుగాలు గడిచె !

తుదకెదో గ్రుచ్చుకొన్నది యెదకు, నిశిత
కంటకము కాలికిం బలె, కరుణారవము !
కలలపొరల శ్రుధారలఁ గరఁగిపోవ
వాస్తవము కేసి చూపును వంచినాను.

వెలుఁగు కంటను బెట్టుక వెదకి, జగతి
లోఁతులోఁతున గనుగొంటి, మాత ! నేను,
తునిఁగిపోయిన మొగ్గలు, తూంట్లుపడిన
యెదలు, పచ్చిగ విచ్చిపోయిన బ్రతుకులు.

లోక మొక సౌధ, మదియెంతో శ్రీకరముగ
కనఁబడును దూరమునకు చీకటులమునిఁగి,
కరుణ కంటి సోదన దివ్వె బఱపి చూడ
నగ్నముగ తోఁచు దాని పునాది గాథ !

అడుసుత్రొక్కిన కార్మికుఁడు విశ్రమించినాఁ
డడుసు గుంటగనున్న గుడిసె లోన,
ఇటుక తీసినవాఁడు నిటుకయె తలగడ
గా తోఁటగట్టున కన్నుమూసె,

సున్నమందిచ్చిన చిన్నది సున్నానె
పఱచుకొన్నది తనపైఁట చెఱఁగు,
కఱ్ఱకోసిన అంపకారియు కడుపులో
కాళ్లుపెట్టుక పండె కఱ్ఱ లడితి,
అట్టి రత్నాలమేడను గట్టినట్టి
శిల్పి పొరిగింటి పంచకుఁ జేయి సాఁచె,
మానవులఁగూడి మనలేని ప్రాణి యొకఁడు
దాన శాసించు సెత్తులు పూని నట్లు.

సిరి వాల్జావు, సరస్వతీ ప్రియ దర
స్మేరమ్ము, శైలాత్మ జా
వర సత్త్వమ్ము సమస్త జీవులకు ల
భ్యంబై ప్రకాశింప ; తత్
కిరణవ్రాతము కడ్డుగా నిలిచి, కాం
తిన్ గ్రోలి, క్రీ నీడ పెం
దెరలో తక్కు జగమ్ము మాటువడ, నిం
గిన్ మేడ క్రీడించెడున్ !

నీడ నేమున్నదో యని మేడ నుండి
తొలఁగి ప్రక్కకు, లోనికి తొంగి చూచి,
గుండె కరఁగించు దృశ్యాలు గోచరింప
పాఱఁజూచితి గౌతమీ తీరమెల్ల.

విశ్వమందుండి పృథివికి, పృథివిలోన
భారతావని, కందొక్క భద్ర వాహి
నీ తటమ్ముకు దృష్టి కేంద్రీకరించి
ప్రకృతి సౌందర్య వైవిధ్యము కనుఁగొంటి.

పరవశము చేయు సుందర ప్రకృతి మధ్య
నెదో కురేఖ, వర్ణభ్రంశ మెదో శమించు !
ఎదో యపశ్రుతి, గాద్గద్య మెదో రవించు !
ఎదో యధర్మము, దౌర్భాగ్య మెదో శపించు !

కళ్లమున రాశి దాపున కడియమందు
నెల్లకిలఁబండి, యాకాశ వీథిలోన
చుక్కలను లెక్కపెట్టెడి బక్కరైతు
చూపులో తోఁక నాడించు చోరభీతి !

శ్రీరామ భజన కోసము
చూరున గల చిఱుతఁ దీయు సుభగుని చేతిన్
హోరెత్తఁ బొడుచు తే, లట
నారింజల దొంగ కింత నాటదు ముల్లున్ !

రమ్యమై హాయినిడు వేణురవము నొరసి
చక్ర ఘోష మదేదొ రాజ్యమ్ము సేయు,
విమల చందన పారిమళ్యముల విఱచి
కాల్చి వైచును బ్రతు కేదొ కాటి కంపు !

బీరపాదులు ప్రాఁకిన నారికేళ
వృక్షములు ప్రేమగాథఁత వెల్లడింప,
తల్లడిల్లెడు నొంటరితనము గుండె
గ్రుచ్చుకొని తోఁట గుడిసెలో కొమ్మ యొకతె!

గుండె మాత్రము గుడిసెలో కొట్టుకొనుచు
సఖుని కోసము పరువెత్తు స్వాంత మెందొ!
అక్రమ మ్మేదొ శంకించు నంతరాత్మ
తలఁపు లొక్కొక్క టొక్కొక్క దారిఁ బోవు!

అందొక్క తలఁపు నది గ
ట్టుందుకొని సహాసరిం బ్రయాణము చేయున్,
మందలతో లంకల, బా
మందులతో డొంకలం గ్రమమ్మున గనుచున్.

దీవి పనినుండి కూలీలు రేవుఁ జేరి
పడవ నెక్కిరి నదిమీఁద పల్లె వైపు
పుచ్చకాయలు, చెఱకులు, ముంజె, లింక
నేవొ యున్నవి నావలో నిండ్లకొఱకు.

పడవ మొద్దుచు నొక్కతె పాట పాడు
తెడ్డు వేయుచు నొక్కతె తేలి తూలు,
ఛెళ్లుమని మీఁద నప్పులు చిమ్ముచున్న
నదికి బ్రొక్కును భీతిల్లి నాతి యొకతె.

రేవు విడిచి జీవి రేవును జేరుట
చచ్చి పుట్టుటౌను జగతి లోన,
వారిలోని నావ వశము తప్పిన దప్పు,
తిమిర మందు రేవు తెలియ కుండు.

అందముగా, నెచ్చెలు లా
నందముగా నావ లెక్కి నదిగొందుల బల్
చందమ్ముల విహరింతురు,
డెందమ్ములు పొంగి యలల ఢీకొందురునున్.

ఆవలి నావకై యీవల నిలుచుండి
త్వరపడు చున్నాఁడు తాత యొకఁడు,
ఏలను తడవంచు నేటిలోఁ బడి యీఁదు
కొని పోవుచున్నాఁడు కుఱ్ఱఁ డొకఁడు,
పడ వెక్కి బ్రతుకు లేముడు లెల్లమఱచి, గొం
తుక నెత్తినాఁడు భావుకుఁ డొకండు,
వేఁట దోనియ లోన మూటకూడు ముగించి
వల పన్నుచున్నాఁడు వరగ్రొకఁడు,
బ్రతుకు బండారమును విప్పి, బాహాటముగ
లెక్క చూచుచు నున్నదా లీలరేయి !
పని తెలిసి, చేయ నేర్చిన ప్రాణి కెందు
గట్టులేదు, నిరోధించు గుట్టు లేదు.

ప్రేమ పాల్వెల్లి గోదావరీ మతల్లి
రత్నగర్భయు, రత్నాకరమ్ము నౌను,
కానిచో, మింటి యద్దాన గలుగు చెట్లు
ఉడుల పేరిటి ప్రతిఫలనోత్కరమ్ము?

అందొక తావు నుండి విన
        నయ్యెను మోహన గాన మేదొ, మా
కందపు నీడలం దెదియొ
        కన్మొఱఁగెన్, పగయేదొ యేటిలో
గొందిని గొంతునుల్మి పడఁ
        గొట్టిన దేరినొ, తాటిచెట్ల రా
బందులు తొంగిచూచెడును
        బందులు విచ్చిన నెత్తుఱికళ్లతో!

మృత్యు శయ్యను బడియున్న వృద్ధు నొకని
మనుప వైద్యుండు చింతామణిని గ్రహించె,
బ్రతుకు బాటలఁ బరువెత్తు బాలు నొకని
త్రుంప దైత్యుండు నట్టేటఁ ద్రోచి వైచె!

తోడి నరు వేడివేడి నెత్తురును జుఱ్ఱి
పెద్దపులి వేషమున తాండవించు నరుని
గాంచి, తనగుండె బండిచక్రమ్ము గాఁగ
ప్రక్కప్రక్కల ఒదుగును ప్రకృతి మాత!

ప్రణయ శీలుఁడు కాంతికి రాజనంగ
హంతకుఁడు ధ్వాంతమున కెల్ల ప్రకాశాధిరాజు,
కుసుమ వనమును, వనపాలకుఁడును కూడ
గొడ్డలికి కేలుమోడ్తురు కువలయమున!

తమకుఁ గానట్లు పంచభూతములు నపుడు
దేని పని మీఁద నదె పోవుఁగాని తల్లి!
ఆ యమానుష కృత్యమ్ము నాఁపలేవు,
నిరసనమ్మైన ప్రకటింప నేర వౌర!

ఇంత ఘోరము తమ కండ్ల యెదుట జరిగి
పాప పంకిలమ్మై నేల పాడువాఱ
మిడుతు మిడుతున జూచుచు మిన్ను నుండి
ఊడి పడవయ్యె నేలనో ఉడుగణాలు!

కాంత కావచ్చు, కావచ్చు కాంచనమ్ము,
కారణమ్మేది యైనను గాని, జగతి
బ్రతుకుటయె ధర్మమై పుట్టి బ్రతుకునట్టి
మానవుని జంపనేలను మానవుండు?

గౌతముఁడు బుద్ధుఁడయె, యేసు క్రీస్తువయ్యె,
అందరిని మించి గాంధి మహాత్ముఁ డయ్యె,
ఎవ్వ రేమైన గాని, యీ యిలను నరుని
రక్త దాహము నార్పలేరైరి, తల్లి!

ఎట్టనైన నది నది యెల్ల, నెట్ట నయ్యొ
సృష్టియెల్లను, గుడిసెలో చెల్వ యేమి
టయ్యొ నన్నుతలంపు నా యాత్మఁజొచ్చి
తొంగి చూచితి నే, నంత తొట్రు పడితి.

కమలాప్తుఁడు గ్రుంకిన దివ
సము వలె, తారకయె లేని శర్వరి వలె, దీ
పము నాఱిన సదనము వలె
సుమకోమలి తనువు వాడి శూన్యం బయ్యెన్.

చెంతనే గల మామిడిచెట్టు మీఁద
నిదురలో నున్న గోరింక యదరిపడియె,
పరిసర ధరారుహాగ్ర కోటరము నందు
ఘూక మొక్కటి భీతితో కేకరించె.

ఆ మటునన్ హఠాత్తుగ భ
యంకర దైత్యుఁ డెవండొ యొక్కఁ డా
కోమలి డాసి, తోన దన
క్రూర నఖమ్ములఁ గ్రుచ్చి యెత్తి, యే
పామునొ ముట్టినట్లు పడ
వైచి, గృహమ్మునకు నిప్పు పెట్టె; ఆ
రామము గోడు గోడు మన,
రాత్రియు గొల్లున గోలపెట్టఁగా!

కని యా ఘోరము పోవని
కను లయ్యవి కనులు కావు కంకటి రాలే,
ననుకొంచు, భగ్గుమని నే
నును నేలకు రాలిపోతి నుగ్గై, ముగ్గై!

స్వార్థపరుని దురాశ యాశలను మూసి
ప్రగతి నరికట్టి యంధకారమునఁ ద్రోచె,
తరుణ హృదయాల స్వప్న సౌధాలుకూల్చి
నవ్య నవ్యానుభూతి ననాథఁ జేసె.

కడలు చీల్చుక విచ్చిన కరుణ రవము
గుండెలో రాజుకొని మన్కి మండి పోవ
ఆ జలాగ్ని సమాధుల యందు వ్రాలి
ద్వైతమై నేను వారి కద్వైత మైతి.

దీపసభ

కొబ్బరి తుంట

జట్టుగాఁ బోవు కూలీలు గట్టు ప్రక్క-
రాలి పడియున్న యొక కొబ్బరాకు లాగి,
తుంటగాఁ గట్టి నన్నింత తోడుపిలువ,
రాణి నైతిని నే నంత రాత్రి కెల్ల !

ప్రొద్దునకు ముందె మేల్కొని, పొలము వోయి,
పనులు వీడరు ప్రొద్దుపోయిననె గాని,
కార్మికుల కాయ కష్టమే కాని, వారి
రాకపోకలు గను వీలు రవికి లేదు.

ఆ దరిద్రుల బ్రతుకుతో నంధకార
మడుగు సాఁగించు నెదో పందె మిడిన రీతి,
వెలుఁగు పుట్టగనే చుట్టు వెల్లివిరిసి
పోరు సాఁగించు నది మాసిపోవు దాఁక !

గాలివానల లోన గసియాడి మనుగడ
        తెరువుఁ దప్పిన మల్లెతీగ వోలె,
కష్టాల కాలి పొకడలలోఁ బడి నల్గి
        పోయిన చిఱుగడ్డి పూవు వోలె

పొగమంచు సెగలోన పువ్వారములు రాలి
కగ్గిపోయిన మావి మొగ్గవోలె,
మండు వేసవి లోన నెండమావుల వెంట
తగ్గక పరువెత్తు దప్పి వోలె,
కష్టమే గాని సుఖ మెరుంగని కరాన
ముగుద యొక్కతె నను గోని ముందు నడువ
వెనుక వచ్చెడి వారిలో వెల్లివిరిసె
రమ్య గేయ స్వరూప సారస్వతమ్ము.

నిష్కారణముగ కిన్నెర వంటి కోడండ్ర
నీరుచేసిన యత్తగారి కథలు,
మందు మ్రాకుల మాయ మంత్రమ్ములకునైన
కలఁగని బాలనాగమ్మ కథలు
కోటి సైన్యము నైన గోట మీటఁగఁ జాలు
బొబ్బిలి సాముబెబ్బులుల కథలు,
కలవారిఁ గొట్టి పేదలకుఁ బెట్టెడి మేటి
జెట్టి చిన్నపురెడ్డి జట్టు కథలు,
వెన్ను జూపని పల్నాటి వీర కథలు,
కల్ల లోర్వని గోసంగి, గొల్ల కథలు,
శ్రామికులు పాడుకొంచును సాఁగిపోవ
క్షితితల మ్మెల్ల సావధానత వహించె!

పరవశ మంది శ్రామికులు
పాత యుగాల కథావశేషముల్
నిరతిగ పాడుకొంచు, రజ
నీ హృదయమ్మును జొచ్చిపోవు ము
మ్మరమున, ఘూక కాంతలు త
మావగ వారల వెంటఁ బోవుచున్,
చోరవగఁ దామెఱింగిన వి
నూత్న చరిత్రము లాలపించెడున్.

కూయ నేర్చినట్టి గుడ్లగూబల నోట
పాడ వలసినట్టి పాట పుట్టె!
వారి యమృతగాన వర్షమ్ములో రాళ్లె
చివురు లెత్తు, మ్రోళ్లఁ జెప్ప నేల!

జలపూరమగా నూడువుల చేలలో, స్వేద
జలపూరమై మేను జలదరింప;
శ్యామల సస్య పుష్కలమగా పొలమ్ముల
శ్యామలా ప్రేమగేయములు వెలయ;
ప్రాణంపుఁ ఘ్రాణమగా వాలయెన్నుల మ్రోల
ప్రాణమ్ము హాయిగాఁ బరవశిల్ల
భద్రకాళీ కుచాభమ్మౌ మహా ధాన్య
రాశికి కన్ను భద్రత సమర్ప;

కృషి పదాలకు బ్రతుకు నంకిత మొనర్చి
చెలఁగి నిర్లిప్తుఁడై యాత్రఁ జేయునట్టి
కూలి బిడ్డను గీర్తించు గొంతు విప్పి
ఆ శకుంత గాయన గాయనీ శతమ్ము!

క్షమ యను గూనతో బ్రతుకు
సారము బోదెల కెత్తి, కాయక
ష్టము నెటొ సాగుచేసి, ఫల
సాయము తీసి, తదన్న మెల్ల దే
శమునకుఁ బెట్టి, తాను భృతి
చాలక పస్తుపరుండు కార్మికో
త్తమునికి మించి వేరె యొక
దైవము కల్గునె మానవావనిన్ ?

అన్నపూర్ణమ్మ సత్యమీ యమ్మ యనుచు,
ఇల ననాసక్త యోగి యీ వృద్ధుఁడనుచు,
బాలగౌరిని బోలు నీ ప్రమద యనుచు.
కూలివారిని కీర్తింత్రు ఘూక కవులు!

పైని కాయకో, పండుకో పైనమైన
వెన్న ముద్దల పేరిట వెలయు పక్షు
లాశలం బోవుచుండిన, వందు కొన్ని
మా సమీప వనమ్ముల మసలఁ జొచ్చె!

కేళిగ కొమ్మ కొమ్మకును
        గెంతుచు, కొబ్బరి లేఁత బొండముల్
గ్రోలుచు, జీడిపండ్లు తిని
        రొప్పుచు, కోయిల క్రొత్త గూండ్లపై
వ్రాలుచు, నిద్ర లేపుచు, వి
        వాదము లాడుచు నా నిశా విహం
గాళి వినోదముం గొలిపె
        నా మొలఁదోఁటల దీటు బాటలన్.

గోలగ చప్పటల్ చఱచి
        కొబ్బరి పుచ్చెలఁగొట్టు కుండఁగా
త్రోలిన వారి కేకలకుఁ
        దూలిన పక్షులు—మావి తోఁటలన్
వ్రాలఁగఁబోయి—వానిచివ
        రన్ గనిపెట్టుక యున్న యోటి డ
బ్బా లిడు బొబ్బలన్ బెదరి
        పర్విడు దృశ్యము నవ్వుఁ దెచ్చెడున్.

మామిడిచెట్లకున్ మధుర
        మౌ ఫలముల్ దయచేసి, వానికిన్
గోమలమౌ సువాసనలు
        గూర్చి, క్షుధార్తములైన పక్షు లా

శామయ దృక్కులన్ బఱవు
చా దరిదావుల కేఁగు నంతనే
ఈ మొసగాండ్ర నిల్లు నియ
మించిన దెవ్వరో రాళ్లు ఱువ్వఁగన్ !

క్రూరజంతు సంకు లారణ్య భూముల
చింత లేకనే వసింప వచ్చు,
నరులు గల్గునట్టి నగరాల నిత్యము
మృత్యు గహ్వరమున మెలఁగ వలయు.

అని సణుఁగు కొంచుఁ బోయెడి
మునిపక్షుల కేను శాంతముగ సృష్టిని గూ
ర్చిన యర్థము వాకొన బో
యిన తత్క్షణ మవియుఁ బోయె నెడనెడ దవ్వై.

నీడ గన్గొని భీతిల్లు నెలఁత మిన్న
లంధకారమె చీల్చుక యరుగుచుండి
తుంటకై కొబ్బరాకులు దూసికొంద్రు
ఎలుక బొండాలు గుజ్జుకై యేరుకొంద్రు.

మంచి పండిట పరీమళ మీను చున్నది
వెలుఁగిందు తెండను వెలఁది యొకతె,
చక్కని పండని చయ్యన నిఁటుక పొం
తను దాఁకి పార్వైచు తన్వి యొకతె,

తుంట వేడికి క్రింద దూఁకిన తొండను
పండు రాలిన దంచుఁ బట్టు నొకతె,
చిలుక కొట్టొక టేదొ చేతికి దొరకిన
ఊరించి చీఁకు నొయ్యారి యొకతె,
క్రింది కొమ్మలలో పక్షి రెపరెప మన
ఉలిక్కిపడి కొమ్మపైఁ బడు నువిద యొకతె,
గ్రామికాంగన లిట్లు మార్గమున గల్గు
మావితోఁటను జొరఁబడి మసలినారు.

ఒత్తుగ రాలి ఫెళ్లుమను
చుండిన మామిడియాకు గుట్టలన్
చిత్తుగఁ ద్రొక్కికొంచు, నెది
చిక్కిన దానినె నోటఁ గ్రుక్కికొం,
చుత్తినె పండు పండనుచు
నూరుచు, కొంచెముసేపు కూలి వా
రత్తరి నాఁగినారు దిన
మంతటి కష్టము విస్మరించుచున్!

ఇహ పరమ్ముల రెంటిని నెంతకైన
ధనము వెచ్చించి కొనఁగల ధనికుఁ డొకఁడు,
శ్రాంతి పైకొని కూర్చున్న శ్రామికలను
తోఁట తనదంచు నదలించి తోలి వైచె!

పిల్లేడ్చు నంచు నొక్క తె,
తల్లేడ్చు నటంచు నొక తె, తల్లడమున నా
యిల్లాండ్రు కదలి సాఁగిరి
పెల్లాఁకటి తోడ కూలిపేట మొగమ్మై!

ఆ దారి ప్రక్క నపుడొక
రోదన వినిపించె, నెదుట రోదసి మాకే
దో దుర్గభిత్తివలె దు
ర్భేదనమై నిల్చి, నిల్వఁబెట్టిన దంతన్!

ఆఁగి మేమంత, దిక్కుల నాలకించి,
కొంత సేపటి కొక కొంప గోచరింప
దాని దరిసితి; మా కూలి చాన లదురు
బెదురు గుండెలతో లోన బెట్టి రడుగు!

తల్లియొ, తండ్రియో, యెవరి
 తల్లియొ, తండ్రియొ వచ్చి, ప్రేమ భా
సిల్లు ముఖాబ్జ మశ్రుజల
 సిక్తముఁజేసుక ముద్దు లాడుచున్
ఉల్లముఁ జేర్చుకొందు రని
 హోఱున నేడ్చెడి యొక్క బాలకున్
ఫుల్లసరోజ నేత్రలు క
 నుంగొని రొంటరి పూరి పాకలో,

మిన్నేటి వెన్నెల తిన్నెలలో నాడు
కొనుచుండి కాల్జారి కూలఁబడెనొ,
చంద్రవంకను దాఁగు సారంగమును బట్ట
పర్వెత్తి యేడొంకఁ బట్టువడెనొ,
పారిజాతాగ్ర పుష్పముఁ గోయఁ జెట్టెక్కి
ఏ భ్రమరికచేత నేఁచబడెను,
ముద్దుపుట్టఁగ నాకముగ్ధలు బిగిపంట
చెక్కులు గట్టిగా నొక్కినారొ,
అమృత కిరణాల తూఁగుటుయ్యాల నెక్కి
బాల్య చాపల్యమున పోయి బాలభాను
శ్రమదీపము ముట్టి కేల్గాల్చు కొనెనొ,
కేఱి మని, మేల్కొనియు, బాలుఁ డూరకొనఁడు!

తన యున్నపాటు నెఱుఁగక,
తన నెవ్వరో వచ్చి, యెత్తి, తమకమ్మున లా
లనఁ జేయఁ గోరు బిడ్డను
గను చందరు నొక్క చేతఁ గైకొని రతనిన్!

అంతవఱకొక్క తల్లి కరాంబుజముల
ప్రియత మాత్ర మెఱింగిన బిడ్డ యతఁడు
ఒక్క బిగి నందరమ్మల యొడిని జేరి
గుక్కదిరుగక యుక్కిరిబిక్కి రయ్యె!

అంత నాబిడ్డడి నంది, యందొక్క
పాలు పొంగిన లేత బాలెంతరాలు
లల, లలా యంచు జోలను పాడుకొంచు
సందిటఁ దీసుక చన్నిచ్చి గుడిపె.

చంటి బిడ్డకు, పాలున్న చాన లెల్ల
తల్లులై యుండగా, సొంతతల్లె యేల ?
తల్లి పాలిండ్లు జీవామృతమున నింపు
తల్లులకు తల్లి వీవుండఁ దక్కు-వేమి ?

రేపు మిత్రుని లేపు రూపు కోసరము తా
మరపువ్వు చీరలు మార్చుకొనుట,
రేపు ప్రేయసుని కోరిక దీర్పఁగ గులాబి
మొగ్గ నచ్చిన రంగు పూసికొనుట,
రేపు పాంథుని తృష్ణఁ బాపఁగా నెమ్మోవి
కెమ్మోవి నమృతమ్ము కెరలుకొనుట ;
రేపు నూత్నాతిథి సేవున బోషింప,
కుచగుచ్ఛములు తేనె గూర్చుకొనుట,
చూచి, భావిలోనికి తొంగిచూచి,యణువు
నణువునన్ నీకు శయ్యాగృహమ్ములోన
పురిటి మంచమునుం గల్గు టరసినాను,
నీవ ప్రేయసివి, ప్రజాత వీవ జగతి !

తన యిచ్ఛవచ్చి నట్లుగ
తన రూపము, తన గుణమ్ము, తన మార్గము, చే
తన మార్పుకొంచుఁ బోవుట
కనుఁగొంటిని, ప్రగతి నరయఁగంటిని, తల్లీ!

ఆ యనాథబాలు నారీతిఁ గైకొన్న
కార్మికాంగనల ముఖమ్ము లందు
నీ ముఖమ్ముఁ జూచి, నీ యున్కిఁ గన్గొని,
శిరము వంచినాను చరణములకు!

యమునలో సూతునకుఁ గర్ణునట్లు, కణ్వు
నకు మహాటవిలో శకుంతల విధాన
విమల కారుణ్యమే భారతముగఁ జేసి
మహి కొసంగిన నీకు నమస్కృతమ్ము!

చాల సేపాఁగి, యేతల్లి జాడ లేక,
బాలు నొంటిగ దిగనాడ కాలురాక,
కూడఁ గొంపోవ సాఁగిరి, తోడనున్న
వృద్ధనాయకు మాటపై వెలఁదు లతని!

అంధకారము లోన నల్లాడు జీవికి
రాజదా యేకొబ్బరాకు నెఱసు?
ఉదయ మాదిగ చెమ్మ టోడ్చిన దేహికి
వీచదా యే చల్లపిల్లగాలి?

క్షుత్పిపాసలఁ జిక్కి శుష్కించు వ్యక్తికి
దొరకదా చేతికే దోరగాయ ?
నూత్నానుభూతులు నోచని ప్రాణికి
పిలువదా యే పాలపిట్ట కూఁత ?
కువలయాల చీకటుల వాగురల నుండి
శశిని పైపైకి తెచ్చిన శక్తియేదొ
ఏటి దరి తిల్లడొంకలు దాఁటి పోవు
కూలి జట్టును నడిపించె కేలుఁబట్టి !

తుంట పొగలేచి కేల్చాచి తోడితెచ్చు
ఇరులలో నొక్క బంగారు నెఱసువోలె,
ఇరుల వెన్నంటి కడలంటఁ దరిమికొట్టు
వెలుఁగులో నొక్క నీలంపు నలుసువోలె ;

వెలుతురు పోనీకుండగ,
చెలువల చేతులను గల్గు చిఱుతనిప్పై పు
వ్వులు వాలనీయ కుండఁగ
మెలకువ నాశక్తి కలిసి మెలఁగెను మాతో !

పడఁతి యొక్కతె తందాన పాటపాడ,
నాతి యొక్కతె యుయ్యాల నడకనడువ,
నన్నుఁగని బిడ్డఁడెదో ఖోసి నవ్వునవ్వ
కోటచేరిరి కూలీలు బాటచివర

పాడు గుంటకు క్షుద్ర వాటిక
త్రాడు గట్టిన కూలి పేటది,
పెంట కుప్పల మధ్య మిత్తికి
వంటసాల యది !

ఇరుకు సందు లటంచు దోమలె
ఈసడించెడు కశ్మలంబది,
ఇంటి కంటెను పెంటె మేలని
పించు గూడె మది !

తేళ్లు, జెఱ్ఱెలు, కట్లపాములు,
కాళ్లలో కాట్లాడు డొంకది,
బాగుపడని మహా భయంకర
రోగముల పుట్టిల్లది !

శ్రిత జనాస్థులతో పిశాచులు
జతలుగా కోలాట మాడే
మరణ యాత్రా మార్గమం దే
ర్పఱచి నట్టి మహా మది !

పేట లోపల నేను పాదము
పెట్టినానో లేదో, మృత్యువు
ఝుమ్ము మని కతకోట్లుగా మశ
కమ్ములై నా చుట్టు మూఁగెన్ !

ముఱికి సందుల, నిఱుకు గుడిసెల
మూల్గుచున్న దరిద్రమున్ గన
తగులఁబెట్టఁగ బుద్ధిపుట్టెను
తల్లి, నా కపుడు !

చింతన నెఱుంగు చేతనాచేతనముల
ఇంత లేమి భరించు వారెవరు లేరు ;
సృష్టికి కిరీటమనుకొన్న శిష్టుఁడేలొ
క్రుళ్లు బ్రతుకును తొలఁగించుకోఁడు తెలిసి !

చేతకాని నరుఁడు సిగ్గు నెగ్గును లేక
పాడు గుడిసెలందె బ్రతుకుఁ గాక,
చలము గల్గి, చేత బలమున్న చిచ్చేల
ఓగుఁగాల్చి, బాగు నోమ రాదు ?

మెఱుపు వలె నీ తలంపెద
నొరసిన తత్క్షణము, చెంత నొదిగిన కొంపన్
కరమంది పుచ్చుకొని, భీ
కర రూపము దాల్చి, పేటఁ గాల్చితి నంతన్ !

గుడిసె చూఱును నే నంటుకొనెడు దాఁక
త్రోవ చూపించు నాకుల తుంటనేను,
అంతలో తుంట బ్రతుకంతమై, వినూత్న
ధర్మసృష్టికి నాయకత్వమ్ముఁ గొంటి !

దీపసభ

గుడి దీపము

అదియొక దేవతాయతన,
మం దొక నల్లని రాతి బొమ్మ చ
క్కఁదనపు టెక్కు డైన గిరి
కన్యకు మాఱుగ పూజ లందుచు
న్నది ; ధనమే ప్రపంచ మని న
మ్ముచు, దైవము పేర తానె య
భ్యుదయము నొందుచున్న యొక
పూజరి నన్ వెలిఁగించె సంధ్యలో.

నీ వఖండము నీ నుండి నే నఖండ
మేకధారగఁ బ్రవహింతు మెల్ల సృష్టి,
రూప సాదృశ్య మరయక రోజురోజు
నిన్నుఁ జూడఁగ మనుజుఁడు నన్నుఁ దెచ్చు.

ఆరిపోవని విశ్వాస నాదమఱచి,
కన్ను మూసుక వెల్గించు కాలు చున్న
వత్తిని నఱుందు ; నీ ప్రక్క కొత్తిగిల్లి
వెలుఁగు కోసము చేతులు వెలికి చాచు !

ప్రమిదె నిల్చి, నీ పాదపద్మములు గొల్చు
భాగ్య మబ్బుట కానందపడుచు నేను
వెల్గి, వెల్గించినా నందు మూల్గు చున్న
చిమ్మచీకటి జీవనాళమ్ము లంత.

మధుర మీనాక్షి, కంచి కామాక్షి వంటి
దేవతలఁ జూచి, తల్లి ! నే తెల్లఁబోతి ;
నిను ముఖాముఖిఁ జూడఁ జాలని నరుండు
చెక్కినాఁడు నిన్నూహకుఁ జిక్కి నట్లు !

ఏ రూప మందుఁ జూచిన
నీ రూపమె గోచరించు నేదో యొక సం
స్కారమున, నీవ శిల్పము
తీరున వికసింప, వెల్గితిని సంతృప్తిన్.

రాతి బొమ్మల నుదుట నీ వ్రాలు కలదు
మహిత శిల్పమై, అదియె సన్మాన పత్ర
ముజ్జ్వలానంద రత జీవి కుర్వి లోన,
చదువుకొనువాఁడె నీచేత సత్కృతుండు.

భారత శిల్ప భారతికి
        పట్టిన ఛత్రమువంటి గోపుర
ద్వారము నంటి, " ధన్యముగ
        దా మన జీవిత " మంచు నెవ్వరో

దూరము నుండి వచ్చిన వ
ధూ వరు లాలయ భిత్తికా పురా
చారు కళా విభూతి కవ
శమ్మున మ్రొక్కిరి, చొక్కి రాపయిన్!

చక్కఁగా నిలువెత్తున చెక్కఁబడిన
త్రిపుర సుందరిఁ జూచి, మ త్తల్లి యతఁడు
చెక్కు చెదరని రొమ్ముపై చేతు లుంచు,
మొక్కవోవని చెక్కిటఁ జెక్కుఁ జేర్చు!

తాండవము చేయు నటరాజు "తదిగిణత" కు
"దిగిణత" యటంచు నెడఁద స్పందించుచుండ
అతని కన్నులలోఁ జూచు చితర మెల్ల
మఱచి నిల్చున్న దందె యా మగువ మిన్న!

కాలమును చేలమున గట్టి కదలకుండ
వీణ వాయించు చున్నదా విశ్వవాణి;
కళకళాధికాబ్దము లామె చరణపద్మ
పీఠి కొక్కొక్క పత్ర మర్పించిపోవు!

అచట కాలము లేదు, బ్రహ్మకు వికార
ఖరముఖ మ్మల్లె నేడును కలదు నిలిచి;
కదలలే దాదికూర్మ మొక్క యడుగైన,
మహిషమర్దని పరిహరింపదు కరాసి!

వీణియకు వాణి తొలిమేళ వించుకొన్న
రాగ మీనాఁడు నదె స్థాయిలో గమించు,
పుట్టి నప్పుడె శ్రీదేవి పట్టినట్టి
వరద హస్తపు ముద్రలో వారలేదు.

ఆఁగిపోయిన కాల మహా ప్రవాహ
కోమల సరోవరమ్ములఁ గ్రుంకు లిడుచు,
ఒండొరుల హత్తుకొని తడు లొత్తుకొనుచు,
ప్రేయసులు సాఁగి, యే నీడో మాయమైరి !

కాలమును బట్టి మాటలు గట్టి యచట
నిల్చిపోయిన యా ముగ్ధ శిల్పి యెవరో !
పొంగి ప్రవహించు సౌందర్య గంగలోన
నతఁడు గ్రోలిన తలమెల్ల నమృత సరసి !

అది కళానుభూతి, యది రసానందమ్ము,
అందుకొఱకె యాలయమ్ము కలదు ;
నిన్నుఁజూచి, తనకు నీవిచ్చు మాధురు
లాను టెవని బ్రతుకు కేని ఫలము.

ఒకప్రక్క తరుణు లా క్రియ
సకల కళారుచుల నిన్ను సందర్శింపన్,
ప్రకృతాత్మలు కొందరు మఱి
యొక ప్రక్కను జేరి, యడుగు చుండిరి వరముల్.

కొబ్బరి కాయలున్, బసుపు,
కుంకుమ, పువ్వులు, పండ్లు, నర్ఘణా
డబ్బులు చేతఁ బుచ్చుకొని
డాగులు పడ్డ మనఃపటమ్ములన్
సబ్బున గుంజిపెట్టు మని
స్వామిని జేరిరి మానవాళి, పై
గబ్బుకు గబ్బిడమ్ములె గ
కావికలై గుడి వీడిపోవఁగా.

తన దొంగతనము పారిన, నొక్క టెంకాయ
కొట్టుదు నని మ్రొక్కుకొనియె నొకఁడు ;
వెలఁదికై హితునికి విషమిచ్చి, దొసఁగు నీ
పైఁటకుఁ దుడువగా వచ్చె నొకఁడు ;
రోజెల్ల దొంగ తరాజుతోఁ బ్రజ దోఁచి,
ముక్తికోసము కేలు మోడ్చె నొకఁడు ;
కూలీల నేడ్పించి, కోటికి పడగెత్తి,
అరణాకు కైవల్య మడుగు నొకఁడు ;
సంఘ జీవఘ్నమైన దుష్కార్య మెంతో
చేసి గడియించుకొన్న యా శేష కిల్బి
షమును నీ కొక్క పువ్వు లంచముగ నొసఁగి
కడిగివేయించుకొన వచ్చె ఘనుఁ డొకండు!

లావుగలవారి కెల్ల పులావుఁ బెట్టి.
తిండి తినని డ్రైవరును గద్దించి లేపి,
జీపుకారున గూర్చుండి చేరె నంత
సహచరులతోడ నోకస్వామి స్వామి గుడికి.

నర బలుల నిచ్చు కాలము నాశ మయ్యె
జంతు బలు లిచ్చు కాలము నంత మయ్యె
ఇటను దిని, యటఁ ద్రేన్పుగా నెంచి నరులు
అంతరాత్మలు బలియిత్తు రమ్మ! నేడు!

సిగరెట్ పొగాకు తెచ్చిన లాభ మరలను
పంట్లాము జేబులో పదిలపఱచి,
పెండ్లికంటెను వేరు పెద్ద కోరిక లేని
పొరుగింటి పడతిని మోహపెట్టి,
కష్టించి పాప మే కవియొ సృష్టించిన
బంగారు కథ నొండు దొంగిలించి,
మాటలు, పాటలు మక్కికి మక్కిగా
నే ప్రాఁత ఫిల్మునో కాపి కొట్టి
ప్రముఖ మంత్రి యెవరొ ప్రారంభ శుభ మహో
త్సవము చేసి తనను చాల పొగడ,
కోట్ల కొలఁది పచ్చనోట్లకై వర మేదొ
కోర నతఁడు నిన్ను జేరి నాఁడు!

అతఁడు తీసిన దొక పతివ్రత చరిత్ర,
నాయికా పాత్ర వాడ కంతకును వదిన !
ప్రజల దౌర్బల్యముల మీఁద భావి భాగ్య
సౌధములు కట్టుకొందురు స్వార్థపరులు !

ఆతఁడు నీకు మ్రొక్కి నమ
యమ్మున, నాతని నిన్నుఁ గూడ నే
కాతరతన్ బదే పదిగఁ
గాంచుచు నుంటిని ; వాని మోముపై
శీతల చంద్రికా సుభగ
చింతనముల్ వికసించు నంత—నీ
చేతన మ్రోడువోయినది,
చీకటి క్రమ్మిన దెల్లదిక్కులన్ !

గణ గణ మను గుడి గంటల
రణనమ్మున నట్టహాస రవ మంత నెదో
వినిపించెను, కనిపించెను
గణనాథుని దంత కాంతి కణ మొక మూలన్.

మోజుగల తారతో, నా
రోజుకె రాజై రహించు ప్రొడ్యూసరు నీ
బూజు గుడికి వచ్చుటతో
పూజారుల పూర్వపుణ్యములు తెగఁబండెన్ !

నిను మఱచిన పూజారులు
నను మఱచిరి, భక్తుఁ డొసఁగు నానావిధ చం
దన తాంబూల ధనాదులఁ
గొను, చంతట మూసినారు గుడి గుమ్మమ్ముల్ !

నీ కళామూర్తితో గుండె నింపుకొన్న
ప్రేయసులతోడ నీ వెందుఁ బోయి నావొ,
ఒంటరిగ— చిన్నవోయిన మంటపమున
నేను గుడివట్టి కొడిగట్టి నిద్రపోతి !

దీపసభ

కొఱవి దయ్యము

పూర్వ వాసన లెట్టివో ప్రోత్సహింప
చేరినవి ప్రక్క ప్రక్క నస్థికలు రెండు,
వాని సాంగత్యమందు రూపము గడించి
భూతమై నిల్చితిని రుద్రభూమి నేను!

కారెము లాడుచున్, బశులఁ
గాపరు లెందొ గిరాటువేసినన్
చేరికఁ గొన్న యెమ్ములకు
స్నేహము కల్పనచేతు నంచు నన్
దూరకుఁ డేరు ; విశ్వ సృజ
నోద్యమ కార్య వర ప్రణాళికన్
గారణముల్ విశూన్యములు,
కల్గదు వానికి హేతువాదమే.

కలద యేని పరస్పరాకర్షణమ్మె—
ఎడఁదలకె కాదు, కలదది యెమ్ములకును,
మనుజులకె కాదు, కలదది ప్రమాఁకులకును,
మనుగడనె కాదు, కలదు సమాధిఁ గూడ!

కొన్ని దినమ్ములైన దొక
కోమలి నందు సమాధి చేసి, యే
మున్నదొ లోన! ఏల నతఁ
డొంటరిగా ప్రతిరేయి నీరధుల్
కన్నులఁ బట్టి తెచ్చి యటఁ
గార్చెడు! మొక్కయి మొల్వ నేర్చునో!
క్రొన్నన లీయవచ్చునొ! త
రూన్నత శాఖలఁ బల్కరించునో!

పోయి రూపము, జ్ఞానము పోయి, వంతు
వంతునన్ పంచభూతాల నంతరించి,
ఎట్లు వినఁగల దాతని యేడ్పు నింతి?
కరఁగి ప్రవహించు కన్నీరుగా నతండు!

అతఁడు బడిలోన "భాస్వర" మనుచు నన్ను
ముట్టుకొని చేయి కాల్చుకొన్నట్టి వాఁడె,
పూర్వ పరిచయముంబట్టి పోయి నేను
చెంతఁ గూర్చుండి యాతని చింతఁ గంటి.

తనకోసము తలిదండ్రుల,
ననుఁగుందమ్ములను బాసి, యనురాగిణియై
చనుఁదెంచిన ప్రియురా లది,
చనిపోయిన దిట్టె కాల సర్పక్షతమై.

ప్రొద్దుట లేచి, తిండి తిని
పోయి, పొలమ్ములనో— మరేడనో
యెద్దులవోలె కష్టపడి,
ఇండ్లకుఁ జేరి, యెదో భుజించి, పె
న్నిద్దురవోవు జీవులు జ
నించిన దెందుకో! శ్లేషకావ్యపుం
బద్దెము లట్లు క్లిష్టములు,
బహ్వాసమమ్ములు జీవితార్థముల్!

పని చేయు తిండి కోసము,
తిను పనికోసరము జీవి; దీని కొకంతే
వినఁబడదు, లక్ష్య మేదియు
కనఁబడ; దీ సృష్టి యెవరి కష్టార్జితమో!

ఏల పుట్టినదో మొగ్గ, రాలు టేలో!
ఏల పూచినదో తీగ యెండు టేలో!
ఏల పెరిగినదో తోఁట, యేడ్పు టేలో!
కార్యమే తప్ప, కనరాదు కారణము!

కంటి కాటుకఁదీసి, కంటఁ బెట్టెడి వేళ
మునిపంటఁ బెదవి నొక్కిన సుఖమ్ము,
ఫలరసమ్ములను గ్రుక్కిళుల నొండొరు లంది
పుచ్చుకొన్న క్షణంపుఁ బూర్ణ రుచులు,

గున్నమామిడి కొమ్మఁ గూర్చుండి కోకిల
జంటగా నడిపిన చైత్రరథము,
పచ్చి కోపము మ్రింగి, పక్వ మాధురి త్రేన్చి
ఒకరి నొక్కరు దాఁగి యున్న నీడ,
పగటి కలలను నిశలందు వాస్తవముగ
ననుభవించిన నవకోటి యనుభవములు,
కాంతతోపాటుగ సమాధిగతము లగుట
నెంచి యెంచి, వెక్కి వెక్కి యేడ్చు నతఁడు.

శత సహస్రాధిక ప్రజా తతులు గల్గు
లోకమున నాతఁ డొక్క యేకాకి, తల్లి!
తనదు సర్వస్వ మామెతోడన గతించి
చింత కాతఁడు స్మారక చిహ్న మయ్యె!

తనువు తీరియు, నాశ తీరని వయస్సు
ఆవు రావురు మనుచున్న యాత్మ లనఁగ
క్రొత్త గోరీల గుమ్మాల గోచరించు
రంగు రంగుల చుక్క వెలుంగు లేవా!

అందు నొక చోట నా వెలుఁ
గందుకొని ప్రపన్న వదనయై చూచిన, దే
మందు నది? గాజు పెంకను
గొందును! ఒక పుట్టఁ జేరి యుండెదు నేమో!

క్రొత్త సమాధి ప్రక్క నది
కొన్ని యుగాలటి ప్రాంత పెంకు, ఏ
పుత్తడిబొమ్మ పుస్తె తెగి
పోయిన యెట్టి విషాద గాథనో
చిత్తము మెత్తనౌ నటులఁ
జెప్పుచు నున్నది. తత్సమాధిలో
మృత్తిక గాని యస్థికలు
మేల్కొని యున్నవి దాని గోడునన్ !

ఈ గాజుపెంకునం దేమి రూపించును !
చిరకాల సంసార జీవితమ్ము,
ఈ గాజుపెంకునం దేమి దీపించును !
పారమ్ముఁ జేరని ప్రణయ యాత్ర,
ఈ గాజుపెంకునం దేమి కుమ్మ్రుల్లును !
భర్తృ వియోగ దుర్భరతరాగ్ని,
ఈ గాజుపెంకునం దేమి శేషించును !
పుండయి వేధించు పూర్వ చరిత,
కాల మను రుద్రభూమి నగాధ గర్భ
మందు వూడిపోయిన యట్టి యాత్మ కథను
త్రవ్వుకొనుచున్న దట్లు నూతన సమాధి
భిత్తికల, పాప, మీా గాజుపెంకు నేఁడు !

ప్రేమ మధురానుభూతిలో వివశ మైన
సుక్షణ మ్మేదొ స్మృతివీధిలో క్షణమ్ము
తళ్కుమనిపోయెఁ గాఁబోలు, తమసిలోన
గలిసిపోయిన దది నేను కన్ను ద్రిప్ప!

ఆశతో వచ్చి జీవించి నట్టి దెవరొ,
తిరిగి పోయిన దెవ్వరో తెలియ లేక
కాటి దిబ్బను గట్టిగా కౌఁగిలించు,
మంటి పెల్లను ముద్దాడు మానవుండు!

ఆతఁడు కౌఁగిలించిన స
మాధి యనాదిగ వచ్చు మానవ
వ్రాతపు బాహు బంధములఁ
బ్రాఁబడి నట్టిదె, దాని క్రింద లో
లోఁతులలో ననంత గత
లోక మదృశ్యము చెందినట్టిదే,
చేతన నిట్లు రాల్చుకొని
జీవి భవిష్యము మోడువోయెడున్!

భూత కాలమెల్ల బూది ప్రోవై యుండ
ప్రణయి నందు గుర్తుపట్టఁ గలఁడె?
పరిమళించు పసిఁడి పరమాణువుల నేరి
కొత్త బొమ్మఁ జేసికోఁ గలాఁడె?

కొమ్మ మీఁద మొగ్గ, గుమ్మాన లే బుగ్గ,
పదము లందు లక్క, పైని చుక్క,
విశ్వమయత నంది విహరించు ప్రేయసి,
ఎందు లేదు చూచు డెంద మున్న ?

మానవ సమాజమున కంతు లేని నీడ
రుద్ర వాటిక, దీనికి నిద్ర లేదు,
అలసి, సొలసి, చివికి, చిక్కి, కలఁగు దీన
జనుల కిది హాయిఁ గూర్చు విశ్రాంతి గృహము.

ప్రణయ గీతము వ్రాసి, బాగుండ లే దని
    చించి పారవైచిన చెత్త బుట్ట,
పెదలంక వంకాయ ముదిరిపోయిన దంచు
    వంటిల్లు విసరిన పెంట కుప్ప,
చిఱచిఱ లాడించు చిత్త యెండకు వీఁగి .
    పరువెత్తి దాఁగొన్న తరువు నీడ,
ముద్దు తీరఁగ చేతఁ బుచ్చుకొన్న గులాబి
    ఇటు జారిపోయిన యిసుక బురద,
దేని కవియే శ్మశానమ్ము, దాని లోన
జొరఁబడిన దేది యేనాఁడు తిరిగి రాదు,
ఇంత తెలిసిన విజ్ఞానవంతు డయ్యు
యువకుఁ డేలనొ దుఃఖించు నువిదఁ గూర్చి!

అతని విరహాగ్నిపైఁ గ్రాఁగి, యతని భావ
విభ్రమమ్మున స్మృతివీధి విస్ఫురమయి,
తెలిసి కొంటిని నన్ను నే, దిక్కు లేక
స్రుక్కిపోయిన ప్రేమ చిత్ జ్యోతి నంచు !

నరుఁడు కట్టిన కుటిల వర్ణ ప్రభేద
ఘోర కారా గృహమ్మును కూల్చఁ బోయి
దాని యిఱుకున బడి తామె దగ్ధమైన
ముగ్ధ హృదయాల వాంఛా ప్రబుద్ధి నేను!

వారు నశించినారు తమ
వారి దయారహితమ్ములౌ దురా
చారము లందు కట్టె లయి,
స్వాంతము లందలి ప్రేమ రశ్మి చ
ల్లారక, మల్లె పందిరుల
నాశ్రమ వనమ్ముల పూచి, కాచి, యే
తీరున గూడ కోరికలు
తీరక విచ్చిరి దిగ్దిగంతముల్ !

ప్రేమ మనునది మానవ సృష్టిలో వి
శిష్టమైన మహోన్నత జీవ గుణము,
దాని సంతృప్తి పఱుప సాధ్యమ్ము కాదు
ఇతర రూపాల, నితర ప్రకృతి భవాల.

ఆనందానుభవ మ్మది
మానవునిదె, ప్రేమ దాని మహితావధి ; యు
మ్లానముగా ప్రేమానం
దానుభవ మ్మొందు టొకటె దైవత్వ మిలన్ !

కొంచెమో, ఘనమో, యెట్టి కోర్కె నైన
తీర్చుకొనుటయె జీవి సిద్ధికి పథమ్మ,
ఫలితములు కాని వాంఛలే పట్టి నేడు
జగముఁ బీడించు చున్నవి చాల గతుల !

ఆ గతి ప్రేయసీ ప్రియుల
యాత్మలు ప్రేమరసత్వ సిద్ధికై
త్యాగము చేసికొంచు భవ
దాలయ వాటిని పర్యటించు, శ
క్తే గద లోక వస్తువు, స
తీ ! ఎవు డెక్కడ వారి యంశముల్
ఆగమ మానొ కూడి—— అపు
డక్కడ రాగము పుట్టుచుండెడున్ !

నేను నా గాథ నా రీతి నెమరువేసి
కొనుచు, తన్మయమై యున్న క్షణము లోన
రుద్రభూమి సర్వమును కారుణ్యమయాత
వివశమయ్యె నా భావముల్ వినుచుఁ గనుచు !

అంతలో, నా ప్రియా వియోగాగ్ని తప్తఁ
డశ్రువుల నొత్తుకొని లేచె, నతని తోడ
నేను లేచి ప్రయాణమైనాను కూడ,
పల్లెవఱకును సాఁగనంపఁగఁ దలంచి.

పైరు గాలికి చక్క పడగ విప్పిన పాము
పుట్టపై కూర్చుండి బుస్సు మనఁగ,
కోటీశ్వరుఁడు వోలె కొమ్మపై నిద్రించు
కోఁతి చివ్వున లేచి కొట్టఁ బోవ,
పరుల పంట పొలాలఁ బడి మేయ విడిచిన
కొట్లగేదె యొకండు కొమ్ము విసర,
దొంగ యెవ్వఁడో దారి దొర్లించి పోయిన
ముళ్లకంపలు కొన్ని పళ్లు నూఱ,
ఒక్కటిని గూడ గమనింపఁ డుండి లేని
యట్టి యంతర్ముఖుఁడు, చాల గట్టివాఁడు,
యువకుఁ డాత్మ గృహమ్ము డాయుటను జూచి
ఆఁగిపోతిని నే నొక్క లేఁగ చెంత.

ప్రొద్దు పోవు వఱకు పొలములో పనిచేసి
అపుడె వచ్చినట్టి యతివ యొకతె,
పాల చెంబు తోడ పశుశాల కేతెంచి
దయ్య మనుచు నఱచి కొయ్యబాఱె!

వ్యక్తమున మనసు వ్యక్తా
వ్యక్తమ్మున దయ్య మగుట నరయరు జను, ల
వ్యక్తులు గద యిప్పట్టున
శక్తీ ! నిను జూడలేరు సరిహద్దు పయిన్ !

భూతము పట్టుకొన్నది, వి
భూతిని తెండను హెచ్చరింపుల
తాతలు కొంద రా గృహము
దాపున గూడుటఁ జూచి వేడ్క, నీ
పాఁత కథానికల్ శతము
పాడిన పాటలె కాన, నెవ్వఁడో
యేతము తోడు చుండ నట
కేఁగి చరించితి చెట్ల బోదెలన్ !

పాడుపడి యున్న యా తోఁట బావి పైని
పాద మిడి నానో లేదో— గభాలు మనుచు
బీట తీసిన యొక పొంత నీటఁ గూలె !
రైతు తను వంత ఝుల్లున అంప మయ్యో !

నిమ్మ తోఁటలు గడిచి, దానిమ్మ పూల
యద్దములలోన నను నేన దిద్దుకొనుచు,
అరఁటి తోఁటల నడయాడి, మిరప చేల
నడుమ దిష్టిబొమ్మలఁ గాంచి జడుసుకొనుచు !

కంప తెగఁద్రెంపి, కొబ్బరికాయ తీసి,
చేతఁ బట్టుక దిగుచున్న లేఁత దొంగ
తోఁట యజమాని ననుఁగొని తోఁక ముడువ
కెవ్వ మని వాని బెదరించి నవ్వుకొనుచు ;

మల్లెపొద నొక్క యెడ నొక్క పిల్లవాఁడు
నిదురపోవుచు నుండఁ గాంచితిని నేను,
కాంచి యా ప్రాంత వృక్షశాఖలను జేరి
తూఁగు టూయెల నూఁగంగ సాఁగినాను !

మొదట ననుఁగొంటి నతని ఱొమ్ముపయి నిల్చి
నాట్యమాడుదు నని, యేదో నందనమున
ఎవరికోసమొ వెదకు నా యువకు మోము
అరుణ కాంతులతో నాకు వెలువుఁ గొల్పె !

అతిగూఢ మ్మగు రాత్రి గర్భమున ని
　　ర్వ్యాపారమై సృష్టి ని
ద్రితమై యున్నది, స్వప్న సంపదల భా
　　తిన్ మిణ్గురుం బుర్వు లా
గతి నొక్కం డొక డీగతిన్ మిణీఁకెడున్ ;
　　కల్హార గంధ మ్మదో
జతగాఁ బిల్చెన, పోయి, దాని యొడి సె
　　జ్జన్ జేరి చల్లారితిన్ !

దీ ప స భ

వీధి లాంతరు

ఎండ కన్నెరుఁగని యింతిని వేధించి,
  అవని యంచులకు వాహ్యాళిఁ బంపు,
నరమామిడి వలంతి వర శిరోజములలో
  కరములు గ్రుచ్చి నెత్తురులు లాగు,
వయ సుడివోయి, యెవ్వరి యౌవనమ్మునో
  ద్వేషించి జైలుతో దెబ్బలాడు,
తన యంతుఁ జూడఁ గోరిన ద్రోహు లని లేచి
  మబ్బు కుట్రల మీఁద మండిపడును,
ధూర్తుఁడై యిట్లు వర్తించి తుదకు కాల
ధర్మమును తప్పుకోలేక తరణి గ్రుంక,
సాటిలేని నియంతను సాఁగ నంపి
చల్లఁబడినట్టు లోకము చల్లవడియె !

కఠిన యజమాని ముందు నౌకరు విధాన
అంత సేవ నేనెంతో ఆయాస పడితి,
కాల వృద్ధుని గదిలోని కన్యనైతి
నేను, నీరెండ నన్ను స్పృశించుచుండ !

వెఱ పుడిగి కన్ను దెఱచితి
పురపాలక సంఘు వీధిమొన దీపముగా,
పరగడుపున పని చేసెదు
నిఱపేద విధాన చాల నీరస మైతిన్ !

ఋషి బ్రతికియున్న భాష్యకారుని విధమ్ము
పగలె వెల్గింపఁబడిన దీపంపు బ్రతుకు,
బ్రతికి యేరీతినో బైటపడిన యంత
స్వాగత మ్మిచ్చె నాకు బజారు వీధి.

ఇఱుకు సందులు తనువెల్ల ముఱికితోడ
గుడిసెలకు మోసికొని పోవు బడుగు జనుల,
శిథిల వీధులు బ్రతుకెల్ల చింతతోడ
పాపులను మూసికొని పోవు సంద కడనె !

నీ కాని కోసమై నాకొట్టు తెఱతునా ?
పొమ్మని దొంగలాభమ్ము కసిరె.
చనువైన మాత్ర మూసిన పాపు తీతునా ?
రేపు రమ్మని లేత రేయి కినిసె,
పద్దుపై కొత్తడబ్బా తీసి యిత్తునా ?
రొక్క మిమ్మని సంతరోజు విసిగె,
అప్పేమి టిప్పుడీ యర్ధరాత్రి నటంచు
పెలుసు గళ్లాపెట్టె తలుపుమూసె,

జానపయి బెత్తెడును లేని జనపదమ్మొ
అర్థి జనముల నే డిట్టు లాదరించు,
నగరముల మాట చెప్పిన నగుదు వేమొ!
కాలదోషము పట్టె లోకముకు, తల్లి!

గ్రామ పంచాయతీ పాడు తూము మీఁద
చుట్ట ముట్టించి తీరికూర్చుండె నొకఁడు,
పీల్చినవు డెల్ల చీకటి పెను పిశాచి
ఎఱ్ఱగాఁ జూడ సాఁగిన దెవరి కొఱకొ!

అంత నొక బీడి యాచెంత కరుగు దెంచి,
చుట్టతో విడవేసెను సోదె నేదొ!
ఇంటి గొడవలు, పక్కింటి జంట కథలు,
వీధి తంటాలు దానిలో వేనవేలు.

ప్రక్కనున్న సోడా కొట్టు చెక్కమీఁద
కప్పురపుకిళ్లి తాలింపు కంపు కొట్టె,
శివుని గుడి ముందు గల మల్లెపువుల తావి
సైదు కాల్వలు దాఁటియు సన్నబడదు.

పల్లె పొలిమేర కావల పగలు పగలు
మొగలి డొంకల దాఁగుడు మూఁతలాడి
చల్లచల్లగ వల్లరి పిల్లగాలి
రేయిపైఁబడి, యూరెల్ల మేయ సాఁగె.

చినిఁగిన బనియనుతో, తల
మునిఁగిన కంకణితో, యేడ్పు మొగముతో, పుట లూ
డిన పాత్రముతోఁ గడు చి
క్కిన బాలుఁడొకండు లైటుక్రిందికి చేరెఁ.

ఊరి చివరనున్న పూరిండ్లలో నొక్క
నూనె లేని ప్రమిదెనుండి వెలుఁగు
కొఱకు వెదకుచున్న చిఱువత్తి యాతఁడు
చేరి తూముపైని కూరుచుండె.

పొట్టకోసము పగలెల్ల మట్టిమోసి
రాత్రి పూఁటల నాత్మ కోరకము నింత
వికసితముఁ జేసి కొనఁగోరి విప్పునతఁడు
ప్రాఁతకాలపు దొక పెద్ద బాలశిక్ష.

దీపమును దెచ్చుకొనుటకు దిక్కు లేని
మలిన వస్త్రాన దాఁచిన మణు లనెన్నొ
నా వెలుంగున విరిసి విన్నాణ మొంది
దినమణిని మించి లోకాన దేజరిల్లు.

ఇల్లు లేని వాని కీవె పుట్టిన యిల్లు,
దీవె లేని వాని కీవె దివ్వె;
రాయి రత్నమాను, రత్నమ్ము వసుధకే
దీపమాను నీదు ప్రాపకమున.

నిదుర వచ్చెడు నందాఁక చదువుకొని యు
తండు కొంపకు పోయె, పాదములు నేలఁ
దడఁబడుచు నుండియును వాని తలఁపు విరిసి
భావి జీవన శిఖరాలఁ బరిమళించు.

ఫల మనుకొన్నవో, మధుర
పాకముగాఁ దలపోసె నేమొ, దో
మలు, పొడగువ్వ, లింక—పర
మాత్ముని ముద్దులబిడ్డ లెవ్వో
కొలకొల నన్ను ముట్టుకొని
కూలఁగ సాఁగెను నాకె పిండివం
టల గతి, చిత్రమయ్యె ఘట
నాఘటనమ్ముల ఘర్షణమ్ముటన్.

మూఁకగా మేరునగమును ముట్టడించు
బాంబరులువోలె, నను దాఁకి బహుముఖాల
ఘన పతంగాలు రెక్కలు కాలి కూలు
గాఢ తిమిరమ్ము లోనికి కాంతినుండి.

పాపకూపమ్ము లందుండు ప్రాణి యెందు
వెలుఁగు ముందు ముఖాముఖి నిలువలేదు,
స్వేచ్ఛకోసము దీప మార్పెదునె కాని—
భీమయును కాని దోమకు భీధువేల ?

ఆ విధమ్మైన పురుగ్వులు నా వెలుంగు
తోడ పోరాడుచుండ, నా నీడ తోడ
సిద్ధపడినార లెవ్వరో యుద్ధమునకు
చోద్య మేమని క్రిందికి చూచినాను.

అది యొక విస్తరాకు, సగ
మన్నముతో నట పారవేయఁ బ
డ్డది ; యొకపంది, యొక్క నరుఁ,
డా కబళమ్మె మహా ప్రసాదమై
బ్రదికెడు బక్క యావు నొక
ప్రక్కకు నెట్టి భుజించ సాఁగినన్.
గదిసిన దొక్క కుక్క పిడు
గా—పరమాణు మహాస్త్రమా యనన్.

ఆఁకటి నినాదములతో
చీకటిపై కుఱికి కుక్క చించిన దా పు
ల్లాకు, నొక కొయ్యఁ గొని పె
ల్లాకులముగ నరుఁ డా దాని నటకాయించెన్.

ఆత్మమునకు, మఱి, యనాత్మమ్మునకు భేద
మరయఁ జాలినట్టి నరుఁడు, తల్లి !
కుక్కతోడ పొట్టకూటికి పోరాడు
స్థితిని జూచి నేను సిగ్గుపడితి.

స్వగతం బెయ్యదొ చెప్పుకొంచు నొక రూ
పారత్న మా యింటి వం
ట గదిన్ ద్రిమ్మరుచున్న, దా యనఁటి తోఁ
టన్ గ్రొత్త పెండ్లాముతో
మగఁడేదో సరదా యొనర్చెడు ; సినీ
మా వేళ కాఁబోలు, నీ
టు గుభాళింపున గోటు చేసికొని, బోఁ
టుల్ పోదు రే పట్నమా !

ముఱికి కంపని రోసి ముకు మూసికొని, నోటఁ
బడిన దోమలకు శాపమ్ము లిడుచు,
పంకపై యడుగుంచి, పంచాయతీవాళ్ళ
చావుఁగోరి, సొలొపు జాఱిపడుచు,
కునుకుచున్నది లాంతరని, యింటి పనిచేయు
దాసి పిల్లను తిట్టిపోసికొనుచు,
ఇకిలింపుతోడ రాసుకపోవు రౌడీని
" అత్తరు సాహేబ ! ఆవో " యనుచు,
పరులనెట్లో ఆకర్షింప బాధపడుచు
విసుగుతో పొంతవారిఁ దప్పించుకొనుచు
చిత్రకథ, లత్త కథలేవొ చెప్పుకొనుచు
పడుచు పిల్లలు సినిమాకు నడచినారు !

ఊరు నూరేళ్ల గాఢాంధకార వశత
మునిఁగి యున్నది నిద్రా సముద్ర మందు,
ఇక్క డొక దీప, మక్కడ నొక్క పొయ్యి
తెలుపు చున్నవి ముక్తజీవుల తెఱంగు.

మఱచిరో కిటికీల మాట, నావలి వీధి
గోడపైఁబడె ముద్దులాడు నీడ,
వీధి కోణము నేదో వెఱపించె కాఁబోలు
ముసుఁగొక్క టీసందుమూల నక్క,
పడమటి పేటలోపల నేదో గొడవయ్యె
మొఱుఁగు చున్నది తూర్పుమొగను కుక్క,
గోశాల గుమ్మాల గుసగుస లటు జాతి
రేరాణి పొదను చల్లారిపోయె,
అత్తరువు మాత్ర మగుపించు నతను నొకని
తఱిమి సంకెళ్లు వేసిరి తస్కరుఁడుగ,
స్వేచ్ఛలేని మానవ సంఘ సృష్టిలోన
రాత్రి జీవిత మీరీతి రకరకములు !

రేయి నెచ్చట బైలుదేరినవో కాని
నీడ లొక రెండు చేరె నా నీడలోన,
వెలుఁగు మట్టముపై నెంత వేదమున్న
క్రింది లోఁతుల లేదు కోరికల కంతు.

తిండికోసము పగలెల్ల త్రిప్పలుపడి
శక్తి ఖర్చైన మానవ వ్యక్తి తాను
రేపటికి పూర్తి సత్త్వ మార్జించుకొనఁగ
ప్రణయదేవత రొమ్ముపై పవ్వళించు.

వరుసఁగ నెన్ని రాత్రుల త
    పస్సున కీ ఫలమబ్బెనో, మహో
ద్ధురతర మైన డెందముల
    తో నొకటొక్కటిఁ జేరి, జీవ ని
ర్ఝరములు రెండు రాఁగ జల
    రాశిని బొంది యదృశ్యమయ్యె, సుం
దరమగు నా సమైక్యము గ
    దా, వరణీయము ప్రాణికోటికిన్ !

ఆ నీడలు రెండొకటై
నా నీడను గలిసినంత నది మేదురమై
నానాముఖములఁ బోయెను,
స్నానావని కెల్ల తిరిగి మధురిమ గూర్చెన్ !

నిలిచి తెల్లవార్లు వెలుఁగ వలసినదాన,
అర్ధరాత్రి ముందె ఆరిపోతి,
అనుభవమున తైల మమితమ్ము కాలెనో,
అసలు చమురుపోయు నతని వతనొ !

దీపసభ

విద్యుద్దీపము

బ్రహ్మ చేసిన బొమ్మ, చిత్రముగ తిరిగి
బ్రహ్మనే బొమ్మ చేసిన పడక టింట,
సూర్య కర్పూరదీపమ్ము సుందరముగ
వాణి జోకొట్టి, కొండెక్కి పండుకొనియె !

మొదట నే తరుశాఖాగ్రములు దినేశుఁ
జూచి స్వాగత మిచ్చెనో క్షోణి పైకి,
చివర నవియె వీడ్కొల్పి నిల్చెను, ప్రవాస
మేఁగు చెలిఁజూచు చెలులట్లు మూఁగవోయి !

అల గోదావరి లంక భూముల సమ
    స్యల్ లేని సస్యమ్ము, కో
మలమై తీర సమీరునిన్ గలిసి చె
    మ్మా చెక్క క్రీడించు, మే
ఘ లవమ్ముల్ వరరూపముల్ గొని తద
    గ్రంబందుఁ గూర్చుండి శ్యా
మల సంధ్యా వరణాంగణమ్మున సినీ
    మా చూచు నట్లొప్పెడున్ !

కల్పాంతమందు జగత్సాక్షి వెల్గింప
　　తల్లి గీచిన నిప్పుపుల్ల నుండి,
పని జూచుకొని, యుస్సురని సూర్యదీపమ్ము
　　నిట్టూర్పు విడిచిన నెరసు నుండి,
విస్ఫులింగములోని విశ్రాంత హృదయమ్ము
　　రాల్చిన వాంఛా కిరణము నుండి,
కరవల్లికా నఖాగ్రముఁ గ్రుచ్చుకొని లేచి
　　పరికించు నవ్యజీవనము నుండి,
లీలగాఁబుట్టి, నేను లోకాలఁ జుట్టి,
అణు వణువు నందు నవ్యక్తమై వసింప,
నన్ను విజ్ఞాన వాగురఁ బన్ని పట్టి
బానిసగఁ జేసికొన్నాఁడు మానవుండు!

పంకాలను త్రిప్పించును
లంకలు దున్నించు, బండ్లు లాగించు, ప్రతీ
లెంకయు విన బాడించు, న
హంకారము తోడ మనుజుఁ డవనిక నాచే!

ఉర్వి యొకరాత్రి, అందు సూర్యుఁ డొక దివ్వె,
దివ్వె తొలఁగినగాని లేదే సుఖమ్ము,
ఆది దైవతరూపమా నంధకార
మపుడె చేతన కానంద మందఁజేయు.

తళుక్కు తళుక్కున నే విశ్వతన్వస్రఘ
రీ ప్రసారములన్ విహరించు చుండి,
ఎచ్చట, నెవండో దబ్బున స్విచ్చినొక్క
పర్వ పర్వున పోయి దీపమ్ము నైతి!

విశ్వమయతఁ బాసి, వేగ నే నొకచోట
వ్యక్తమగుచు వ్యక్తినైన తోనె,
అంత దనుక లోన నజ్ఞాతమై యున్న
కాంతులెల్ల నన్ను కౌఁగలించె!

ఎచట నీవుంటి వంచు ప్రశ్నించు వారి
కేరి కేని సాక్షాత్తు నేనే జవాబు,
తీగలందెల్ల నీశక్తి తిరుగుచుండి
అవి కలిసినట్టి చోటన యవతరించు!

వెలుఁగొకటె పెద్ద చిన్న దివ్వెలను, కాని
శక్తిలో తారతమ్యాలు చాల గలవు;
ఎట్టి కృషినైన తరగతి హెచ్చుకొలఁది
అభ్యుదయ మందుచుందు వితోధికముగ.

శక్తిగా నుండి నే నొక్క క్షణములోన
కాంతిగా మారి నాచుట్టు కాంచినాను
మానవుని యాశ కొక లక్ష్య మనఁగఁబరగు
మంత్రి పదవి కమర్చిన మందిరమ్ము.

రేయికి రేయి కంతిపురి
రీతి వెలుంగుచు, వేడివేడి రూ
పాయలు పేర్చి గోడలకు
స్వర్ణము పూసిన సౌధమద్ది ; నై
హాయస వీధి తారకల
హారతు లందును దేశవుం బ్రజా
దాయముఁ గొల్చుచున్నది సు
ధాంశువు కుంచముతో సురాళికిన్.

పాల దీపాల, మేలి పంకాల తోడ,
పడక కుర్చీల, జరిగ సోఫాల తోడ,
బల్లపై నొక్క మోపెడు ఫైళ్ళ తోడ
రాజ్య మేలును మంత్రి కార్యాలయమ్ము !

శాంతముగ మేడ యేడవ
యంతస్తున గూరుచుండి, యానాఁటిదయా
తంతును ముగించు, చేవో
మంతనములు చేయుచున్న మంత్రిని గంటిన్.

ఒకఫైలు నొక్క సంతకముతో ముగియించి,
ఒకదానిలో సిరా యొలుకఁ బోసి,
ఒక దరఖాస్తుపై రికమండుఁ జేసి, వే
రొకదాని బుట్టలోఁ గ్రుక్కివైచి,

ఒకసారి ఫోను తీసుక నేదొ మాట్లాడి,
ఒకదఫా తానె ప్రత్యుత్తర మిడి,
ఒకచెవి కార్యదర్శికి సంకేతముఁ జేసి,
ఒకకంట లేఖ నేదో పఠించి,
ఒక్క గ్రుక్కను సిగరెట్టు నూఁదివైచి
బల్లపైనున్న ట్రే లోన బార నూకి,
ఊపి రాడని పనిలోన నుండి కూడ
నన్ను జూచు చమాత్యుఁడు నవ్వినాఁడు!

కూలిపేటలకు వీడ్కోలిచ్చి, క్రొత్తగా
గ్రామమ్ములను పెంచి, కట్టు టొకటి,
ప్రథమ పాఠము మొదల్ పరిశోధనము దాఁక
ఉచిత విద్యాదాన మొసఁగు టొకటి,
పల్లెలోఁగల భూమినెల్ల పంచాయతీ
కిచ్చి, ఉమ్మడి సాగు తెచ్చుటొకటి,
పనిలేని కీడు, కొంపలు లేని గోడును
నరునికి లేకుండ నడుపు టొకటి,
ఈ విధంపుఁ బ్రణాళిక లెన్ని యెన్నొ
అమలులో కొన్ని, ఫైళ్లలోన మఱి కొన్ని,
తీవ్రమోచన నిక కొన్ని తిరుగుచుండ,
మంత్రి పనిచేయుచున్నాఁడు మాని వోలె!

సాగు భూములు పంచు చట్టమ్ము తెచ్చిన
సరి నీకు నాకంచు చను నొకండు ;
త్వరలోన భూమి సంస్కరణమ్ము తేకున్న
పార్టీకి స్వస్తి తప్పదను నొకఁడు
భూమి దాహముఁదీర్ప, కే మొగమ్మున పోదు
మీసారి వోట్ల కం చేడ్చు నొకఁడు ;
ఆచార్య భూదాన యజ్ఞమ్ముతో కాల
మున త్రోయవచ్చులె మ్మను నొకండు ;
ప్రజలచే, ప్రజకోసము ప్రభుత నెఱప
నెన్నుకోబడ్డ ప్రజలిట్టు, లెద్దు యెండ,
కెనుము నీడకుఁ బోలె పెల్లిడ్చుచుండ
తొణఁకఁ డాతఁడు హిమ గిరీంద్రుని విధాన !

బద్దకస్తుల కొక్క బడి పెట్టినాము, ప్రా
రంభోత్సవము చేయ రమ్మటంచు,
అఖిల ప్రపంచ మహాక్రిమి సభకు—అ
ధ్యక్షత పూనక తప్పదనుచు,
చోప్పాపురాన పశు ప్రదర్శనములో
పాల్గొన దయచేయ వలయునంచు,
ఘాటైన గాంధీ పొగాకు కేంద్రవు దర్శ
నమ్మునకై వచ్చి పొమ్మటంచు,

లక్ష ప్రోగ్రాము లోక ముహూర్తమ్మునందె
పెట్టుకొని మంత్రివర్యుని పిల్పుచున్న
జాబులకు నెల్ల "రిగ్రెట్" జవాబు లిచ్చి,
పథకములు వేయు నభివృద్ధిపనుల కతఁడు!

నోట్ల కట్టలు కొన్న వోట్లతో రాలేదు,
పేదల మనసులో పేరు కలదు;
సభ్యుల దయవల్ల సచివుఁడు కాలేదు,
సూరి జనమ్ములో చోటు కలదు,
టీ. ఏ. కొఱకు పర్యటించెడు పనిలేదు,
కూటికై డెకరాల కొంగ్ర గలదు;
తనవాఁడు, కానివాఁడను భేదమే లేదు,
ఉపకార మొనరించు నూహకలదు;
స్వార్జితము మీఁద బ్రతుకుచు, శక్తికొలఁది
ప్రజల కుపకరించుచు, మంత్రిపదవి కొండో—
గోపురమొ గాఁ దలంపక, కువలయంపు
వొంపులను దిద్దనెంచు భావుకుఁ డతండు.

లంచమ్ము ముట్టక, లావు పాటించక
ఊరుపాలించు నుద్యోగి మీఁద
దొంగలెక్కలు లేక, దోపిడీ చేయక
ధర్మమ్ము నడుపు వర్తకుని మీఁద;

అవినీతి నోర్వక, ఆధిక్య మెంచక
        మంచిగా బ్రతుకు సంసారి మీఁద,
లోటు మన్నించక, పోటీకి లొంగక
        పనిచేయు సంఘ సేవకుని మీఁద,
లేని పోని నేరములు కల్పించి మించి
స్వార్థపరులు పెట్టెడు పిటీషనుల నెల్ల,
సత్యమును గూర్చి మంత్రితో సంప్రతించి,
కట్టలుగఁ గట్టుచున్నాఁడు కార్యదర్శి.

మా పేట పరశురామప్రీతి యైనది,
        ఆర్తిఁ బాపు మటన్న వార్తలోన ;
మా దాళవా చేలు మాడిపోయినవి, కా
        ల్వను విప్పఁ డా యన్న వినతిలోన ;
మా మిల్లు మూసి పొమ్మన్నాఁడు ఖామందు,
        బ్రతికింపు మన్న ప్రార్థనములోన ;
మా వాఁడి కన్నింట మంచి మార్కులు వచ్చె,
        సీటేల లేదన్న మాటలోన ;
కనులలో నగ్ని, నీరును గ్రమ్మ గొనఁగ,
చూపులో తేమ, మంటయు రూపుదాల్ప,
తక్షణపుఁ జర్యకోస ముత్తర్వు లిచ్చు
కార్యదర్శిని మంత్రి కంగారుపెట్టె.

సరిహద్దు రక్షణాంశములపై మంత్రి వ
ర్గము చేసినట్టి నిర్ణయముఁ గూర్చి,
ప్రక్క దేశపు స్థావరములపై నెగిరి, వై
నము లేని పరవిమానమునుఁ గూర్చి,
క్రొత్తగాఁ గట్టిన కోదండ ఫేక్టరీ
నిప్పు పెట్టెలలోని నిజముఁ గూర్చి,
ప్రేలఁబోవు ప్రపంచ పృథుల యుద్ధము నాపఁ
గైకొన నున్న వైఖరినిఁ గూర్చి,
ఊఁకవలె రూకలను బొక్కుచున్న పాల
నా వ్యవస్థనుఁ గూర్చి ప్రశ్న పయి ప్రశ్న
లడుగు, చతి నేర్పుగా రహస్యములు లాగు
పత్రికల వారి కాతఁడు పట్టుపడఁడు,

దీక్షాపరుఁడౌ సచివుఁడు
దక్షతగల కార్యదర్శి దగ్గర నుండన్
లక్ష సమస్యలు తీర్చును,
నిక్షేపము చేయఁగల్గు నిఖల జగమ్మున్ !

మంత్రి యీరీతి కాలము మఱచిపోయి
బ్రతుకునే ప్రజా సేవ కంకిత మొనర్ప,
కడమ యుద్యోగు లందున్న పదుచువారు
మనసులను నిల్పకోలేక సణుఁగు కొంద్రు !

చంటి బిడ్డకు చాల జ్వరముగా నున్నది,
కట్టరేమిటికి దుకాణ మనుచు,
సినిమాకు పోవుదమని చెప్పి వస్తిని
ఈ యాట కంతు కాన్పించ దనుచు,
పైళ్లకే జీవితం బమ్ముకొన్నా, మింక
చచ్చినవాళ్లతో సాటి యనుచు,
వృద్ధులక్రింద నుద్యోగంపుఁ గర్మను
వ్రాసితి వేల దేవా, యటంచు;
బిడ్డ మేల్కొను ముందె ఆఫీసు కేడ్చి,
నిదురపోయిన తర్వాత నింటికేద్తు,
మింక నెందుల కీశ్రమ యెల్ల నంచు
వయసులోనున్న పనివారు వగతు రమ్మ!

పగలు పదిమొద లైదింటి వఱకు మాత్ర
మే నుమీ పనికాల మాఫీసు, కైన
రూలు దారి రూలుది, తనత్రోవ తనది;
నరుని బంధించు సూత్రమ్ము ధరణిలేదు.

వయసు పెరిగిన కొలఁది యౌవనము మఱచి,
ముదిమిఁగొని, మానవుఁడు శూన్యమును వరించు;
అను నిమేషము చేరు పూడును వెడల్చి
నింపు కోఁటెద క్రొత్త జీవంపు ధార!

ఆ సమయమ్ము నందు పద
　　హారు వసంతము లొక్క కుంచెతో
వ్రాసిన చిత్ర మట్టు లొక
　　రామ చటుక్కన వచ్చి, మల్లికా
హాస సువాసనాళి సచి
　　వాలయమున్ దనియించు, చెల్లరున్
భాసురచిత్తురై నిలువ,
　　బల్లను తట్టిన దాజ్ఞచేయుచున్.

" పగటి గుమ్మాన సూర్యుండు పని ముగించి
చాలసేపయ్యె, లేదేమి వేళపాళ ?
మఱచిరో ? " యంచు ప్రశ్నించి మంత్రి, నామె
చిన్ని నవ్వున ప్రక్కనాసీన యయ్యె.

" రవి విషయ మేల ? బాధ్యతా రహితుఁ డతఁడు,
త్రొక్కఁబడి తీర్చుకొని తోఁక ముడుచుకొనును,
ప్రజల సుఖముకు ధర్మకర్తలము మేము,
మాకు విశ్రాంతి లే"దంచు మంత్రి పలుకు.

" ఆత్మలు గలట్టి ప్రజల సౌఖ్యమ్ము లెల్ల
ప్రాణములు లేని ఫైళ్ళలో పట్టుపడెనె ?
లెండు లెం"డంచు నాతని లేపె నామె,
కార్యదర్శియుఁ బని నెల్లఁ గట్టివైచె.

రాత్రి గర్భమ్మునుంచి చూఱఁగొని యెంతొ
పెన్నిధానమ్ము పవటికి పెట్టు నరుఁడు!
ప్రకృతిలో రేబవళ్ళ కేర్పడిన సమత
వ్యర్థమైపోయె నతని జీవనములోన!

బడుగు బిక్కులకై కట్టఁబడిన వసతి
గృహమునకు నామె కార్యదర్శిని, సమాజ
సేవ గౌరవ వృత్తిగా స్వీకరించి
సాయపడుచుండు జనులకు శక్తికొలఁది.

బిచ్చగాండ్రకు వృత్తి కల్పించు సంఘ
మున కమాత్యుఁ డధ్యక్షుఁడు, మొదటి సాలు
సరి-సమావేశ మా రాత్రి జరుగవలయు,
వచ్చి కూర్చున్నదఁట కార్య వర్గమెల్ల.

ఆలస్యమైన యందుకు
చాల విచారించుచుంటి, క్షమియింత్రు కదా
నాలోప మంచు నాయమ
కేలూఁతగ నడిచి యతఁడు క్రిందికి పోయెన్.

వాన వెలిసి నట్లు, వరద తీసిన యట్లు,
సచివ మందిరమ్ము చప్పఁబడియె,
వెనుక నేను, నొక్క పనికాని బంట్రోతు
మిగిలి పోతి మేదొ దిగులు తోడ.

చూపులను గ్రుచ్చి, నాలోని సొబగు నెల్ల
లాగికొనిపోయినది యా గులాబి మొగ్గ,
పని ముగించుక పోవు జవాను నంత
తలఁపు మధ్యనె నన్నాఁపి తలుపు మూసె.

నినుఁ గనుఁగొన్న కాంతి గల
నేత్రమె నీ సదనమ్ము, నీవ జీ
వన రసధార, వే రసపి
పాసువు నిన్ దనివాఱఁ గ్రోలు నా
తని కరమందు స్వర్గము స
దా జగమంతయుఁ, నిన్నుఁ గొల్చి, నీ
ప్రణయము గెల్చు మానవుఁడె
బ్రహ్మ వినూతన విశ్వ సృష్టికిన్.

—

దీపసభ

సెజ్జదివ్వె

రాత్రి యొడిలోని నవరత్నరాశి యామె,
ఆమె హృదిలోని యాశాసుధాంశు వేను,
మంచమున నామె, యెదుటి సెమ్మెపయి నేను,
ఈడుజోడుగఁ గూర్చుంటి మెదురు బొదురు.

ఆ కోమలి కోమల తను
రాకారుచి రాంగ రాగ రమణీయతలం
దాకృతిఁ గొని, చనఁగా నా
యేకాకృతి, వెల్గినా ననేకాకృతులన్ !

విశ్వరూపము సాధించి పెట్టి నాకు,
తనువు తనువెల్ల నను దాల్చి తరళి తాక్షి,
దీపశమ్యకుఁ బోలె మూర్తీభవించి
నిర్మలాంతరంగము తోడ నినుభజించు.

ఎచ్చటనో, యెవ్వరినో తన హృదయమునకు
చేదుకొనుచున్న భావ వీచికల కాంతి
తళ్కుతళ్కున చెక్కుటద్దముల మీఁద
నవనవారుణ రుచులతో నాట్యమాడు !

మానప్రాయపు లే గులాబి మొదలో
మర్మాతి మర్మమ్ముగా
తేనెల్ చిప్పిలువేళ, కా సుధను ప్రీ
తిన్ గ్రోలు సారంగ రా
జే నీరేజపు షైదునం దలయునో,
ఏ యుత్పలోత్ఫుల్ల రం
గానన్ నాట్యము చేయునో, ఎవ రెఱుం
గన్ నేత్ర దుర్వీక్షలిన్ ?

వాస్తవమ్మును మించిన వాంఛ యామె
చంద్ర వదనమ్ములోన లాంఛనము కాఁగ,
కలువపువ్వని లేని మబ్బులను మునిఁగి
రేయి వేగించలే కొక్కరీతి నడలు.

సఖుఁడా ! మేఘుని కేమి మంతనము లా
షాఢమ్ముతో ? చూత బా
లకు వాసంత సమాగ మోత్సవము నే
లా ? రమ్య సౌందర్య యా
త్రకు వర్షమ్మున కొక్కమాఱయిన ము
స్తాబౌను సత్త్వాత్మ, పూ
ర్ణకళామూర్తివి, గ్రోలవేల బ్రతుకం
తా రాత్రిగాఁ జేసినన్ ?

మధుర మధుమాస సహవాస మాసపడిన
కోయిల నెడారిలో ఖైదుచేయ నేల ?
దాసిఁ జేయఁగనేల భాద్రపదమునకు
మానస తరంగముల వెంట మసలు హంసి ?

పసిఁడి గొలుసుల నిర్మింపఁబడిన వైన
సంకెలలు సంకెలలె, కరచరణములను
కట్టి పడవైచు నది కల్పక ప్రసూన
తల్పకమ్మైన జాతవేదః పుటమ్మె !

ఆరయ మేటి పూల కొఱ
    కై ములు కంచెల నైన దాఁటిపో
గోరును, తేనెనే పడయఁ
    గోరును, కానొక నాఁటికేని బం
గారు దుకాణముల్ వెదకు
    నా మధుపమ్ము ? సువర్ణ సౌధ సం
భారము లేల జాతి కుసు
    మమ్ముగ ప్రేమకుఁ జేరు జీవికిన్ !

జీవికి జీవికిన్ బ్రణయ
    చేతన కల్పన చేసి, రెంటికిన్
త్రోవలు వేరుచేసి, కవ
    దూరము చేసి, పరస్పరాను చిం

తావిల వహ్నిలో సమిధ
లై యవి కుమ్మ్రులుచుండ, చూచి మో
దావహ మొందు శక్తికల
దా యొకఁ టున్న, నదేమి సార్ద్రమో ?

ప్రేమము దివ్య, మయ్యది ల
భించిన జీవులు ధన్యు, లైననున్
ప్రేమ పథాన స్వేచ్ఛగ చ
రింపఁగ నీయ దిదేటి భాగ్యమో !
ప్రేమము లేని జీవితము
బీడు కదా ! నిరుపేద కొంపలో
శ్రామిక యేలి గడ్డి పువు
చాడ్పున ప్రేమకు దోయిలించెదున్ !

కోడి కూఁతకు మేలుకొని, దైవముఁ దలఁచి,
కొబ్బరాకుల చాఁప గోడఁ జేర్చి,
తడిక తల్పును దీసి దరహాస మొనరించు
వేగుఁ జుక్కకుఁ గేలుసాఁగి మ్రొక్కి,
గుమ్మాన మామిడి గున్నపైని విభాత
గీతముల్ పాడు కోకిలను మెచ్చి,
వాకిటిలో తనరాకకై నిలుచున్న
చెలువంపు మల్లెను సిగను ముడిచి,

పైరుచే లంపుకొన్న యాహ్వాన మరసి,
మందమారుతముల తోడ మైత్రి నెఱపి
పొలముగట్టున పైనమై పోవునట్టి
శ్రమకుమారిక నాకన్న చాల మేలు !

తడికలే గోడలై యుండు గుడిసెలందు
దర్శనమ్మిచ్చుఁ దొలుత నే తా నుషస్సు,
రాతికోటల యంతఃపురాల కేసి
సూర్యుఁడే వచ్చినను తొంగిచూడరాదు !

కనకపు బందీ గృహమున
ధనలక్ష్మిని నేఁ గృశింతు, తఱినీడల, క్రొ
న్ననఁ దీవల, పొలముల, ఫల
వనముల విహరించుఁ గూలివనిత యథేచ్ఛన్ !

ప్రకృతి సిద్ధములైన ధర్మములతోడ
సంఘ ధర్మాల కేనాఁడు సంధిలేదు,
ఏటి గట్టెంత పాటిదై మేటిదైన
గంగ కయ్యది శత్రు పక్షమ్ము కాదె ?

ఆకు బనిపి క్రింద నణఁగిపోయిన గడ్డి
పరక నీరసించి పాలిపోవు,
పారతంత్ర్య మందుఁ బడియున్న జీవికి
ప్రగతి లేదు, కడకు బ్రతుకె లేదు.

ఆలోన నామె మదిలో
నాలోచన మేదొ తోఁచి, యా కడఁగల లీ
లా లేఖని గైకొని, నా
ప్రోలన్ విరచించె నొక్క మోహన గీతిన్.

" వసంత మోహన వల్లిక నేఁడే
వాకిట విరిసిన దోయీ!
 పూచిన పువ్వులు వాడక ముందే
 పుప్పొడి గ్రోలఁగ దోయీ!
సుకుమారం బీ సుందర యౌవన
సుమ గుళుచ్ఛమని వినవో?
 చూపులోనె మాయ మౌను, నీవ టు
 చూచుచుఁ గూర్చుండినచో!
మడిసిన పుష్పము మనుపం గలవా?
గడిచిన ఘడియను తేఁగలవా?
 రమ్మా, రమ్మా తమి తీరక ముందే
 ప్రణయ ముహూర్తము కల దిందే!"

పల్లవమ్ముఁ బోలు పచ్చని కాగిత
మందు ప్రణయగీతి నంతవఱకు
వ్రాసి చదువుకొని, విలాస వైఖరి నామె
నవ్వుకొనుచు, దాని నన్నుఁ జేర్చె!

తత్క్షణమే ప్రమోదమున
తత్ప్రియ లేఖను ముట్టినేను, ప్ర
త్యక్షరమున్ గ్రహించి ఫల
హారము చేయుచు, తీర్చుకొంటి తీ
వ్రక్షుధ, ప్రేయసీ హృదయ
పాత్రను పక్వమునంది, లేఖినీ
వక్షము చేపినట్టి మధు
వాను నదృష్టము కల్గి వెల్గితిన్ !

ఆహుతిఁ గొంటి దీపారాధనపు వేళ
పరవశవైయున్న భక్తురాలి,
చవిచూచితిని సుఖ స్వప్నలోకములలో
శాంతిమై క్రీడించు చంటిబిడ్డ,
బలిఁగొంటి శ్రీరామ భజన సందర్భాన
సంపన్నమౌ గృహస్వామి గుండె,
భక్షించినాను దీపావళి నెపమున
లేహ్యమ్ముగా మిత్రు లేఁత బ్రతుకు,
రుచుల భేదమ్ములెల్ల నెఱుంగఁ గోరి
తినఁగరాని పదార్థముల్ తింటి నెన్నొ,
ప్రణయమోహన లేఖాక్షరముల లోని
కమ్మఁదన మెందు రుచిఁ గొన్న కరణిలేదు.

ప్రేమ రసపాక మటు గ్రోలి త్రేన్చి, నేను
సుదతి చూపున తృప్తితోఁ జూపు నిల్పి,
దానితోపాటు విశ్వహృదంతరాళ
విపుల వీధుల నెవరినో వెదుకఁ బోతి !

ఆమె వేదననుండి యమృతభావన మొంది
వెలసి విరిసిన గీతి వినువీధి కెగసినది,
దిశలెల్ల మెట్టినది, నిశనెల్లఁ జుట్టినది,
శ్రుతిఁగలిపి, గతి నిలిపి, ప్రతిగుండెఁ దట్టినది.

సహకార సుందర శయన మందిరములో
నెనరులో పలవరించినది పికము,
వాసంత వల్లికా వరద గర్భమ్ములో
పొనరులో పులకరించినది మొగ్గ,
మలయానిలాలోల జలదాలయమ్ములో
నెమ్మిలో జలదరించినది బొమ్మ,
సమధికోద్య ద్రజోజవనికాంతరములో
చెలిమిలో తొలకరించినది తార,
పట్టణమ్ముల, పల్లెల, పర్వతముల
మావితోఁటల, నాకాశమంటపముల
అలలుగా విశ్వహృదయ తంత్రులను దాఁకి
పొలఁతి గాఢేచ్ఛ పైనమై పోవునపుడు !

నీవా, నీవా యనుచున్
ఆ విధి విరహార్తశుగీత మరుగుచు, నొకచో
పూవుం దీవలలో ని
ద్రావశుఁడౌ నొక్క యువకు దాఁపున నాఁగెన్!

అది విచిత్రస్వప్న, మమృతాంశు బింబాన
అంచు వెంబడి పాడుకొంచుఁ బోవు నతండు,
రాయి ప్రేటున నొక్క రమణీయ తారకా
నౌకపై నిటు వచ్చు నగుమోముతో నామె!

అమృత నవనీత మంత్రాసవా చరణుఁడై
అవకాశమున నాతఁ డవలీలఁ బరువెత్తు!
వెన్నెల కిరణాల వెండి తీవలు పట్టి
చుక్కాని వదలి యాచుక్క యిటు దిగఁజారు.

అంచు జారిన, క్రింద నంతులేని సమాధి
తెగునేని కిరణమ్ము, మిగిలేది శూన్యమే,
కేలు సాఁచె నతండు, కాలు తీసిన దామె,
అతఁడు నిగిడెను పైకి, ఆమె క్రిందికి దూఁకె?

జిల్లున పూల వాసనలు
చిమ్మినమాడ్కి, రసాల శాఖపై
మెల్లన కోకిలమ్ము గళ
మెత్తిన రీతిగ, తత్క్షణమ్మునన్

హృల్లత నిల్చి నాట్యమొన
　　రించుచు నాతని మేలుకొల్ప, నా
పల్లవ పాణి ప్రేమ వర
　　వల్లకి మీటిన రాగ వీచికల్.

అతఁడొక పేద బాలుఁడు,
ప్రాతః కాలముగ తోఁటపని చేసి, శ్రమో
పేతుండై, స్వప్న జగ
న్మాతను సేవించువాఁడు, తాపసుఁడు సదా!

" మానస సరోవరమ్ములో, మధ్యలోన
ఫుల్లమైన దీ గంభీర పుష్ప మనుచు
ప్రియుఁడ! వెనుదీతు వేమొ, నీ ప్రేమ కొఱకె
ఇంత లోఁతున నిల్చి తపించు నీమొ"

మానవ కల్పితంపుఁ గుసు
　　మమమ్ములఁ దేనెలు లేవు, తావులున్
గానము, వర్గభేదములు
　　నంతియు, కావున లేచిరమ్ము; ఈ
పైనవు రంగులన్ దుడిచి
　　వైచి నిజాశయ మేలు కొమ్మికన్
పూనిక, నంచు నేవొ పిలు
　　పుల్ వినిపించు నభః పథాలలో

మేలుకొని యతఁడు, చేతుల
బాలామణి లేమి కేమొ భయపడి, చుట్టున్
గాలించెను, తనుఁ దాఁ బరి
శీలించుక నుస్సురంచు చింత మునింగెన్.

కలను, కలఁగన్న కాంతను దలఁచు కొనుచు,
మంచె దిగి, మల్లెపొద నొత్తిగించె నతఁడు,
తన హృదిద్వార మెవ్వరో తట్టినట్లు
దిగ్గునన్ లేచి కిటికీని తెఱచె నామె !

తెఱచిన తత్క్షణ "మవురా
దొరికితి విన్నాళ్ళ" కంచు దూఁకెను నాపై
విరిముద్దుల యెంగిలి మొగ
మెఱుఁగుదు నిన్ననుచు నే నదృశ్యం బైతిన్.

దీపసభ

మిణుఁగురు

మిణుఁకుచు, నర్ధరాత్రి పొలి
మేరలు దాఁటి గమించు నొక్క పాం
థునికి రవంత తోడ్పడుచు,
తోన వనాంతరమందు నో ప్రభం
జను నపహాస్య కేళికి వ
శం బదన్నై, నవచూత మాధవీ
ప్రణయ కళా కలాప రుచి
రాంగణ మందు నిమేష మాఁగితిన్.

ఈఁత గెలకును, మామిడి యిగురుఁ గొమ్మ
కొకట దారము పోసి, వాగురలు పన్ని,
మాటియుండిన సాలీని మాయ చేసి.
బైటపడి, పరువెత్తితి ప్రాణభీతి,

పొట్టతోనున్న దాళవా పొలము లందు
నేను పర్యటించితిని నిర్నిద్రగతిని,
కాఁపు నోటను గల చుట్టగాఁ దలంచి
కలుఁగులను దూఁకినవి మూషికములు బెదరి !

నవ్వుకొను చేను, నటనుండి రివ్వు మనుచు
తాళ్ళకట్టవలంబడి తరలి పోవ,
ఏడ్చు బిడ్డని తోడ తా నేడ్వలేక
భూతమని నన్ను జూపించె మాత యొకతె !

అంతట భూమి వ్యర్థమని,
ఆకస మందు ప్రయాణమై, మహా
ధ్వాంతము చీల్చి లోకపు హృ
దంతరమున్ బరికించు నిద్ధ శు
ద్ధాంతపుఁ దారయంచు, జగ
దంతములన్ బడు నుల్కయంచు, వి
భ్రాంతిని శాస్త్రవేత్తలు వి
వాదము లాడఁగ నే జరించితిన్ !

అట్లు త్రిమ్మరు నన్ను విహంగ మేదొ
పట్టుకొనిపోయి తన గూటఁ బెట్టుకొనియె,
కులికి, కిలకిలమని, పక్షికూన లంత
వెచ్చవెచ్చగ నా చుట్టు వచ్చిచేరె !

ఆమోదమ్మున, తల్లి తెచ్చిన ఫలా
హారమ్ములన్ బాల చం
చూ మంజిష్ఠరుచుల్ ప్రఫుల్లములుగా
క్షుద్వహ్నిఁ జల్లార్చి, యా

రామోర్వీజ శిరోగ్ర పుష్పముల శ్రీ
      రంబింత సేవించి, నన్
ప్రేమన్ జూచుచు నిద్రపోయె జనయి
      త్రిన్ జేరి తచ్ఛాఖముల్ !

కొంత తడవట్టులా పక్షిగూఁటి దీప
మై వెలుంగుట సంతోషమయ్యె నాకు,
జీవరాశికి చేసిన సేవ తృణమె
యైన, నది కోటిసేయు, దివ్యత ఘటించు.

అచట నా పీఠమది పండుటాకు కాన,
బాల పల్లవములతోడ మేల మాడ
వచ్చు పవనాంకురములతో పంతగించి
రాపిడికి తట్టుకోలేక రాలిపోయె !

అది యొక లతా కుటీరము,
సదమలమై, శాంతమై, ప్రసన్నంబై యు
న్నది కణ్వుని యాశ్రమ మటు,
హృదయమ్మున కందఁ గలుగ వే భారమ్ముల్ !

ఆనందమ్మున నంత, స్వప్నము నిజ
      మ్మైనట్లు విభ్రాంతితో,
ఈనల్ తీయని కొబ్బరాకు చదరే
      ఏ యిందు బింబాంతరో

ద్యానోత్సంగమొ గాఁ దలంచు తరుణున్,
ఆశా పరిష్వంగ హే
లా నిర్వాహ వరీయుఁ గాంచితిని, బా
లప్రాయు నవ్యాకిటన్!

కన్ను తెరువకయే గాలిఁ గౌఁగలించి,
అతఁడు పొందిన సుఖమున కంతులేదు!
పైకి కాన్పించునది వట్టి బయలెగాని
దాని యొడిలోన గలదు సౌందర్యమెల్ల!

"పోదా"మని లేచి, యతం
"డేదీ?" యని చూచి, తీవటిండ్లను "మీతో
లేదా?" యని ప్రశ్నించుచు
ఆ దరి కీదరికిఁ బోవు నప్రతిభుండై.

మబ్బువిడిన యెండ మాడ్కి నాతని మాన
సమ్ము క్షణములోన సహజ మాయె,
సత్యమరసి యతఁడు, స్వప్నమ్ము దలఁచుచు
నీరసముగ మంచెఁ గూరుచుండె!

రాత్రి సృష్టింపఁ బడియె విశ్రాంతి కొఱకు,
పవలు కోల్పోయినట్టి సత్తువుల నెల్ల
గుప్తముగ వాప సిచ్చెడి సుప్తిలోన
కలల యల లేవో పైకొని కలఁచు నరుని!

నిఖిలలోకము హాయిగా నిదురపోవ,
ఏమిటో భావకల్లోల మెడఁద లోన !
తోడి దొంగకుఁ బోలె మధూదయమ్ము
పరిమళమ్ములు వీచి తుపాను రేఁపు !

ఆతని తోడ నేను విర
హ వ్యథఁ గుందుదు నన్నయల్లిదో
యాతన నన్నుఁ జుట్టుకొని
యార్చిన, నూర్చుచు నే మహోగ్రమో
చేతముఁ గ్రుచ్చి లాగినటు
చివ్వన నాతఁడు లేవ లేచి, సం
కేతము నేదొ యెంచి యెట
కేఁగిన నేఁగుచు తోడు పోయితిన్.

ఒకదాని వెన్నున కొక టానుకొని, నిద్ర
లలిఁ దోఁగు మేఁక పిల్లలను గడిచి,
నెమరునేయుచు శయనించి, రేపటి తలం
పులె లేని బండి గిత్తలను గడిచి,
కాపలాలో కుప్పకడ నేవొ దొంగల
కలఁగాంచు పాలికాఁపులను గడిచి,
కొబ్బరాకుల తుంటఁగొని, మావి తోఁపుల
నడయాడు కుఱ్ఱ కుంకలను గడిచి,

ఏ నవోజ్జ్వలాదర్శ మో యిరుల తెరలు
తొలఁగఁ ద్రోయుచు మార్గమ్ము తెలుపుచుండ
కుక్క, పాము, దెయ్యము నేమి లెక్కగొనక
పాంథుఁ డాతఁడు సాఁగించె ప్రణయ యాత్ర!

కాని ప్రేమము లక్ష్యమ్ముగ,
చను విమల మనస్కునకు, విశాలాత్మున, కెం
దును నడ్డుగలుగ, దోటమి
యును ముట్టదు పథ మపార, మున్నత మగుటన్.

వెలుఁగునే నమ్మి సూటిగ వెడలు వాఁడు
గడపలో నెప్పటికి నైన నడుగు మోపు,
ఎవ్వఁ డాదర్శహీనుఁడై యిలఁ జరించు
చుండు, నాతఁడు తిరిగిన చోటె తిరుగు.

ఏ ప్రఫుల్ల హృదయమో ప్రేమగాథ వా
సనలు వీచుచున్న జాడ నతఁడు
వల్లకాడు లడ్డఁ బడిపోవు, డొంకలు
దూరిపోవు, నదులు దూఁకిపోవు!

అపుడే తూరుపు కొండ గుమ్మమున నే
ణాంకుండు ప్రత్యక్షమై,
విపులా సుందరి శూన్య నేత్రములలో
వెల్గించె దీపమ్ము, త

త్స్పరీరంభ పునః పునః ప్రసరిత
జ్యోత్స్నాతరంగాలలో
క్షప క్రీడించును స్నానబుద్బుదము లా
శల్ నిండి మిన్నంటఁగా !

తుమ్మెద యొకండు భ్రాంత పద్మమ్ము నుండి
తప్పుకొనిపోయి తనకాంత మెప్పు నందె,
చిన్నది యొక ర్తు గట్టుపై చెట్టు నీడ
ఎదుర చూచుచు నిల్చున్న దెవరి కొఱకొ !

" అరవిందమ్ములు చూచునన్ భయము లే,
దాశావకాశమ్ము ని
ద్దురలో నున్నది, ప్రేమచంద్రుకర సిం
ధూరానురాగానుమం
గ రుచిన్ గ్రోలి ప్రఫుల్లమై వెలయు మిం
కన్, చైత్ర కాలమ్ము నీ
కొఱకిం దాఁగిన, దీ క్షణమ్ము వృథగా
కుండన్ బ్రవర్తిల్లుమా !

" కలువ లలరవు వెన్నెల కలుగకున్న,
హృదయములు వికసింపవు ప్రేమలేక,
వలపు తలఁపుల జాబిల్లి వచ్చినపుడె
చీకటులఁ బాపుకొనుమమ్మ జీవితమున !

"హృదయ పరీమళ్యములన్
హృదయేశుని నింపి, వివిధరీతుల ప్రణయా
స్పదు నొనరుతు కొమ్ము, రసా
స్వదనోన్ముఖుఁ జేసికొమ్ము వాసంతికవై!"

తాను నిలుచున్న విపుల చూత ప్రసూత
మెల్లగా నిట్లు చెవి నూఁది మేలు కొలుప,
తీవ్ర విరహాగ్నిలోఁ గ్రాఁగు తీవఁబోణి
ఉజ్జ్వలిత వేగ వాంఛల నూఁగిపోయె!

రత్నదీపికా సందీప్త రాగ రక్త
కుంద మందార తల్పాన గొంత సేపు,
గృహవనోదార గోదావరీ మనోజ్ఞ
కుముద కాసార తీరాన గొంత సేపు.

నికట మల్లీ నికుంజ రంజిత సుధాక
రోపలార్ద్ర వేదికఁ గొంత సేపు, ప్రియ శ
కుంత శాంత నీడము చెంతఁ గొంత సేపు,
గున్న మామిడి కొమ్మలోఁ గొంతసేపు.

కూర్చుండుచు, లేచుచు, ని
ట్టూర్చుచు, హిమశీధు బిందుయుత పత్రములన్
చేర్చుచు మొగ, మా మగువ వె
లార్చెన్ మన్మథుని వెదకు రతి సోయగముల్.

రాత్రికి చంద్రోదయమై,
ధాత్రికి మధుమాసమై, వ్యథాహృదికి సుధా
పాత్రమై, యానచ్చెలి
నేత్రాలకు యువకుఁడానె నిశ్శ్రేయసమై!

కాసార మబ్జాస వాసారముల తోడ
మంగళస్నాన ధర్మమ్ము నెఱప,
పరిఫుల్లవివిధ పుష్పముల పుప్పొడి చేరి
అవలేప లాంఛనా లాచరింప,
జిలుఁగు వెన్నెల పట్టువలిపమ్ములను బెట్టి
చందమామ శుభమ్ము సంతరింప,
కాంచన తిలకమ్ము, కజ్జలమ్ముగ—వెల్గు
చీకట్లు భక్తితో సేవచేయ,
మల్లెమొగడలతో తలంబ్రాలు పోసి
తల్లి వనలక్ష్మి పరిణయోత్సవము చేసె,
ప్రకృతి రెండర్థములు పరస్పరము చేరి
పూర్ణతను గోరుకొని కేలుమోడ్చి నిలువ!

ధనిక కార్మిక భేద మింతైన లేదు,
అగ్ర జాంత్యజ చింత సుంతైన లేదు,
లోక మని, సంఘ మని జ్ఞప్తిలోనె లేదు,
పరమ పావనమా వారి ప్రణయ మందు,

మొగ్గ యేర్పడియెను మోహన మల్లికా
వల్లికా రమ్య భావమ్ము నందు,
పిందె రూపొందెను పేశల లీలా ర
సాలబాలా గర్భ గోళమందు,
మధువు చెమర్చెను మంజుల మందార
కన్యకా నవ్యోష్ఠ కలశ మందు,
సుంకు రేకెత్తెను సుందర భూసతీ
సంతోష శీతల స్వాంత మందు,
·పుష్పమై, ఫలమై, మధుపూరితమయి,
గృహ నవోద్యాన లక్ష్మియై రేపు వెలయు
ప్రకృతి నటఁజూచితిని స్వయంప్రభవ మగుట
ముగ్ధదంపతు లిడుకొన్న ముద్దులోన.

ప్రకృతి తను నాళనాళాన పరమపురుష
తేజ మొకరీతిఁ బ్రవహించు తెలివి లేక,
నిత్యకామ ప్రదాయాప నిన్నుఁజూచి
ధన్యనైతిని వారి ప్రత్యంగ కముల.

మల్లె నీడలలోన మాయమై యతఁడేఁగ
రెమ్మకో పుష్పమై కొమ్మ వెదకు,
కలువ కొలంకు లోఁతులలో నతఁడు దాఁగ,
వెన్నెలయై యామె వెదకి పట్టు,

పూలపందిట తీగ డోలగా నతఁ డూఁగ
　　పైకొని పంతాన పట్టి తెచ్చు,
ఇసుకతిన్నియ నవ్వు ముసుఁగులో నతఁ డాఁగ
　　తెమలని తగ వేదొ తెచ్చిపెట్టు,
నవ నవోన్మేషము లయి మానసము లొకటి
నొకటి పెనవేసికొని తుది నొకటి కాఁగ,
రస జగత్తున కేకైకరాజ్ఞి పదవి
కడఁగి ధ్రువ మయ్యె నపుడు శృంగారమునకు.

వారి ప్రేమానురాగ విహార శోభ
స్మృతికి తెచ్చెను నాకేదొ గత చరిత్ర,
మధుర నిర్వేద మర్మసమాధి మునిఁగి
నీ లసత్పాద పీఠాన దేలినాను.

దీపసభ

కలకలము

రయిలు మూఁడవ తరగతి రాత్రి కెల్ల
ప్రతినిధి నటంచు నొక్క దీపమ్ము లేచి
నాగరికయుగ మందు మానవ సమాజ
మెంత యున్నతిఁ గనెనో వర్ణింతు ననియె.

పెద్ద నగరాల వీధుల పేవుమెంట్ల
పైని జీవించుచున్న నిర్భాగ్యనరుల
హీన ఘట్టాలు వర్ణింపనిమ్ము నన్ను
దేవి ! యంచును నొక గ్రుడ్డి దీప మనియె.

చెన్నపురి నుండి ఢిల్లీకి చేరులోన
నేను చూచిన చిత్ర సంకీర్ణ జీవి
తములను సమీక్ష చేతును తల్లి ! యంచు
ఒక విమాన దీపమ్ము కూర్చుండ లేచె.

పైని చుక్కలు, క్రింద చేఁపలును మిళుకు
తళుకు మనుచుండ, తత్ప్రభుత్వముల మధ్య
మేటి సరిహద్దు వలె పోవు బోటు మీఁది
గాథ దెల్పెద నని లేచె కళిక యొకటి.

వెలుఁగు చీకట్లు కలఁబోసి, పిండి పిసికి,
విశ్వనాకలు నిర్మించి విడుతు వీవు,
దారి వాటికి చూపించు భార మొకఁ
పఱతు నని యె దీపస్తంభ కిరణ మొకటి.

బండి కావచ్చు, ఓడ కావచ్చు, నేన
ఆఁగి పొమ్మన్న టక్కున నాఁగిపోవు
నామహాత్మ్యమ్ము వర్ణింతునా, యటంచు
ఎఱ్ఱ దీపంబొకండు గొంతెత్తె నపుడు.

పువ్వులును, పండ్లు తెచ్చి నీ పూజనుంచి
గొల్లభామ యొకర్తు నిన్ గొల్చువేళ
ఆమె పసిబిడ్డ చేసెడి యల్లరులను
తెలుపుమనె, యంచు కర్పూర దీప మడిగె.

గుస గుస లాడ సాఁగినవి
కూర్చుని రెండు మనోజ్ఞ దీపికా
ప్రసవము లొక్క వేదికను,
వాని కథాంతర మంగళార్థముల్
విస విస ప్రేమ వాసనలు
వీచుచు నున్నవి, ప్రీతి నెట్టి ప్రే
యసి ప్రియు సద్మయుగ్మ విర
హాగ్నుల వెల్గి తరించినట్టివో !

పాఠ్యపుస్తకములు పార్వైచి, ప్రేమ గీ
తము వ్రాయఁగడఁగు విద్యార్థి తీరు,
పరుపులో దాఁచి, యెవ్వరుఁ జూడకుండ "ము
ద్దుల మర్మ" మరయు వృద్ధుని చరిత్ర,
కమ్మని కథ నొండు రొమ్ముపై బోర్లించు
కొని నిద్రఁగొను భావుకుని వయస్సు,
కావ్యకన్యక తోడఁ గలతెల్లఁ జెప్పుక
ఉపశాంతిఁ గను విప్రయోగి గాథ,
నేన వర్ణింతు, నేన వర్ణింతు నంచు
ఉల్లములు పొర్లి యుబలాట ముఱక లిడఁగ
లేత దీపాలు సోఫాల లేచి పరుట
కలకలమ్మున సభయెల్లఁ గలఁకఁ బాఱె!

ఇది చూచి దేవి వదనము
కదిలెను, తోఁదోన నెల్ల గడబిడ యడఁగెన్,
మెదిలెను పెదవులు వీణా
రదనమ్ములు దాఁటివచ్చు రాగధ్వనులన్.

"వర వాసంత సుమాసవ మ్మటుల, వి
శ్వశ్రేయమే సాహితీ
పరమార్థమ్ముగ, వాక్సతీ చరణ సే
వాధీనుఁడై యెవ్వఁడ

తురయోగమ్మున నుండు, నాతని గృహ
        స్థానంపు దీపం బెదో
విరతిన్ దెల్పి సమాప్తిఁ జేయుత సమా
        వేశ మ్మిఁకన్ నేఁటికిన్ ''

నెమ్మినై దేవిచేసిన నిర్ణయమ్ము
మధురమై యట్లు మలయజ మట్లు వీవ,
గప్పుమని, గుప్పుమని దీపికా శతమ్ము
విచలిత మ్మయి, ఊహాలు నెల్లి విరిసె!

ముందు వరుసల దీపాలు మొగమొగాలు
చూచుకొను, చిందు నందును జూడ సాఁగె,
వెనుక వేదికలం గొన్ని కునుకు చుండె,
మూలఁగల వేవొ సొదలు చెప్పుకొనఁ దొడఁగె.

సంప్రతింపఁగ సాఁగె స్వర్ణ కారుని కుంప
        టినిఁ జేరి యొక చోరు నింటిఁ బత్తి,
మనుజుల పెండ్లిండ్ల మాయతంతులఁ గూర్చి
        తిర్లిక కాఁబోలు తెలుపుచుండె,
కన్నుగొట్టినది రిక్షా లాంత రొక్కటి
        కల్లచిల్లర కొట్టు కాగడాకు,
ద్యూతగృహ స్నేహమో కాని, పది యివం
        జీ దీపములు చేయు నేదొ గొడవ,

మూలఁజేరిన రెండు కాబూలు వాని
కొట్టు దీపా లేదో లెక్కపెట్టుకొనును,
పూలఁదోఁటను బోలు దీపాలు తుదకు
స్వేచ్ఛఁ గైకొని యల్లరి చిల్లరయ్యె !

చూచుచున్నవి నిగిడి యుత్సుకత తోడ
పండితుల యిండ్ల మేటి దీపమ్ము లేమొ !
కవుల దీపాలు కాఁబోలు కమరుచున్న
వూపిరాడని, తోఁచని యూఁగులాట !

అతఁడు వ్రాసినది బాక్సాఫీను దృష్టితో
    ఔచిత్యమునకు లేదందు చోటు,
ఆ రచయిత కూర్చినవి పద్దియమ్ములే
    కాని, రసమ్ము చుక్కయిన లేదు,
ఆ కుఱ్ఱవానికి లోక మర్థము కాదు
    కానీకి కావ్యమ్ముగా రచించు,
ఆ యువకుఁడు రాజకీయ ప్రచార దం
    పువు వ్రాసి, దాని నభ్యుదయ మనును,
కళకు మానవ హృదయ వికాస మొకటి
పరమ ధర్మవు, ప్రతిపాద పద్మమందు
రసము చిప్పిలు కావ్యమ్ము రచనచేయు
కవిది గద నేఁడు దేవి యగ్రాసనమ్ము ?

తరుణ భావంపుఁగని నుండి త్రవ్వి తీసి
ముడి సరుకునే బజారుకు మోయునట్టి
అపరిణత మనస్కుల వ్యవహార మెల్ల
సరస వస్త్వాపణముల నిష్ఫలము కాదె ?

ప్రకృతి యొడినుండి సహజ సంపదను దీసి,
భావనాజ్వాల మీఁద పక్వమ్ముఁ జేసి
ప్రజల హృదయమ్ముఁ బెంచుచే ప్రతిభగాని
పచ్చిరొట్టను వడ్డింప ఫలిత మేమి !

ఈ విధమ్మున బల్కుచు, " నేన సుకవి
దీపసఖి " " నే మహాకవి దివ్వె " నంచు
లేవ యత్నించు చెలుల కై దీవ లంది
తివుచుఁ గ్రిందికి పండిత దీప వితతి !

క్షణములో నెల్ల గడబిడ సర్దుకొనియె,
ఆవరణ మెల్ల నిశ్శబ్ద మావహించె,
తేటగా నొక్క మామూలు దివ్వె లేచి
నిబ్బరమ్ముగ సభలోన నిల్చినంత !

దీపసభ

ప్రమిదె దీపము

శ్రీకారమ్మున, మోహనమ్ముగ నినున్
  చిత్రించి, నీచుట్టు బ
హ్వాకారమ్ముల రమ్యవృత్తముల శో
  భల్ దిద్దుచున్, తద్ర సో
త్సేకమ్మందున నిన్ను ముంచు కవి ఐం
  దే ముంచి లాలించు నీ
సాకూతస్మిత రోచిరేఖకు నమ
  స్కారమ్ముం గావించెదన్.

నీవే నేనని యెంచి, గోడ నడుమన్
  దీగూంట నన్నుంచి, యే
నీవున్ నేనును గాని తత్త్వమున గ్రీ
  నీడన్ గలమ్మంది, భా
వా వేశమ్మును గోరు భావుకుని హృ
  త్పద్మాంక పీఠమ్ము నం
దే వాగీశ్వరి వీణ నందుకొను న
  ద్దేవిన్—నినున్ గొల్చెదన్.

కోయిలవోలె పాడుటకు,
        గోముగ బర్హి విధాన నృత్యమున్
జేయుటకున్, తదాప్తసుఖ
        నిద్ర వసించిన వెన్క లేచి యా
త్రాయతశీల మాట కని
        వ్రాసి, రసన్ రసపూర్ణమానవా
ధ్యాయముఁ జేర్చినట్టి కవి
        తా పరశక్తికి కేలు మోడ్చెదన్.

మూఁగ తనమ్ము మాని, "పిక
        మున్ శుకమున్ బలె మానవుండ నై
యేగతిఁ బల్క నేర్తును మ
        హేశ్వరి!" యంచుఁ దపించు భావనా
వేగ మనస్కుఁడుండు నెడ,
        విశ్వ రహస్యము విప్పి, లోనికిన్
స్వాగత మిచ్చు రాగవతి,
        నాగమ రూపవతిన్ నుతించెదన్.

"రసరూపమ్ము నెఱుంగ, లోకగతి నా
        ర్ద్రమ్మైన చిత్ క్షేత్ర మం
దు సదా పుట్టెడు భావనాంకురములన్
        బోషింతు, తద్వాటి ర

క్కాస కంపల్ తొలంగించి, పువ్వుల నొసం
గే బాధ్యతల్ నీవె" యం
చు సమర్పించు ప్రబంధకర్తకునికిన్
దోడ్పోవు నిన్నెంచెదన్.

"ఇవిగో రమ్ము, రస స్రవంతు లివి నీ
హృన్నీరధిన్ నింపుకో;
మ్మవిగో లెమ్ము, సుధా కళా కలశ కా
వ్య శ్రీలు; వేవచ్చి యీ
కవితారాజ్యము నేలుకో" మ్మనెడు నీ
కమ్మంపు టాహ్వాన మే
యువకున్ బోధిలజేసె నాఁడు నిను డా
యున్ నేఁ డతం డర్థియై!

తడబడినాఁడు నాఁడె తన
దారులు స్పష్టముగాక, గూడెపుం
గుడిసెలలోని యెల్లరును
గుర్తిడు చుండుట చూచి, లేచి, యే
సడియును లేని రేయిఁ గని,
జాడలు తోఁచక బెంగటిల్లుచున్
అడుగిడినాఁడు నీ పిలుపు
నన్ జిగురించిన క్రొత్త యాశతో!

పవలు ప్రపంచ మెల్ల గెలు
వంగల పువ్వులు చిమ్మచీకటిన్
దవిలి నిజాంగ రాగ మేట
దాచినవో! యెద పట్టఁజాల కే
యువిదయుఁ ద్రుంపరాదు, అళి
యున్ భ్రమఁజెంది కలంచఁబోదు, చెం
దొవలు—గులాబు లన్న గుఱు
తుల్ కనిపించవు కాళ రాత్రిలో!!

తామరపూలు, తుమ్మెదలు,
దాపటి మావి చిగుళ్లు, కోయిలల్,
ఏమియు లేవు, సర్వము ల
యించె తమిస్రమహోల్బణమ్ములో,
భూమి సమస్తమున్ మునిఁగి
పోయిన లోఁతుల నుండి లేచి కాం
తా మధుకమ్ము పూచె గగ
నమ్మున తామర తంపరై వెసన్.

పిలిచిన పిల్పు మాత్ర మగు
పించ గుపించని కాంతిరేఖగా
తెలుపుచు నున్న దారుల ప
దే పదిగా నడయాడి, యేతదం

చలములు పొర్లి, యావలి కొ
సన్ గుసుమించిన స్వప్న వాటిలో
నిలిచి నుతించినాఁడు జన
నీ! భవదాజ్ఞకు దోయిలించుచున్.

"కాలము పొంగి పాఱు నొక
గంటకు వేయి మయిళ్లుగాఁగ, తత్
కూలపుటంచు పై కదల
కుండగ నిల్చితి నేను మాత్రమే,
ఏలను జీవిత" మ్మనుచు
నేడ్చెదు నాతని జూచి ఫక్కునన్
నాలుగు దారులున్ గలిసి
నవ్వెను, దువ్వెను పువ్వుటమ్ములన్.

అందినపూలు కోసికొని,
అందనివాని గ్రహించి చూపులన్,
డెందము నీ మనోహర కు
టీరముఖమ్ముగ సాఁగుచుండగా,
అందములెల్ల గుత్తఁగొని
నట్లగుపించిన యొక్క మల్లెపూ
పందిరిక్రిందఁ జేరి శ్రమ
ఛాయ తుడమ్మతఁ డాఁగె దాఁటిలో!

కోరి నీపూజ కోసమై కోసికొన్న
పూలనెల్లను దోసిటఁ బోసికొనుచు
క్రొంజటను గ్రుచ్చుకొన్నదో కువలయాక్షి,
నీకుఁదనకు నభేదమన్ తీరుతోప!

అతివ పల్కున నీపిల్పు నాలకించి
లలన పెదవిపై నీ కోర్కెలను గ్రహించి,
వనిత రూపున నీయేపు ననుభవించి
ని న్నుపాసించె నతఁ డామె కన్నులందు.

ఎఱ్ఱగన్నేరు పొదలలో, నిందుమల్లి
కుంజముల, నల్లగల్వల కొలఁకు పైని,
గున్నమామిడి క్రీనీడ గుడిసె లోన
జ్యోతి యతనికి నీయీడు జోడు నొసఁగు!

ఇది వారి యాంతరంగిక
సదమల జీవిత విధమ్ము, సంఘములో వా
రిది చివరి పంక్తి, పండిత
సదస్సులో లేదొకింత స్థానము తమకున్!

ఏ నటువంటి యింట జని
యించితి, మాధవకాలమోహనో
ధ్యానపు బొడ్డులో పసిఁడి
తామరలో చిఱు తేఁటి చందమై

మానిని నన్ను బిల్చి తన
మంచె తలాఁపిటఁ బెట్టి మ్రొక్క, స
మ్మానిత నైతి నూతన స
మాజము నేన సృజించి నట్లుగా!

నన్ను గాంధాంధకార పర్ణకుటి కెల్ల
జీవన జ్యోతిగాఁజేసి చెల్వానిలుప
అంతవఱకును లేని యానంత వస్తు
జాల మింద్రజాలముగ సాక్షాత్కరించె।

తమములో దాఁగి కనిపించ దంతెకాని
లేని దన్నది విశ్వాన లేదాకింత
కాంతి కిరణమ్మునకు వాడి కలుగుకొలఁది
చీకటుల లోఁతులోఁతులు చించఁగలుగు.

నవనవోన్మేషమగుచు విజ్ఞాన తేజ
మెంతదూరము పోఁగల దంతమేర
వాస్తవమ్ముగ నిను గనవచ్చు నన్న
సత్య ముజ్జ్వలమ్ముగ గవాక్షమ్ముఁ దెఱచె!

ఇన్ని యుగమ్ము లేఁగినవి,
ఇందరి సుందర మందిరాల య
భ్యున్నతి జూచినాను, "కుల
మున్ గుణమున్" గలవారి చేతిలో

మన్నన లందు కొంటి, నను
మానవయోగుణ రూప రాశి యా
యన్నల మిన్న స్నేహమున
నబ్బిన సౌఖ్య మెఱుంగ నెప్పుడున్.

పేదతనము చేత పీడించఁ బడుచుండి
పాఁత గుడిసెలోన వాస ముండి
పెదవి దాఁట నీదు పీయూవమే తప్ప,
కంట జాఱనీదు కాంతి తప్ప !

ఏదో పరిహాసమాడుచు మీఁద వంగి
సఖుని ముద్దిడుకొన్న దా చంద్రకిరణ !
తత్సుధాసిక్త తరళ నేత్రముల ముందు
గ్రుడ్డి దీపమునై నేను గూఁట నుంటి !

విశ్వమున భూమి, భూమిపై విరులఁ దోఁట,
తోఁటలోఁ గొంప, కొంపలో బాటసారి,
బాటసారి కరమ్మున పాఁత కలము,
కలముగోఁ గ్రొత్త విశ్వాలు కతలు చెప్పు !

కంది కంపలతో పెండె కట్టు కట్టి,
కొబ్బరాకులు తూరిచి, గోమయమ్ము
నెఱ్ఱమన్నును పిసికి పట్టించినట్టి
గోడలవి, నన్నుజూచి గగ్గోలుపొందె !

భాను రశ్మిని మబ్బుల భంగి, నావె
లుంగు నెల్లను గోడలు మ్రింగివైచి
మసక చీకటిలో తమ యాసలు రూపు
దాఁచుకొన గోరుచున్నట్లు తోఁచె నాకు !

గోడలతో రాజీపడి,
నీడలతో వానిలోని నెరియల నెల్లన్
పూడిచి, నే గది నంతయుఁ
జూడన్ దొరకొంటి జంకుచున్ మెల మెల్లన్.

ఒకమూల మంటిపాత్రికల దొంతరలతో
ఆరిపోయిన పొయ్యి చీరుచుండ,
ఒకచోట ప్రాఁత పేటికల మూఁతలు త్రోఁచి
శూన్యం బెదో తొంగి చూచుచుండ,
ఒక ప్రక్కఁ బ్రక్కవాటికనుంచి గైకొన్న
సంపంగి పూదండ సణుగుచుండ
ఒక యెడ చింకి పేలికలతో దండెమ్ము
సిగ్గున చాటుకు తగ్గుచుండ,
మల్లెపూలకు మాత్రమే మనసు విప్పి,
కాంతుమోమున మాత్రమే కన్ను నిల్పి
మానిని యెదో యెదో మేల మాడుచుండ......
ఒక్కఁతే గది——అది చాల చిక్కియుండె.

గదిగోడు చూడఁడాతఁడు
ముదితయు నాతనికి నీడ, మోహావశులై
పెదవులలో ననురాగపు
మదిరన్ సేవింత్రు, మేను మఱతురు దానన్.

గట్టుపైఁగల దర్భగడ్డి దుబ్బులు కోసి
కొమ్మ కూర్చిన చాఁపఁ గూరుచుండి
బుడమ గట్టున ప్రత్తి వడికిన నూఁకుతో
వనిత యల్లిన బనియను ధరించి
రామబంధువు తోఁట రాల్చిన యీఁకతో
సకి తీర్చి నట్టి తూలికను బట్టి
కోయ తెచ్చిన కరక్కాయలు మఱిగించి
చెలువ వండిన సిరా చెంతనుంచి
అతివ చేసిన చేతి కాగితము మీఁద
పడతి పెట్టిన ప్రమిదె దీపమ్ము ముందు
తరుణిలో నిన్ను, నీలోన తనను గనుచు
కేళి నాతఁడు రచన సాఁగించు చుండె.

అనియు నానకున్న వెలుఁ
గందని చీకటి మూల నేదొ సా
మాను గదల్చి, కెవ్వుమని
మానిని ఫక్కన నవ్వె నంత, గు

మ్రానికి దూఁకి పామొకఁడు
　　మాలతి తీగల మాయమయ్యె, వ
క్షానికి ప్రాకి వేదన కొఱు
　　కందు స్వరూపము దాల్చె నామెలో!

గోడ క్రీనీడ నయిరేణి గూనక్రింద
వెచ్చగా పండుకొనియున్న వెఱ్ఱిపాము
బెదరి పర్వెత్తినది ముళ్ల పొదల లోకి
ప్రియమగును గాకయంచు ప్రార్థించునామె!

తేళ్లు, పాములు, కోళ్లు, కుందేళ్లు, లేళ్లు,
పిచ్చుకలు, రామచిల్కలు, పికము, లళులు,
తోఁటఁగల వెల్ల నీదంపతులకు చెలులె!
వారి హృదయమ్ము వసుధైక వసతిగృహము.

మించి నట్టింట వరలక్ష్మి మెలఁగు నట్లు
కాలి మట్టెలందెలు ఘల్లు ఘల్లు రనఁగ
క్షణములోనెల్ల పనులును జక్కఁబెట్టి
చాన కానంతఁగూర్చుండె సఖుని చెంత.

నాకు భీతిల్లి గదిలోని చీకటెల్ల
కురుల నెపమున సుమవేణి శరణుఁజొచ్చి
మల్లెపొదగ నెంచిన యామె మగని చూపు
తుమ్మెదల బారిఁబడి త్రుళ్లి త్రుళ్లిపడును!

ఇరుల గముల నెల్ల కురుల కుచ్చుగఁదాల్చి
వచ్చి, సుకవిచెంత పౌర్ణమాసి
కూరుచున్నరీతి, కొమరొందు నాసతి
మల్లె పూలతోడ, మరులతోడ !

వక్షమాతని వామపార్శ్వమ్ము నొఱయు,
చెంప లాతని చెక్కిళ్ల స్నేహ మలఁద,
సుదతి యాతనిపై వ్రాలి చదువసాఁగె
వ్రాయఁబడుచున్న పద్యంపుఁ బ్రతి పదమ్ము.

అక్షర మక్షరమును నలి
నాక్షి పఠించుచు ప్రహృష్టయగుచు వసింపన్
అక్షర సత్కావ్యం బతఁ
డక్షయ భావాభిధాముఁడై నిర్మించున్ !

అతఁడతఁడు కాఁడు—కవితా వియద్ధు నీ ప్ర
వాహమున నీఁతగొట్టు దివ్యక్షణాల,
అమృత సౌందర్య సృజనాత్మ కాత్మలెల్ల
నతని లోఁ జొచ్చి వికసించు నంత సేపు !

కావ్యరచన వారి కాహారమైనట్లు
వలపుఁ గ్రోలి బ్రతుకఁ గలిగినట్లు
పరమ ధనములెల్ల కరమందె యున్నట్లు
విమల మతుల వారు విశ్రమింత్రు.

ఒకమూల మిణుఁకు మిణుఁగురు,
ఒకమూలకుఁ గాంతులంపు నుడురాజములున్,
ఒకమూల నేను, నిటులా
సుకవిన్ సేవించినాము శుభ్రాత్మములన్.

మల్లెపూల నుండి, తెల్ల కల్వల నుండి,
కడిమి కొసల నుండి, యుడుల నుండి,
పాల పుంతనుండి ప్రవహించి యాతని
మనసు ముంచునేదొ మధురసమ్ము.

పరవశము నంది యాతఁడు వ్రాయసాఁగె,
పంచమస్థాయిలో నామె పాడసాఁగె,
కాంత గళమున నేను నాగళముఁ గలిపి
వినుతిఁ జేయఁగ సాఁగితి విశ్వకవిని.

"వ్రాయుదు వెన్ని కల్పముల
బట్టియొ తీరిక లేనిరీతి వి
శ్వాయత కావ్య, మింక నొక
పారముచేర, దికెన్ని నూతనా
ధ్యాయము లున్నవో తెలియ
దయ్యె రచింపఁగ, నింత హాయిగా
తీయము లొలుకు నీ కలమ
దెంత సుధాప్రదమో, మహాకవీ!

రసమయమైన నీ కవన
రాజ వనమ్ముల నొక్క తేఁటినై
మెసలుచు, నింత కాలమొక
మేరకు పీఠికె చూడలేదు, సా
రసములు లేవు—గడ్డి పువు
రంగుల వాకిటి శోభనంపుఁ గ్రాం
బసవునకైన నోచుకొన
మా? మరికెప్పుడు పారిజాతముల్?

పూవులలోన తావి, పువుఁ
బోణులలోనఁ బవిత్ర శీలమున్,
మావులలోనఁ గోకిలము,
మాపులఁ జుక్కల బాలచంద్రునిన్
భావనచేసి మా కొసఁగి
నట్టి మహాకవి! అందుకొమ్ము మా
జీవన శుభ్రవాహినులు
చేరుచునున్నవి నీ హృదబ్ధికిన్!

పదముల మేము కూరుపుల
పద్ధతి నర్థము లిచ్చు నతురా
స్పదమగు విశ్వకావ్యమున,
ఛందము, శబ్దము, పద్యరూప సం

పద కనుగుణ్యమా గతి స
మంచితరీతి రచించుచుండి, యే
పద మెట నుంతువో, తుడిచి
వైతువొ, చిక్కవు భావ వైఖరుల్ !

•

ఈ విశ్వమ్మును విప్పిచూచి, యిట మా
కేమున్నదం చేడ్వఁగా,
పూవుల్ చూపి, పికమ్ముఁజూపి, మధు భూ
ముల్ చూపి—యేవేవొ లీ
లావర్ణమ్ములు, నిస్వనమ్ములు, కళా
లాలిత్యముల్ చూపి, మా
త్రోవన్ మల్పితి, వేది నీ కరుణ సిం
ధు ఖ్యాతి ? వర్షింపుమా !

నీవున్ నావలె నిద్రుపాసమున ని
ద్రాద్రుండవై. యేదొ భా
వావేశమ్మున జీవితమ్ము నొక ప
. ద్యమ్మట్లు నిర్మింతు! న
న్నేవర్గమ్మున జేర్చినన్ సరియె, కా
నీ, వ్యర్థ శబ్దమ్ముగా
దేవా! వాడకుమోయి, కొల్తు నిను న
ర్థిన్ పాద పాదమ్మునన్ !"

పదపదమ్ము స్పృశించుచు, పాదపాద
పద్మ మధువును గ్రోలుచు, పద్యపద్య
పూర్ణ రసమున లీనమైపోవు, చేను
ప్రకృతి రచయిత నూహించి పాడినాను.

పాడిన కొలంది కంఠము పల్లవించి
మధురమై చిందు కెమ్మోవి మధురసమ్ము,
హృదయ పాత్రము నిండి పొర్లిన కొలంది
ముందు నిల్చితి వీవు సమ్మోహనముగ !

పేద కేనుఁగు నిచ్చిన విధము నాకు
నింత మాధుర్య, మెట్లు జీర్ణించుకొందు ?
రమ్యతా రసబ్రహ్మ పారమ్యమందు
చేరు టెట్లు నాయిచ్ఛ నాచేత లేక ?

ఈ విశ్వమందు లేదే
భావమ్మును నిన్ను మించి, ప్రకృతి స్థితికిన్
నీవే బాహ్యాంతరములు,
దేవీ ! నినుగంటి నన్యదృష్టి నశింపన్.

లాలిత్యమునకు గులాబి రేకనుఁ జూపి,
పరిమళమ్మునకు సంపంగిఁ జూపి,
అనురాగమునకు సూర్యానువర్తిని బంకజముఁ జూపి,
కారుణ్యమునకుఁ జూపి,

దరహాసమునకుఁ గుంద ప్రసూనముఁ జూపి,
రమ్యేక్షకిందీవరమ్ముఁ జూపి,
మాధురిమకు నవ్యమందారమునుఁ జూపి,
పావనతకు ముద్దబంతిఁ జూపి,
ప్రణయమునకుఁ గదంబ కోరకముఁ జూపి,
మోహనాశంసనకు మావిమొగ్గఁ జూపి,
నీవు మాత్రము కాన్పింప, కీ విధాన
తప్పుకొందువు, తల్లి! ఆదర్శమందు!

సృష్టి వ్యక్తిత్వ మందునఁ జూడఁగలము
ఒక్కొకెడ నీదు రమ్యత లొక్కొకటిగ,
మొత్తముగ నిన్ను పొందెడి మోహమున్న
ప్రకృతి నంతను సందిటఁ బట్టవలయు!

అవిరతాంధ తమోద్రి సానువులఁ బుట్టి
వెలుఁగు వాగులు ప్రవహించు వివిధ గతుల,
వాగులనుగట్టి, గుండెలు సాగుచేసి
నిన్ను కవి కృషీశ్వరుఁడు పండించుకొనును.

భావ, భౌతికవాద వివర్తనమ్ము
నాస్తి కాస్తిక సంఘర్షణమ్ము నెల్ల
పద్మబంధిత మధుప సంభ్రమమె, యెందు
రమ్యరీతుల రమిఁయించు రసవివక్ష.

సఖి యొసంగిన సుఖ పరిష్వంగ మందు
అతఁడు నీ శోభలెల్ల సంచితము చేసి
అనుభవించుచు పరవశుఁడైన ఘడియ
మూఁడు మూర్తుల నామె నిన్ బోలియుండె!

పర నారీత్వము తనలో
పరివర్తితమైన నారి పరమేశ్వరి, యే
పరమార్థము లే దటుపై,
పరమేశ్వరి నేలువాఁడు పరమేశ్వరుఁడే.

తరుణ దంపతు లిర్వురా తలిరుశయ్య
ప్రణయలీలా కలాకలాపములు నెఱప,
అల సరస్వతీ చతురాననుల మనోజ్ఞ
మణిత కథతోడ సూరన్న మదికివచ్చె!

అది మదిని వదలి నాయెద
మెదిలెను, దీగూఁడు నేదొ మృదుభావమునన్
గదిలెను ముందుకు, నా స్థితి
చెదరెను, నేలపయి జాఱి చిలికితి నేనున్.

ముక్క ముక్కలుగా విచ్చిపోయె ప్రమిదె,
తైలమంతయు వేవేగ నేల నింకె,
దేహ మున్నంతవఱకె యే స్నేహమైన,
ఆత్మ యెంతటి పారతంత్ర్యమున బ్రతుకు!

లేదు తైలము, ప్రమిదెయు లేదు, వత్తి
యొక్క టాధారముగ వెల్గుచుంటి నేను
అదియుఁ బోయిన నేను బోవుదును దాన.
ఏ పదార్థము లేక లేదే వెలుంగు.

ఎలుక పిల్లయేదొ తొలఁగఁద్రోసిన దంచు
మగని పట్టునుండి మగువ లేచి,
మరొక ప్రమిదె తెచ్చి, మంచినూనెను పోసి,
దాన నన్నుఁ గ్రొత్తదానిఁ జేసె.

ప్రాఁత కాగితమున వ్రాయఁబడిన యొక్క
పద్యమును జూచితిని క్రిందఁబడిన నేను,
బ్రతుకు కొసతీగ పుష్పమ్ము పట్టు తప్పి
పృథివిఁబడి కాని కనఁబోదు వ్రేళ్ల గోడు.

" మేదిని కాలు దున్నవలె
    మీఁదికి మీఁదికిఁ బోవుచున్న, దే
రోదనమో కనుక్కుమని
    రోదసి గుండెకుఁ గ్రుచ్చుకొన్న, దే
భేదము హేతువో ప్రళయ
    భీకర మారణ హోమ మింత, కే
బూదిని మాసిపోవునొ, ప్ర
    భూ! భవదీయ కళాలయమ్మిఁకన్! "

ఇంతవఱకును మనదీప కాంత లెల్ల
విన్నవించిన సర్వ మిందున్నదమ్మ!
పూర్ణ వైరుధ్యములతోడ పృథ్వి నేడు
ప్రీలి తనమీఁద తాన సవాలు చేయు.

ఎచట హృదయమ్ము లోపించు నచట సిరులు
రాసులై చేరి జీవ సారములు పిండు!
ఒక్కఁ డాఁకలి వేయక ముక్కు చుండ
పెక్కు రాఁకలి తీరక పొక్కుచుంద్రు!

కూడు, గుడ్డ, కొంప—మూఁడే సుమీ నేడు
నరులు కోరుచున్న వరములెల్ల,
కోటి విద్యలైన కూటికోసమె యన్న
మాట మంత్రమయ్యె మానవులకు!

తిండి లభియించు టెట్లన్నదే సుమీ స
మస్యయై తినుచున్నది మనుజు గుండె,
అది విజృంభించి సర్వమ్ము నాహరించు
పావనమున్ గాంచి భీతిల్లు కవి కలమ్ము!

జీవితమే కవిత్వముగఁ
జేసుక నీ కవి కూర్చు కావ్యముల్
భావ సువర్ణ లేఖలు, క
ళార్ణవ రత్నమయూఖ, లన్నవూ

ర్ణావర హ స్తరేఖలు, సు
　　　రద్రుమ శాఖలు, కాని, యెవ్వరా
త్రోవకె రారు! పోవుదు రె
　　　దో యొక "కర్మ్యా"కు నిబద్ధ బుద్ధులై!

వాల్మీకి మొదటి కావ్యము పల్కినప్పుడు
　　　కందమూల ఫలాలు కరువుకాదు,
వ్యాసుఁడు భారతామ్నాయమ్ము సమకూర్చు
　　　నప్పటి కన్నపూర్ణమ్మ కలదు,
కాళిదాసుఁడు మబ్బు కబురు చెప్పిననాఁడు
　　　జగమెల్ల సస్య సుశ్యామలమ్ము,
నూరన్న వాక్కాశాసుందరిఁ దీర్చి ది
　　　ద్దిన నాఁడు రాజపోషణము కలదు.
గంజి కేంద్రాల నంజలిఁ గట్టుకొన్న
అస్థిపంజర మాధుని కార్యభూమి!
కడుపునిండక పొలికేక లిడుట తప్ప
మధురకవితా రసానంద మందు టెట్లు?

బ్రతుకు, బ్రతుక నిచ్చు పశ్వాది గణములు
తమకు తాము శాసనములు లేక,
నర సమాజమందు కొరడాను పుచ్చుక
శాంతి భద్రతలను సాఁక వలయు!

గంగకీవల పంట కాన్పించని కతాన
        అటు త్రివిష్టపముపై కరిగినారు,
వానర దేశాన వంతుఁ గోరుటచేత
        లంకాధి పత్యమ్మె లాగినారు.
ఐదూళ్లనే నీయు మన్నదానికి కురు
        క్షేత్రమ్ము మరు భూమిఁ జేసినారు,
మాది మాకిమ్మన్న మాటకు దేశ భ
        క్తుల నెత్తుటన్ నేల దున్నినారు,
నాఁటి దేవాసురుల పోరు, నేఁటి వలస
రాజ్యములలోని ప్రజల పోరాట, మేది
యైన నొక్కటియే ; లోక యాతనలకు
కలిమిలేముల తేడాయె కారణమ్ము,

దారిద్ర్యమ్మన నేమి ? మానవున కీ
        దైన్యమ్ము రానేల ? కీ
కారణ్యమ్ముల—నర్ణవమ్ములను దా
        స్యమ్మన్నదే జీవికిన్ ?
ఆరామమ్మున పుష్పమట్లు మనుటే
        యాదర్శమై పుట్టి, యీ
కారాకారము దాల్పనేల నరుఁడీ
        కౌటిల్య మేమందువో ?

కోట్లకోలంది మానవులకుఁ గూడు, గుడ్డ,
కొంప లభియించు విధము చింతింపకుండ
పుణ్యమని, పాపమని ప్రాఁత పుస్తకముల
వ్రాసిపెట్టుట వలన లాభమ్ము లేదు.

సత్యమ్ముఁ బల్కింపఁ జాలి నారలె, హరి
శ్చంద్ర నాటక మెన్నొసారు లాడి ?
పరపీడనమ్ము మాన్పం గల్గి రే, బుద్ధ
క్రైస్తు, గాంధీజీల కథలు చెప్పి ?
అఘమును ద్రుంచి పుణ్యముఁ బెంచఁజాలి రే,
పరదేవతల చిత్రపటము లమ్మి ?
సర్వసమత్వమ్ము స్థాపించఁగల్గి రే
వేదాంత సూత్రముల్ వేయిచెప్పి ?
నీతి శాస్త్రాల కుప్పపై నిల్చి, ధర్మ
నిర్ణయము గోరుచున్నాఁడు నేఁడు నరుఁడు ;
రేపు తిండియెట్లను చింత బాపకుండ
దేవి ! సంఘమ్ము నెటు చక్కదిద్దలేము.

ఓటమికి జంకి బ్రతుకు పోరాటమందు
ఏది దొరికిన నదె ప్రయోగించు జీవి,
జయమె జీవిత సాఫల్యమయిన కతన,
పంపు మెవ్వరి రాజ్యమ్ము వారికిచ్చి.

ప్రగతి కారణమైన ఘర్షణములోన
వేదనకు, రోదనకు హేతు వేల కలుగు ?
విశ్వతోముఖముగ వెల్లి విరియు సృష్టి
పువ్వు మధుపమ్ములకు మధ్యపోటి పడుచు.

పుడమి సంఘర్షమున హాయి పుట్టినపుడె
అభ్యుదయ మగునది జీవితాధ్వమందు
కలిమిలేములు నడిపెడు కదనమందు
కోటి గుండెల కోరికల్ కూలిపోవు.

బ్రతుకొక సమస్య, నీప్రభుత్వము పరిష్క-
రించ లేనిది లేదు ప్రపంచ మందు,
నీవు సంకల్ప మాత్రాన నింపఁగలవు
మానవాశాసుమమ్ముల మధురసమ్ము.

కష్టమునుకాదు. సుఖమునుకాదు బ్రతుకు,
అదొక ధర్మము ; దాని జయప్రదముగ
నిర్వహించుట కవకాశ మిర్వవలయు,
ఉద్గతమ్మగు నపుడ సర్వోదయమ్ము.

మానవుని భావనోద్యానమందు పూచు
ప్రతిసుమమ్మును ఫలియించు వసతి నిడుము,
ఒకనికోర్కెను ఛీకొని యొకనికోర్కె
బ్రద్దలై పోవకుండ జాగ్రత్తపడుము.

వ్యక్తికి మరొక్కవ్యక్తి దాస్యమ్ము చేయు
దుస్థితిని బాపి, నీవ యితోధికముగ
సత్తువను మానవుని గుండె కిత్తువేని
క్రొత్తదారుల నతఁడు పురోగమించు!

ముందుగ జీవితావసర
ముల్ కొఱతీరిన, వెన్క మానవుం
డందముఁ జూడ నోపు, పర
మార్థపు లోఁతులు తీయఁగల్గు, నా
నందముతో కళామధు వ
వనమ్ములు నింపఁగ నేర్చు మన్గడన్,
అందు కొనంగఁ జాలు భవ
దంఘ్రుల నప్పుడు సర్వలోకముల్!

కూడ గట్టిన జవమెల్ల కూటికొఱకె
వ్యర్థముగ మానవుఁడు నేఁడు వ్యయము చేయు,
తిండి బెంగను దొలఁగించె దేని, తల్లి!
గజ్జె కట్టఁడె నిన్ను నాల్కపయి నిల్పి!

పొలములలోన పల్లములు
పూడిచి, గొప్పులుత్రవ్వి, యడ్డు క
ట్టలు నిడి రైతు కష్టపడు
టం బలె—సాంఘిక జీవనమ్ము వ

ర్త్రిలుటకు మానవుండు పలు
రీతుల కంచెలుపాతి, చట్టముల్
వెలయఁగఁ జేసినాఁడు—తగ
వెక్కడి దుమ్మడి సేద్యమైనచో ?

నాది నీదన్న భేద మంతకును, ధనము
దాఁచి పెట్టెడి స్వార్థమంతకును, భావి
రక్షితము కాక యునికి కారణము ; కాన
సౌఖ్యమెల్ల నీయభయ హస్తమున కలదు.

అవనీ భారముఁ బాపఁగ
నవతారము లెత్తనేల ? అజ్ఞాన తమో
జవనిక తొలఁగింపుము, నీ
యవకాశపు రుచులు మనుజుఁ డాస్వాదించున్.

ఆయమును ప్రాయమును దినివేయు నరుని
వ్యాధులకు, బాధలకు నెల్ల వ్యథల కొక్క
లేమి హేతువు ; లేమియె లేకయున్న
మనుజ లోకమ్ము సంపూర్ణమై వెలారు.

కలిమి పోవు నంచు కల వాఁడు, లేమిని
లేనివాఁడు దిగులుతో నశింత్రు,
నాశనమ్ము లేని నవసృష్టికి పునాది
లేమి బూదె మీఁద లేప వలయు.

తీరిపోయిన దేని యార్థికసమస్య,
లోకమున రాజకీయము లుప్తమగును ;
రాలు నధికారవాంఛ కారాకువోలె,
అంత బ్రతుకెల్ల విరిసి మారాకు తొడుగు.

సంతృప్తి కలదు కృషిలో
సంతోషముతోడ దాని సాగించిన ; మా
ర్గాంతరము లేదు ప్రగతికి,
ధ్వాంతముఁ జీల్చుకొని పైకి వచ్చుట తప్పన్.

విరులు భూమినుండి, మెఱుపు మబ్బులనుండి,
కాంతి తమమునుండి కలిగినట్లు,
నిఖిల జీవశక్తి నీనుండి ప్రవహించు,
వెడల నిమ్ము దాని వెల్లివిరిసి !

దీపసఖు లెల్లరును నీకు తెలుపుకొన్న
వివరములలోన కాన్పించు నవని కొంత,
పీడలను చీడలను బాపి పెంచెదేని
మానవారామ మభిరామమై వెలారు !

ఈరీతి నేను, జగతీ
భారమ్మును గూర్చి, నీదు బాధ్యతను గురిం
చూరక తలపోయుచు, నీ
యారాధన మున్నియున్న యతనిన్ గంటిన్

ఏ రస మెప్పు డే తరఁగ
    నేగతి నుద్రతమై, యుదగ్రమై
మీఱునో, గట్టుపొర్లి పొలి
    మేరలు ముంచునో చెప్పలేము, కా
సారము కూడ తీవ్ర తర
    ఝుంఝుకు నుప్పర మంటి పోయెదున్ !
పారము లేని దీని కొక
    పద్ధతి చూపుము, సాఁగి పోవఁగన్.

ప్రగతి శీలము, శోభనప్రదము నైన
రాగరసమున నీకు తారళ్య మొసఁగి
పరమ సౌభాగ్యమున కాంత పరవశిల్ల
రచన చాలించి యతఁ డనురక్తుఁడయ్యె !

ముదిత మోమును జూచు, నా మోముఁ జూచు,
వలపుఁ గ్రొందేనె చిఱు నిపాతలకుఁ బట్టి
నేను తగ్గిన కొలఁది యా నెలఁత హెచ్చి
అతని తలఁపును పూర్తిగ నాక్రమించె !

అపు డసూయతో నన్ను నే నరసి కొంటి,
ఆత్మ పరిశీలనము మంచిదయ్యె నాకు,
పడఁతీ కెమ్మోవి తీయగా పరిమళించు,
నూన వాసన యేదో నానుండి వెడలు !

ఆఖరై పోయె ప్రమిదె కాయమున చమురు,
ఆరిపోయెను తడి వర్తి యాత్మ నుండి,
బ్రదుకు నిమిషాలపై నున్న యదను లోన
తవిలె మనసున శాశ్వతత్వంపుఁ దలఁపు!

ప్రమిదె, వర్తి, నూనె, రవ్వంత నిప్పును
కలిసి వెలుఁగు దీప కళిక నేను
ఆఖరాట యేమొ, అందు కేది కతమ్మొ
తెలిసి కొనఁగఁ దల్లడిలితి చాల.

చీకటి నుండి పుట్టి, మరి
        చీకటి లోనికె గిట్టు కర్మ కే
లా కమనీయ కాంతుల ల
        లాటము లాట తలమ్ము లయ్యె! నీ
చీకటి నెల్లఁ గాల్చఁగల
        శీలము వెల్గున కేల లేదొకో!
లోకము లేలకో తమసి
        లోఁబడి మున్గుచుఁ, దేలుచుండెడున్!!

తరుమఁగలదె కాని హరియింప నేరదు
దివ్వె యెట్టిదైన తిమిరములను,
శక్తి కలదె యయ్యు చైతన్య మిసుమంత
కప్పు తాఁకె నేని గుప్పుమనును.

నల్ల నేలనుండి పల్లవించిన మల్లె
దుల్లి పోవు సుఖుని యుల్లమందు,
అంతమాత్రమైన యానంద మెఱుఁగని
బ్రతు కిదేమొ యంత్రగతి గమించు !

నల్లని చీకటి కడుపున
తెల్లని వెలుఁగెట్లు కల్గు ? స్థిర జీవన సం
పల్లహరి కాక యుంటకు
తల్లీ ! కతమేమి ! తెలియ దణుమాత్రమ్మున్ !

వెలుఁగుల కెల్ల తల్లియగు
విశ్వ సరస్వతి పుట్టినిల్లె యీ
తొలఁగని యంధకార మని
తోఁచదు వెల్గెడు నంత సేపునున్,
కలఁగిరి వర్తిపైని మమ
కారము తీరక, తీరుచున్న మే
రల నిజరూపముల్ తెలియ
రాక పెనంగిరి మృత్యుమూర్తితో !

సత్త్వ సంపన్నమును, సర్వశక్తియుతము,
పూర్ణమును నైన తమముతోఁ బోరు టెట్లు
కాంతి మాత్రము గుణమైన కళిక ? రత్న
మెట్లు రత్నాకరమ్ము నిర్జించఁగలదు ?

నూనె లేకుండ నను వెలుంగుమని కోరు
కైసరుని కోర్కె తీర్చు మార్గమ్ము లేక
ప్రజ్వరిల లేని రసహీన భావమట్లు
అణఁగి పోతిని, శూన్యాన నారిపోతి.

కాంతియును జీవనమ్ము నొక్కటియె, వాని
నారకుండ నిల్పుట యసాధ్యమ్ము కాదు,
చీకటిని బట్టుకొనగల్గు సిద్ధి యున్న
వెలుఁగునకు శాశ్వతత్వమ్ము వెలయు దాన.

రవి గల్గిన భువికే యీ
చివుకులు, పెరచోట్ల లేవు చీకటి వెలుఁగుల్
కవికలము నెరవు గైకొని
దివిగా భువినెల్ల తీర్చి దిద్దుము, తల్లీ!

చిమ్మ చీకటి రొమ్ముపై చిద్విలాస
వృత్తిమై చేరి వీణ వాయించు దివ్వె!
ఓ స్వయంప్రభ! ఓ పరంజ్యోతి! లెమ్ము
ప్రాణి ప్రతియింట నీదె యగ్రాసనమ్ము!

ఏదో యొక దీపపు వెలుఁ
గేదో యొక మూలమిణుఁక కే మానవుఁడున్
నీదారిఁ దెలియఁ జాలఁడు,
నా దేవీ! లేచిరమ్ము నాతో భువికిన్!

దీప మారతిని ముగించి, దేవిఁ గూర్చి
వినయ వినమిత మగుచు వందనము చేసి,
ఆమె దరహాసమం దదృశ్యమయి పోయె,
దీపసభ తిరోహిత మయ్యె, దేవి మిగిలె!

తె దామర తోఁట యేపున వికసించి
నవసంధ్య సింహాసనము రచింప,
పల్లె తల్లీ పువ్వులు మంజుమణులట్లు తరళమై
పాలవెన్నెల చీర పరిధవిల్ల,
వెలు, మెసవి త్రేన్చిన తేంట్లు గమి రీతి
చెంపల నెఱికురుల్ చిందులాడ,
తొలఁకల్వల చాయ నలుదిక్కులకుఁ బంపి
కాటుక కనుఁదోయి కాంతులూర,
కమ్రచంద్ర ప్రదీపాది శోభ లెల్ల
దినదినమ్మును వెలిఁగించు దివ్వె యామె
హాయిగొల్పెడి రసపూర హాసరేఖ
విరిసి, నను ముంచి, కరఁగించి, వివశుఁ జేసె!

ఆ మహానంద సుందర సీమ నొక్క
చిటికలో దాటి, నేనంత సిగ్గు పడుచు
ఆ రసైకాంత విశ్వశుద్ధాంత మందు
వేడుకొంటిని " మన్నింపవే " యటంచు.

"నను మన్నింపు" మటంచు నే నుడువు నం
తన్, "చాలు, చాలించు, నూ
తన మీ ప్రార్థన, మెందు నేర్చితివి చా
దస్తమ్ము? నీకన్న ముం
దినుఁడే తూర్పు మొగాన ముద్దుగొనుచుం
డెన్ గాంచవో" యంచు మో
విని మోవిన్ గొని లేవుచున్న నిజ ప్రదే
విన్ గాంచి—మేల్కాంచితిన్ ! !

Printed at the Rathnam Press, Madras-1.